

แนวทางการพัฒนารูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี

ปติมา โฆษิตเกษม

ลิขสิทธิ์ของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๖

THE DEVELOPMENT OF POTTERY FORMS IN SUPHAN BURI PROVINCE

PATTIMA KHOSITKHASEAM

COPYRIGHT OF BUNDIDPATANASILPA INSTITUTE MINISTRY OF CULTURE

ACADEMIC YEAR 2013

ชื่องานวิจัย แนวทางการพัฒนารูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี
ชื่อผู้วิจัย ปัทมา โฆษิตเกษม
คำสำคัญ รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี การศึกษาด้านช่างศิลป์
ปีงบประมาณ ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

การอนุรักษ์และสืบทอดงานศิลปวัฒนธรรมไทยนั้น เป็นความรับผิดชอบร่วมกันของทุกฝ่ายทุกคนในสังคมไทย การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษางานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรีจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีและวัฒนธรรม ศึกษาหลักการอนุรักษ์และพัฒนาางานด้านศิลปวัฒนธรรม โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องในที่นี้คือสถานศึกษาวิทยาลัยช่างศิลป์สุพรรณบุรีกับช่างท้องถิ่น และเพื่อหาแนวทางการพัฒนารูปแบบงานช่างศิลป์จากวัฒนธรรมชุมชน ที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์และมีความโดดเด่นเฉพาะ

การวิจัยพบว่ารูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรีได้สืบทอดแบบอย่างงานช่างในสมัยทวารวดี แสดงถึงพัฒนาการของสังคมในเขตลุ่มแม่น้ำสุพรรณบุรี ในช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๖ พบข้อมูลหลักฐานทางโบราณคดีแหล่งเตาบ้านบางปูน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี หรือสมัยก่อนอยุธยาว่ามีเครื่องปั้นดินเผาประเภท ชาม อ่าง ไห และมีลายลักษณะจำนวนมากที่มีลักษณะโดดเด่นเกี่ยวเนื่องจากความเชื่อ สะท้อนวิถีชีวิตของสังคมในสมัยนั้น อาทิ ภาพสัตว์ เทพพนม ลายพิธีกรรม และเรขาคณิต การนำข้อมูลที่พบในอดีต มาร่วมกันพัฒนาโดยใช้วัสดุในท้องถิ่นที่มีตามสภาพปัจจุบัน มีผลทำให้ได้รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาที่หลากหลาย ด้วยทักษะงานช่างและความงามเชิงศิลปะ เป็นอัตลักษณ์ที่มีความสัมพันธ์กับชุมชน รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรียังสามารถใช้ในการจัดการเรียนรู้ศิลปะแขนงอื่น ๆ ได้ เช่น จิตรกรรม ศิลปะไทย ประติมากรรม ภาพพิมพ์ และศิลปะการออกแบบซึ่งบูรณาการกับวิชาทฤษฎีทางประวัติศาสตร์ ศิลปะไทย ในรายวิชาศึกษาทั่วไปได้ตามความสนใจและความชำนาญ นับเป็นศิลปะเพื่อชุมชน ที่ช่าง ศิลปิน สถานศึกษาด้านช่างศิลป์มีบทบาทในการสืบสานอย่างรู้คุณค่า

TITLE THE DEVELOPMENT OF POTTERY FORMS IN SUPHAN BURI PROVINCE
RESEARCHER PATTIMA KHOSITKHASEAM
WORDS POTTERY FORMS IN SUPHAN BURI PROVINCE , EDUCATION OF FINE
ARTS
YEAR 2013

Abstract

Conservation and inheritance of the art and Thai culture is the responsibilities of all people in the Thai society. The purpose of this research is to study about the pottery works in Suphan buri Province based on the historical evidences, archeology and culture. Another objective is to learn about the principles of the conservation and development of the art and culture with the process of learning together between Suphan buri Collage of Fine Arts and the local mechanics. Also, it is to find ways to develop the work styles of the artisans from culture in the community that reflect the identities which are outstanding as well as unique.

This research found that the patterns of the pottery works in Suphan buri province are inherited from the art work style in the Dvaravati period. They indicate the development of the community in the area around Suphan buri River. In addition, the study found that after the 16th Buddhist era, there are some historical evidences of Ban Bang Poon Kiln site, Amphoe Meuang, Suphan buri Province, and before the Ayutthaya period, there are different kinds of potteries such as bowls, basins, and jars that have numerous outstanding characters related to the beliefs. The characters reflect on the lifestyle of people in the society in this period such as the animal images, the figure of deva, the pattern of rites and the geometry. The development of the art information from the past and the local materials of today can create various styles of the potteries which exhibit skillful art works and the beauty of art. Also, they are the art that have meaningful identities related to the community. The pattern of the pottery works of Suphan buri also can be used in the learning management of other forms of art such as painting, traditional Thai art, sculpture, printmaking and art designs that integrate with the theory subject of the Thai historical art as one of the general courses for the interest and competence. This can be considered as the art for community that the artisans and college of arts play the important role of carrying on the valuable artworks for present time and the future.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนารูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี มีความสมบูรณ์ทั้งเนื้อหา และการนำไปใช้ประโยชน์ต่อการศึกษา ค้นคว้า และอ้างอิง แก่สถานศึกษาด้านช่างศิลป์ หรือผู้สนใจ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณในความอนุเคราะห์ของผู้เกี่ยวข้องในการจัดสรรทุนการวิจัย ตามงบประมาณโครงการ การวิจัย การสร้างสรรค์และการจัดการความรู้ ปี ๒๕๕๖ ของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม

ผู้วิจัยได้รับความกรุณาและความอนุเคราะห์เป็นอย่างดีจากผู้ทรงคุณวุฒิคือ ศาสตราจารย์ สายนต์ ไพธัญญจิตร ที่ผู้วิจัยได้แนวคิดมาเป็นหลักการทำงานร่วมกับชุมชนเพื่อให้มีกระบวนการเรียนรู้ด้านงานช่างศิลป์ที่มีประโยชน์และสังคมยอมรับ นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความอนุเคราะห์ในการดำเนินงานวิจัย อาทิ คุณมะโน เขียวคำและครอบครัว คุณสกล เพชรศรี ผู้บริหารวิทยาลัยช่างศิลป์สุพรรณบุรี ครู อาจารย์ ท่านผู้ปกครอง นักเรียน นักศึกษา วิทยาลัยช่างศิลป์สุพรรณบุรีทุกคน ที่ให้ความร่วมมือตลอดระยะเวลาการดำเนินการวิจัย

ทุกท่าน มีส่วนทำให้งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี มีคุณค่าและสารัตถประโยชน์ต่อการจัดการศึกษา งานช่างศิลป์ งานเครื่องปั้นดินเผา และศิลปวัฒนธรรมของชาติควรแก่การอนุรักษ์และพัฒนาสืบไป ผู้วิจัยซาบซึ้งในน้ำใจอย่างยิ่ง จึงขอโอกาสขอบคุณทุกท่าน มา ณ โอกาสนี้

สารบัญ

บทที่	หน้า
บทคัดย่อ.....	ก
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญภาพ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฎ
๑ บทนำ.....	๑
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๒
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๓
ขอบเขตงานวิจัย.....	๓
ระเบียบวิธีวิจัย.....	๔
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๔
คำนิยามศัพท์.....	๕
๒ เอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	๖
ความหมายและที่มาของงานเครื่องปั้นดินเผา.....	๗
สังคมไทยกับเครื่องปั้นดินเผา.....	๑๐
รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาไทย.....	๑๕
แนวคิดด้านการจัดการศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรม.....	๒๓
รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรีทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีและวัฒนธรรม.....	๓๐
วัตถุประสงค์ของการสร้างงานเครื่องปั้นดินเผา.....	๕๗
ข้อมูลและที่ตั้งโรงงานปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี.....	๖๐

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

หน้า

๓	วิธีวิทยาการวิจัย.....	๖๘
	การศึกษาข้อมูล.....	๖๙
	กลุ่มตัวอย่างประชากร.....	๖๙
	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและวิธีเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๖๙
	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๘๐
	การสรุปและนำเสนอ.....	๘๐
๔	การพัฒนารูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี	๘๑
	กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนารูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาการสร้างความรู้ความเข้าใจ.....	๘๔
		๘๔
	ภาพร่างงานรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผา.....	๘๖
	การทำบล็อกงานเครื่องปั้นดินเผา.....	๑๐๒
	การสร้างต้นแบบงานเครื่องปั้นดินเผา.....	๑๐๔
	ตัวอย่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผา.....	๑๑๒
๕	บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	๑๒๑
	บรรณานุกรม.....	๑๒๗
	ภาคผนวก ก	๑๓๑
	ภาคผนวก ข	๑๓๕

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
๑ ตัวอย่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียง.....	๑๙
๒ รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาบ้านเก่า.....	๒๐
๓ เครื่องปั้นดินเผาสมัยศรีวิชัย.....	๒๒
๔ ลวดลายเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง	๒๓
๕ แผนที่จังหวัดสุพรรณบุรี.....	๓๑
๖ สุพรรณบุรีในปัจจุบัน.....	๔๖
๗ รูปทรงเครื่องปั้นดินเผาอำเภอรูทอง (๑).....	๔๗
๘ รูปทรงเครื่องปั้นดินเผาอำเภอรูทอง (๒).....	๔๘
๙ เครื่องปั้นดินเผาทรงแจกัน.....	๔๘
๑๐ รูปทรงเครื่องปั้นดินเผาบ้านบางปูน (๑).....	๕๑
๑๑ รูปทรงเครื่องปั้นดินเผาบ้านบางปูน (๒).....	๕๑
๑๒ ภาพแสดงที่ตั้งแหล่งเตาเผาบ้านบางปูน ตำบลพิหารแดง จังหวัดสุพรรณบุรี.....	๕๙
๑๓ งานเครื่องปั้นดินเผาของโรงงานปั้นของนาย มะโน เชื้อญาคำ.....	๖๑
๑๔ งานเครื่องปั้นดินเผาที่จำหน่ายในปัจจุบัน	๖๒
๑๕ วัสดุงานเครื่องปั้นดินเผาของนาย มะโน เชื้อญาคำ.....	๖๒
๑๖ เตาเผาที่โรงงานปั้นดินเผาของนาย มะโน เชื้อญาคำ.....	๖๓
๑๗ สภาพโรงงานเครื่องปั้นดินเผาของ นาย มะโน เชื้อญาคำ.....	๖๔
๑๘ สถานประกอบการงานเครื่องปั้นดินเผาของนายคำมี พิจารณ์.....	๖๕
๑๙ นายคำมี พิจารณ์ กับงานเครื่องปั้นดินเผาในสถานที่ประกอบการ.....	๖๕
๒๐ เตาเผาใช้พื้นแบบดั้งเดิมในสถานที่ประกอบการของนายคำมี พิจารณ์.....	๖๖
๒๑ รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาที่สถานประกอบการของนายคำมี พิจารณ์.....	๖๖
๒๒ ลวดลายรูปดอกไม้ใช้เสริมลายหลัก.....	๗๐
๒๓ ลวดลายคลื่นน้ำ.....	๗๑
๒๔ ลวดลายใบโพธิ์.....	๗๒
๒๕ รูปแบบหงส์ในกรอบสี่เหลี่ยม.....	๗๒
๒๖ รูปแบบลวดลายเทวดา.....	๗๓
๒๗ รูปแบบลวดลายนั่งรบนหลังม้า.....	๗๔
๒๘ รูปแบบลวดลายแสดงพิธีคล้องช้าง.....	๗๕
๒๙ เตาพื้นทรงจรวดของนายช่าง มะโน เชื้อญาคำ.....	๘๐

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
๓๐ งานเครื่องปั้นดินเผาแหล่งเตาบ้านบางปูน.....	๘๓
๓๑ การบรรยายเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจกับนักศึกษา ระดับ ศ. ปวส.๑ วิทยาลัย ช่างศิลปสุพรรณบุรี.....	๘๕
๓๒ การวาดภาพร่าง ซึ่งใช้หลักการย่อส่วนและร่างแบบง่าย ๆ ด้วยการใช้ดินสอดำลงบน กระดาษรูปทรงของเครื่องปั้นดินเผาขนาดกว้าง ๖ ซม. สูง ๓๓.๕ ซม.....	๘๖
๓๓ ตัวอย่างภาพร่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการนำลาย ประกอบกับลวดลายหลักคือนันทรบพหลังม้าร่วมกับลายประกอบคือลายคลื่นน้ำ.....	๘๗
๓๔ ตัวอย่างภาพร่าง รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการนำลาย ประกอบกับลวดลายหลักคือเทพนมหรือเทวดาในกรอบสี่เหลี่ยมร่วมกับลายประกอบ คือลวดลายดอกไม้.....	๘๘
๓๕ ภาพร่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการนำลายประกอบ กับลวดลายหลักคือรูปพิศคล่องช้างร่วมกับลายประกอบคือลายชุดขีดคลื่นน้ำ และลวดลายรูปใบโพธิ์.....	๘๙
๓๖ ภาพร่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการนำลายประกอบ กับลวดลายหลักคือเทวดาในกรอบสี่เหลี่ยมร่วมกับลายประกอบ คือ ลวดลาย ดอกไม้ ลายชุด ขีดของคลื่นน้ำ และลวดลายรูปใบโพธิ์.....	๙๐
๓๗ ภาพร่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการนำลายประกอบกับ ลวดลายหลักคือรูปหงส์ในกรอบสี่เหลี่ยมร่วมกับลายประกอบ คือ ลวดลายดอกไม้ ลาย ชุดขีดของคลื่นน้ำ.....	๙๑
๓๘ ภาพร่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการนำลายประกอบ ทั้งหมด ได้แก่ ลวดลายรูปใบโพธิ์ ลวดลายรูปดอกไม้ และลายชุดขีดคลื่นน้ำ.....	๙๒
๓๙ ภาพร่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการนำลายประกอบ ร่วมกับลายหลัก ได้แก่ ลวดลายรูปใบโพธิ์ ลวดลายนักรบพหลังม้า ลายชุดขีด คลื่นน้ำและลวดลายรูปดอกไม้.....	๙๓
๔๐ ภาพร่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรีโดยการนำลายประกอบกับ ลวดลายหลัก ลายหลักคือ ลายพิศคล่องช้าง ลายนักรบ ใช้กับลายประกอบคือ ชุดขีด ลวดลายรูปใบโพธิ์ ลายคลื่นน้ำ ลายรูปดอกไม้.....	๙๔

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
๔๑ ภาพร่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการนำลายประกอบกับลวดลายหลัก ลายหลักคือ ลายนักรบบนหลังม้า ใช้กับลายประกอบคือลายชูดชีวิต ลายคลื่นน้ำ และลายรูปดอกไม้.....	๙๕
๔๒ ภาพร่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการนำลายประกอบกับลวดลายหลัก ลายหลักคือ ลายรูปหงส์ในกรอบสี่เหลี่ยมใช้ร่วมกับลายประกอบคือลายลายรูปดอกไม้.....	๙๕
๔๓ ภาพร่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการนำลายประกอบกับลวดลายหลัก ลายหลักคือ ลายเทวดา ร่วมกับลายประกอบคือลวดลายรูปดอกไม้และลายชูดชีวิตคลื่นน้ำ.....	๙๖
๔๔ ภาพร่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการนำลายประกอบกับลวดลายหลัก ลายหลักคือ นักรบบนหลังม้าร่วมกับลายประกอบคือลวดลายรูปดอกไม้และลายชูดชีวิตคลื่นน้ำ ลายรูปใบโพธิ์และลายชูดชีวิต.....	๙๖
๔๕ ภาพร่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการนำลายประกอบกับลวดลายหลัก ลายหลักคือ ลายรูปหงส์ในกรอบสี่เหลี่ยมร่วมกับลายประกอบคือ ลวดลายรูปใบโพธิ์ ลายชูดชีวิตคลื่นน้ำและลายชูดชีวิต.....	๙๗
๔๖ ภาพร่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการนำลาย ประกอบกับลวดลายหลัก ลายหลักคือ ลายเทวดาในกรอบสี่เหลี่ยมร่วมกับลายประกอบคือ ลายรูปดอกไม้ ลายชูดชีวิตคลื่นน้ำและลายชูดชีวิต.....	๙๘
๔๗ ภาพร่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรีโดยการนำลายประกอบกับลวดลายหลัก ลายหลักคือ ลายหงส์ในกรอบสี่เหลี่ยมร่วมกับลายประกอบคือลายรูปดอกไม้ ลายชูดชีวิตคลื่นน้ำ ลายชูดชีวิต และลายรูปใบโพธิ์.....	๙๘
๔๘ ภาพร่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการนำลายประกอบกับลวดลายหลัก ลายหลักคือลายเทวดาในกรอบสี่เหลี่ยมร่วมกับลายประกอบคือลายรูปใบโพธิ์.....	๙๘
๔๙ ภาพร่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการนำลายประกอบกับลวดลายหลัก ลายหลักคือลายเทวดาในกรอบสี่เหลี่ยมร่วมกับลายประกอบคือลายรูปใบโพธิ์ ลายชูดชีวิตคลื่นน้ำ และลายชูดชีวิต.....	๙๘

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
๕๐ ภาพร่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรีโดยการ นำลายประกอบกับลวดลายหลัก ลายหลักคือลายเทวดาในกรอบสี่เหลี่ยมร่วมกับลายประกอบคือ ลายชุดขีดคลื่นน้ำ และลายชุดขีดอื่น ๆ และลายรูปดอกไม้.....	๙๙
๕๑ ภาพร่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการนำลายประกอบกับลวดลายหลัก ลายหลักคือลายนักรบร่วมกับลายประกอบคือ ลายชุดขีดคลื่นน้ำ และลายชุดขีด ลายรูปดอกไม้ และลายรูปใบโพธิ์.....	๙๙
๕๒ ภาพร่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรีโดยการนำลายประกอบกับลวดลายหลัก คือลายนักรบร่วมกับลายประกอบลวดลายชุด ขีด และลวดลายชุดขีดคลื่นน้ำ.....	๑๐๐
๕๓ ภาพร่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการนำลายประกอบกับลวดลายหลักลายหลักคือลายพืชร้องซ่างและลายนักรบร่วมกับลายประกอบคือลวดลายชุดขีด ลายรูปใบโพธิ์และลวดลายรูปดอกไม้.....	๑๐๐
๕๔ ภาพร่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการนำลายประกอบกับลวดลายหลักลายหลักคือลายหงส์ และลายลวดลายชุดขีดคลื่นน้ำ และลวดลายรูปดอกไม้.....	๑๐๑
๕๕ ภาพร่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการนำลายประกอบกับลวดลายหลักลายหลักคือลายนักรบบนหลังม้า และลายลวดลายชุดและลวดลายรูปดอกไม้.....	๑๐๑
๕๖ การเตรียมเชื้อเพลิงใช้หลอมซีเมนต์ให้มีความอ่อนตัว.....	๑๐๒
๕๗ ผู้วิจัยและนายสกล เพชรศรี ช่างปั้น ขณะเรียนรู้และร่วมกันหา แนวทางเพื่อการทำบล็อกรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี.....	๑๐๓
๕๘ การเตรียมอุปกรณ์เพื่อขึ้นรูปทำบล็อกพิมพ์.....	๑๐๓
๕๙ ผลงานการขึ้นรูปทำบล็อกพิมพ์.....	๑๐๔
๖๐ ขั้นตอนการทำพิมพ์ยางซิลิโคน.....	๑๐๔
๖๑ บล็อกปูนพลาสเตอร์ลวดลายหลัก	๑๐๕
๖๒ บล็อกปูนพลาสเตอร์ลวดลายประกอบ.....	๑๐๖

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
๖๓	ผู้ร่วมงานวิจัยที่โรงงานดินเผาสุพรรณบุรีประกอบด้วย ครู นักศึกษา และช่าง..... ๑๐๘
๖๔	นักศึกษาและช่างกำลังทดลองขึ้นรูปเครื่องปั้นดินเผา..... ๑๐๙
๖๕	การใช้บล็อกรูปแบบเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรีกดประทับลงบนเครื่องปั้นดินเผา..... ๑๑๐
๖๖	เตาเผารูปทรงจรวด โดยใช้ฟืนมีช่องลมหน้าเตา ๒ ช่องและด้านข้างด้านละ ๕ ช่อง..... ๑๑๑
๖๗	งานเครื่องปั้นดินเผาที่ถูกทำลายอย่างเป็นระเบียบอยู่ภายในเตา..... ๑๑๑
๖๘	การใส่ฟืน ตามช่องลมสังเกตสีของเครื่องปั้นดินเผาเพื่อลดและเพิ่มปริมาณฟืน..... ๑๑๒
๖๙	รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี ลายประทับรูปนักรบบนหลังม้า..... ๑๑๒
๗๐	รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี ลายเทพพนมและลายดอกไม้..... ๑๑๓
๗๑	รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี ลายเทพพนมในกรอบสี่เหลี่ยม ๑๑๔
๗๒	รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี ลายพิกุลล้อมช้าง (๑)..... ๑๑๕
๗๓	รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี ลายพิกุลล้อมช้าง (๒)..... ๑๑๖
๗๔	รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี ลายหงส์ในกรอบสี่เหลี่ยม ๑๑๗
๗๕	รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี ลายนักรบบนหลังม้า..... ๑๑๘
๗๖	รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี ลายคลื่นน้ำและลายพิกุลล้อมช้าง..... ๑๑๙
๗๗	พิกุลล้อมช้าง การนำเสนอผลงานวิจัย ณ หอประชุมวิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี..... ๑๒๐

สารบัญตาราง

ตารางที่

หน้า

- ๑ เครื่องปั้นดินเผาที่พบในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก..... ๙
- ๒ แสดงการเผาเครื่องปั้นดินเผาโดยใช้เตาพื้น..... ๑๐๘

บทที่ ๑

บทนำ

บทนำ

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรม ปรากฏงานช่างฝีมือที่มีคุณค่าเป็นเครื่องมือใช้สื่อความหมายและบอกเล่าความเป็นมาของมนุษยชนในยุคสมัยต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี งานเครื่องปั้นดินเผาไทยเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ที่พบคือหม้อเขียนสีในวัฒนธรรมบ้านเชียง ต่อมาในสมัยประวัติศาสตร์พบเครื่องปั้นดินเผาจากแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผามากมายกระจายอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ ได้แก่ แหล่งเตาเผาในแคว้นล้านนา แหล่งเตาเผาในแคว้นสุโขทัย และแหล่งเตาเผาในอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาและใกล้เคียง ดังนั้นสุพรรณบุรีซึ่งเป็นเมืองสำคัญทางประวัติศาสตร์ โดยหลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ระบุชัดเจนถึงการเริ่มต้นตั้งถิ่นฐานของชุมชน ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์เมื่อประมาณ ๓๕๐๐-๓๘๐๐ ปี จนกระทั่งเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรทวารวดี จึงมีมรดกทางศิลปวัฒนธรรมมากมายให้ชนรุ่นหลังได้ภาคภูมิใจ โดยเฉพาะเครื่องปั้นดินเผาท้องถิ่นจังหวัดสุพรรณบุรีที่มีรูปแบบลักษณะโดดเด่นอย่างน่าสนใจ ควรแก่การบันทึก รวบรวมเพื่อเผยแพร่เรื่องราวของอดีต เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของท้องถิ่น

ปัจจุบันแวดวงศิลปะเป็นที่ทราบกันว่าเน้นรูปแบบลักษณะผลงานศิลปะร่วมสมัย หลักสูตรและวิธีการจัดการศึกษาจึงปรับกระบวนการสร้างสรรค์งานปั้นดินเผาในแบบสร้างสรรค์ ไม่ปรากฏรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาของสุพรรณบุรีที่สะท้อนศิลปวัฒนธรรมอย่างชัดเจน ทั้งนี้ผู้กล่าวถึงวิธีการสร้างผลงานศิลปะอย่างมีคุณค่าไว้ ดังนี้

“ความหมายหรือเนื้อหาของศิลปะย่อมมาจากการแสดงออกที่มีบุคลิกภาพและเอกลักษณ์ของศิลปิน ซึ่งย่อมเชื่อมโยงใกล้ชิดกับชีวิตในแวดวงของวัฒนธรรม (Cultural Identity) ของชาติไปพร้อมกัน เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมนี้จะเห็นได้ชัดเมื่อเปรียบเทียบกับงานศิลปะร่วมสมัยระหว่างตะวันออกกับตะวันตก ซึ่งส่วนมากจะมีรูปแบบที่เป็นสากลเหมือนกัน แต่การแสดงออกส่วนตัวและท้องถิ่นจะทำให้เห็นความต่างของวัฒนธรรมพื้นหลัง” (ชลูด นิ่มเสมอ ๒๕๓๑ : ๒๕๔)

“ศิลปะเป็นความงามร่วมของสังคม มีหน้าที่ในการรับใช้มนุษยชาติเพื่อประโยชน์หลายประการ ประการแรกก็เพื่อความสวยงามโดยเฉพาะ ประการที่สองก็เพื่อความคิดเห็นปรับปรุงสังคมของตนให้ดีขึ้นมา และประการสุดท้ายก็เพื่อให้ให้ความรู้สึกซึ่ง และทัศนะชีวิตอย่างกว้างขวางแก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ด้วยเหตุนี้ศิลปินจึงไม่อาจจะประกอบศิลปะขึ้นมาเพื่อขายแต่เพียงผู้เดียว” (น. ณ ปากน้ำ ๒๕๔๐ : ๑๔๗)

การอนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชาตินับเป็นหน้าที่ของทุกคนในสังคม และเป็นหน้าที่หลักโดยเฉพาะหน่วยงานในสังกัดกระทรวงวัฒนธรรม วิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี

เปิดหลักสูตรเพื่อจัดการศึกษาเฉพาะทางด้านช่างศิลป์ ได้แก่ ศิลปะไทย และศิลปะสากล สถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการสะท้อนร่องรอยความเจริญ ความงดงามทางศิลปกรรมของสังคมส่วนรวมให้เกิดคุณค่า ไม่เพียงแต่สร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบเฉพาะบุคคลเพียงเท่านั้น เพราะอาจส่งผลให้การเรียนรู้ศิลปะเลือกเจาะจงผู้ชมเฉพาะกลุ่มที่ลึกซึ้งและเข้าใจผลงาน อาจเป็นกลุ่มผู้ศึกษาศิลปะ นิยมศิลปะ แต่ศิลปะนั้นควรเกิดแก่มวลมนุษยชาติ ที่จะได้ประโยชน์และความสุนทรีย์จากการได้ชมผลงาน ในงานวิจัยนี้ศึกษาถึงสภาพงานช่างเครื่องปั้นดินเผาในแหล่งประกอบการจังหวัดสุพรรณบุรีในปัจจุบัน และศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาในศิลปวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี และเผยแพร่เพื่อการสืบทอดมรดกศิลปวัฒนธรรมอันมีมาอย่างยาวนาน เนื่องจากหลักฐานได้พบว่าสุพรรณบุรีมีร่องรอยของงานศิลปะทวารวดีและศิลปะลพบุรี โดยเฉพาะลายลักษณะของงานเครื่องปั้นดินเผาที่มีความโดดเด่น นับเป็นมรดกวัฒนธรรมที่มีคุณค่า บอกเล่าประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมไทย ผู้วิจัยนำหลักวิชาการด้านการจัดการทรัพยากร วัฒนธรรม และหลักการจัดการศึกษาศิลปะบูรณาการเพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากงานศิลปวัฒนธรรมนั้นเป็นมรดกของชาติที่คนส่วนรวมเป็นเจ้าของ เป็นผลให้ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นได้รับการสืบทอดอย่างทรงคุณค่าและงดงาม งานวิจัยนี้จึงสามารถใช้เป็นแนวทางพัฒนาการจัดการศึกษาแก่สถานศึกษา ให้ได้แหล่งเรียนรู้ศิลปกรรมของท้องถิ่นจังหวัดสุพรรณบุรีซึ่งนับเป็นมรดกศิลปวัฒนธรรมไทยอันทรงคุณค่า ทั้งนี้ สถานศึกษา ครู ศิลปิน ช่าง ผู้ประกอบการ ผู้เรียน และผู้ชมผลงาน ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งสามารถปรับใช้ จึงเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาการจัดการศึกษาด้านช่างศิลป์ทุกแขนงได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบงานช่างเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี
๒. เพื่ออนุรักษ์งานช่างเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี ร่วมกับชุมชน /ช่างท้องถิ่น
๓. เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาการจัดการศึกษาด้านช่างศิลป์

ขอบเขตงานวิจัย

ด้านเนื้อ

การศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี มีด้านเนื้อหา จึงประกอบด้วย รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรีจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีและวัฒนธรรม และข้อมูลแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนางานด้านศิลปวัฒนธรรม (การจัดการศึกษา) ดังนี้

- รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรีจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีและวัฒนธรรม

- ข้อมูลแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนางานด้านศิลปวัฒนธรรม (การจัดการศึกษา)

ด้านพื้นที่

- วิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรีและโรงงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงทดลอง และพรรณนาโดยการศึกษารูปแบบงานช่างเครื่องปั้นดินเผาที่ปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศึกษาสภาพงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรีในปัจจุบัน โดยวิเคราะห์รูปแบบงานด้านเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรีเพื่อนำไปสู่การพัฒนารูปแบบการศึกษางานช่างศิลป์ เพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่งานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยวิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรีร่วมกับช่างท้องถิ่น คือ

๑. ศึกษา รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรีจากหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปวัฒนธรรม
๒. ศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรม
๓. สร้างความรู้และความเข้าใจ เพื่อร่วมกันสร้างผลงานต้นแบบโดยสร้างสรรค์จากรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรีแก่ผู้สนใจ ประกอบด้วยครู อาจารย์ นักศึกษา ช่างปั้น ศิลปิน
๔. สร้างการมีส่วนร่วมของนักเรียน นักศึกษา ผู้ปกครอง หรือผู้สนใจ ได้เรียนรู้และปฏิบัติงานสร้างสรรค์จากต้นแบบงานช่างเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี
๕. สรุปผลการวิจัย
๖. รายงานหรือเผยแพร่ผลการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้ทราบถึงข้อมูลรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรีในทางประวัติศาสตร์ และในสภาพปัจจุบัน
๒. ได้รูปแบบผลงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี
๓. ได้แนวทางเพื่อพัฒนาในการจัดการศึกษาด้านช่างศิลป์

นิยามศัพท์

แนวทางการพัฒนา หมายถึง การริเริ่มสร้างสรรค์ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาให้เหมาะสมกับยุคสมัย เกิดคุณประโยชน์แก่ ชุมชน สังคม โดยที่ยังรักษาความดั้งเดิมไว้

รูปแบบ หมายถึง รูปทรงและลายลักษณ์ของงานเครื่องปั้นดินเผา

เครื่องปั้นดินเผา หมายถึง ภาชนะดินเผา ประกอบด้วย เครื่องใช้สอยในชีวิตประจำวัน เครื่องถ้วย และผลงานศิลปะ

บทที่ ๒

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทที่ ๒ วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑. ความหมายและที่มาของงานเครื่องปั้นดินเผา

เครื่องปั้นดินเผา เป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรม ที่มนุษย์ผลิตขึ้นและอยู่คู่กับมนุษย์มาอย่างยาวนานแล้ว ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน การศึกษาถึงความหมายและที่มาของงานเครื่องปั้นดินเผา อธิบายได้ดังนี้

๑.๑ ความหมายของเครื่องปั้นดินเผา

เครื่องปั้นดินเผา หมายถึง สิ่งที่ทำจากดิน แร่ หิน ผ่านวิธีการผลิตที่ใช้ความร้อนหรือการเผา เพื่อให้มีความแข็งแรงและสามารถนำไปใช้งานได้ เครื่องปั้นดินเผา ได้แก่ เครื่องถ้วย ขาม กระเบื้อง อิฐก่อสร้าง เครื่องตกแต่งบ้าน เครื่องสุขภัณฑ์ เครื่องประดับ และเครื่องใช้ในครัวเรือน

เครื่องปั้นดินเผาแตกต่างกับเซรามิก (Ceramic) ซึ่งมีรากศัพท์จากภาษาสันสกฤต แปลว่า การเผา ตรงกับภาษากรีกว่าเครามอส (Keramos) แปลว่า สิ่งที่เผาแล้ว หากกล่าวถึงเซรามิก จะให้ความหมายที่กว้างกว่า ไม่ได้หมายถึงเพียงเครื่องปั้นดินเผาประเภทถ้วยจาน ขาม เท่านั้นแต่มีความหลากหลายและครอบคลุมถึงผลิตภัณฑ์หลายชนิด รวมไปถึงผลิตภัณฑ์วัสดุทนไฟ โลหะเคลือบ ขบวนการไฟฟ้า เครื่องสุขภัณฑ์ อุปกรณ์ที่ใช้ในงานอิเล็กทรอนิกส์ ชิ้นส่วนในวิทยุและคอมพิวเตอร์ ชิ้นส่วนในยานอวกาศ ส่วนประกอบของเรือดำน้ำ และเป็นสิ่งที่ใช้ในการแพทย์ เช่น กระดูกเทียม เป็นต้น (สุชุมาล เล็กสวัสดิ์ ๒๕๔๘ : ๑-๒)

เครื่องปั้นดินเผาไทย หมายถึง ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาชนิดต่าง ๆ ที่มีแหล่งผลิตในดินแดนไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันที่เป็นวัสดุ เครื่องใช้ต่าง ๆ ทั้งประเภทที่มีการเคลือบและไม่เคลือบ ซึ่งได้แก่ เครื่องใช้ประเภทภาชนะดินเผา (Pottery) เช่น หม้อ ไห ตุ่ม โอ่ง จาน ขาม ถ้วย พาน ดาบ และแจกัน ประเภทวัสดุประกอบอาคาร เช่น กระเบื้อง โคมไฟ ใบระกา หางหงส์ และประเภหสิ่งของอื่น ๆ เช่น รูปปั้นของคนและสัตว์ต่าง ๆ เป็นต้น (นิดดา หงส์วิวัฒน์ ๒๕๕๔ : ๑๓)

๑.๒ ที่มาของงานเครื่องปั้นดินเผา

การศึกษาที่มำงานเครื่องปั้นดินเผาของ ธนิค เลิศชาญฤทธิ์ (๒๕๕๑ : ๑๖-๒๗) โดยใช้หลักฐานทางโบราณคดีพบว่าเครื่องปั้นดินเผามีอยู่เกือบทุกภูมิภาคของโลก สามารถพบได้เกือบทุกสภาพแวดล้อมไม่ว่าจะในสภาพร้อนแล้งในเขตทะเลทราย เขตอากาศหนาวเย็น เขตร้อนชื้นชายฝั่งทะเล หรือ ภูเขาสูง โดยมีรูปแบบที่แตกต่างกันของแต่ละพื้นที่และมีกระบวนการเผาที่เหมือนกันในบางมิติ เช่น เทคโนโลยีการเผา หรือการตกแต่งผิว เป็นต้น เครื่องปั้นดินเผาที่ปรากฏในพื้นที่ภูมิภาคต่าง ๆ รอบโลกมีผลจากการทำขึ้นมาอย่างอิสระในแต่ละพื้นที่ และจากการรับอิทธิพลของการแพร่กระจายจากพื้นที่หนึ่งไปอีกพื้นที่หนึ่ง ด้วยการแลกเปลี่ยน เช่น ภาชนะรุ่นแรก

ในอเมริกากลางซึ่งรับอิทธิพลจากอเมริกาใต้ เป็นต้น เครื่องปั้นดินเผาที่พบในแต่พื้นที่โดยลำดับตามความเก่าแก่ที่สุดและพัฒนาการมายาวนานที่สุดในโลกคือเอเชีย แอฟริกา ยุโรป และอเมริกา และออสเตรเลีย เครื่องปั้นดินเผาที่พบว่าเก่าแก่ของเอเชีย มี ๓ แห่ง คือ หมูเกาะญี่ปุ่น แถบตอนใต้ของจีน และที่ราบลุ่มแอ่งแม่น้ำเอมัวร์ ในตะวันออกไกลของรัสเซีย (Russian Far East) ธนิก เลิศชาญฤทธ์ (๒๕๕๑ : ๒๔-๒๖). ระบุถึงตัวแบบ (โมเดล) เกี่ยวกับการกำเนิดเครื่องปั้นดินเผามี ๓ โมเดลหลัก คือ ๑. โมเดลการปรับตัว ๒. โมเดลเศรษฐกิจ และ ๓. โมเดลการกำเนิดอย่างอิสระในแต่ละพื้นที่ ดังนี้

๑. การปรับตัว การทำเครื่องปั้นดินเผาเป็นการปรับตัวของมนุษย์ในสมัยหินใหม่ มนุษย์เปลี่ยนรูปแบบการยังชีพครั้งสำคัญของมนุษยชาติ จากการล่าสัตว์หาอาหารจากธรรมชาติมาเป็นการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ การเปลี่ยนแบบแผนการตั้งถิ่นฐานจากการเร่ร่อนตามแหล่งอาหารมาเป็นการตั้งหลักแหล่งอยู่ติดที่มากขึ้น การทำภาชนะดินเผาอาจเป็นข้อได้เปรียบและช่วยให้การปรับตัวประสบความสำเร็จ เช่น การกักเก็บ การหุงต้ม การบรรจุสิ่งของขนาดเล็กจำนวนมาก การต้มของเหลว และการหลีกเลี่ยงโรคภัยไข้เจ็บ (อาหารบางอย่างที่ผ่านความร้อนน่าจะปลอดภัยจากเชื้อโรคและได้คุณค่าทางโภชนาการมากกว่าการกินดิบ ๆ) ดังนั้นงานเครื่องปั้นดินเผาจึงเป็นผลให้มนุษย์มีการปรับตัวตามพฤติกรรมการค้ายังชีพและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์

๒. เศรษฐกิจ เป็นเรื่องเกี่ยวกับอุปสงค์-อุปทาน เพราะเราสามารถพบเครื่องปั้นดินเผาได้ในสังคมที่ไม่มีการทำภาชนะดินเผา การใช้โดยไม่ได้ผลิตเป็นการนำไปสู่ระบบของอุปสงค์-อุปทาน กล่าวคือผู้ผลิตมีหน้าที่ทำภาชนะดินเผาส่งไปแลกเปลี่ยนเป็นสินค้าแก่ผู้ต้องการใช้ เช่น ชาวลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานใกล้แหล่งดินเหนียวเหมาะสมสำหรับการทำภาชนะดินเผาก็ผลิตภาชนะดินเผาเพื่อนำไปแลกเปลี่ยนสินค้าบางอย่างกับชาวเขาหรือกลุ่มชนที่อาศัยในที่สูงซึ่งต้องการใช้ภาชนะดินเผา เกิดเป็นเครือข่ายแลกเปลี่ยนค้าขายกันขึ้นและขยายกว้างขวางออกไปข้ามภูมิภาค

๓. กำเนิดอย่างอิสระในหลายพื้นที่ งานศึกษาเกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผาพบว่า ภาชนะดินเผามีการกำเนิดต่างเวลาต่างสถานที่ โดยอาจเป็นพัฒนาการอิสระ ไม่ใช่เกิดจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ไม่จำเป็นว่าเครื่องปั้นดินเผาจะต้องกำเนิดภายใต้สภาพแวดล้อมและบริบททางสังคมที่แตกต่างกันด้วย ไม่จำเป็นว่าเครื่องปั้นดินเผาจะมีกำเนิดจากการพัฒนาการในการเกษตรกรรมหรือการตั้งถิ่นฐานติดที่ถาวร จากการศึกษาพบว่าในสังคมล่าสัตว์ที่อพยพเคลื่อนย้ายอยู่เสมอหรือสังคมที่ยังไม่มีเกษตรกรรมก็มีการใช้ภาชนะดินเผา นอกจากนี้การตั้งถิ่นฐานถาวรหรือกึ่งถาวรในบางพื้นที่ของโลกก็เกิดขึ้นก่อนการรู้จักใช้เครื่องปั้นดินเผาด้วย เช่น ในเขตเอเชียตะวันตกหรือตะวันออกไกลหรือตะวันออกกลาง การเพาะปลูกข้าวสาลีและข้าวบาร์เลย์และการเลี้ยงแพะเลี้ยงแกะมีมาก่อนทำภาชนะดินเผาถึง ๒,๐๐๐ ปี ภาชนะดินเผารุ่นแรก ๆ จากพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วโลก มีลักษณะบางประการคล้ายกัน คือเป็นภาชนะดินเหนียว หรือที่บางท่านเรียกว่าเป็นเทคโนโลยีภาชนะดินเผาเหนียวค่อนข้างอ่อน (software ceramic technology) เผาด้วยอุณหภูมิต่ำ

ประมาณ (๖๐๐-๙๐๐ องศาเซลเซียส) ซึ่งน่าจะเป็นการเผากลางแจ้ง (open firing) เนื้อภาชนะค่อนข้างหยาบและใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติเป็นเนื้อประสานผสมดินเหนียว เช่น ทราย หรือ แร่ควอตซ์ และซากพืช การตกแต่งผิวส่วนมากใช้เทคนิคการตีประทับ (impressing/stamping method) และการขีดขีด (incising method)

นักโบราณคดีเสนอว่าภาชนะดินเผาแรก ๆ นั้น ถูกผลิตขึ้นเพื่อการยังชีพ เช่น หุงต้มอาหารมากกว่าจะเป็นการผลิตเพื่ออุปโภคเชิงสัญลักษณ์หรือแสดงสถานภาพ (ยกเว้นกรณีตะวันตก) แต่หลังจากที่เทคโนโลยีภาชนะดินเผาพัฒนาก้าวหน้าไปมาก นักโบราณคดีบางท่านกล่าวว่า เป็นเทคโนโลยีภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง (stoneware ceramic technology) จึงพบว่าภาชนะดินเผาถูกผลิตอย่างประณีตบรรจงตกแต่งอย่างพิถีพิถัน และลงทุนเวลานานในการผลิตสูง ทั้งนี้เพื่อแสดงหรือสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ และยังมีประเด็นของงานเครื่องปั้นดินเผาอีกมากที่ให้ศึกษาเพื่อทำความเข้าใจมนุษย์

ตารางที่ ๑ เครื่องปั้นดินเผาที่พบในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก (ธนิช เลิศชาญฤทธ์ ๒๕๕๑ : ๒๗)

ภูมิภาค	อายุสมัย
หมู่เกาะญี่ปุ่น เอเชียตะวันออก	๑๖,๐๐๐ ปี
จีน เอเชียตะวันออก	๑๖,๐๐๐ ปี
ลุ่มน้ำเอมัวร์ เอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ	๑๖,๐๐๐ ปี
เขตตอนใต้ทะเลทรายซาฮารา แอฟริกาเหนือ	๙,๕๐๐ ปี
เกาหลีเอเชียตะวันออก	๙,๐๐๐ ปี
เมโสโปเตเมีย ตะวันออกกลาง เอเชียตะวันตก	๙,๐๐๐ ปี
ที่ราบสูงอนาโตเลีย ตุรกี เอเชียตะวันตก	๘,๔๐๐ ปี
แม่ฮ่องสอน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นแผ่นดินใหญ่	๘,๔๐๐ ปี
กรีซ ยุโรปตะวันออกเฉียงใต้	๘,๔๐๐ ปี
ลุ่มแม่น้ำสินธุ อินเดีย เอเชียใต้	๗,๐๐๐ ปี
อียิปต์ แอฟริกาเหนือ	๖,๕๐๐ ปี
สแกนดิเนเวีย ยุโรปเหนือ	๕,๖๐๐ ปี
ไซบีเรีย ยูเรเชีย	๕,๐๐๐ ปี
ไต้หวัน หมู่เกาะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	๔,๔๐๐ ปี
อลาสกา แคลิฟอร์เนีย และฟลอริดา อเมริกาเหนือ	๔,๐๐๐ ปี
บราซิล โคลอมเบีย และเอกวาดอร์ อเมริกาใต้	๕,๐๐๐ ปี
ปานามา อเมริกากลาง	๔,๔๐๐ ปี
นิวกีนิ และฟีจี หมู่เกาะแห่งมหาสมุทรแปซิฟิก	๓,๕๐๐ ปี

๒. สังคมไทยกับเครื่องปั้นดินเผา

๒.๑ เครื่องปั้นดินเผากับความเชื่อ

สาयนต์ ไพรัชญกิจตร์ (๒๕๕๑ : ๙-๑๙) ได้ศึกษาทางโบราณคดีเพื่อสังเคราะห์ความรู้เรื่องวิทยาการผลิต แบบแผนทางศิลปะ และความหมายทางวัฒนธรรมของเครื่องถ้วยเคลือบในแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลี้ยง จังหวัดน่านและแหล่งเตापະເຍາທີ່เวียงบัว จังหวัดพะเยา จากการที่ได้ศึกษาถึงกลุ่มชนในแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลี้ยง และแหล่งเตापະເຍາທີ່เวียงบัวว่า กลุ่มชนที่อาศัยที่บนที่สูงเรียกว่า ข่า (หลายชาติพันธุ์) และกลุ่มชนที่ราบลุ่ม เช่น ไท-ลาว เม็ง (มอญ) ขอม อาศัยอยู่ทั่วไปในพื้นที่ภูมิภาคแม่น้ำโขง ห้วงพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๒๐ ชนกลุ่มนี้มีคติความเชื่อเรื่องความสัมพันธ์ที่เป็นวงจรสืบเนื่องกันของชีวิตก่อนเกิด ชีวิตปัจจุบัน และชีวิตหลังความตาย เชื่อและศรัทธาในเรื่องสรรพสิ่ง สรรพสัตว์ สรรพชีวิตเป็นหนึ่งเดียวเกี่ยวพันกับมนุษย์แบบองค์รวม ซึ่งอาจจะมีคติธรรมจากศาสนาและความเชื่อจากอินเดีย เช่น ศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธปะปนอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก เป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของการที่กลุ่มชนในที่ราบลุ่มกำลังเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคม-วัฒนธรรม เครื่องปั้นดินเผาที่ผลิตจากแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลี้ยงและแหล่งเตापະເຍາທີ່เวียงบัว จังหวัดพะเยาพบว่า เครื่องถ้วยชามมีลายลักษณะตกแต่งและรูปทรงโครงสร้างทางประติมา-สถาปัตยกรรมของเครื่องถ้วยชาม ซึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงกับโลกทัศน์/จักรวาลทัศน์และคติธรรมความเชื่อในทางศาสนา เช่น ลายเสือ ลายช้าง ลายนก ลายปลา ลายก้านขด ลายก้นหอยหรือชุดลายเกลียวพลวัต ลายปลาเวียนว่ายในสายน้ำวน ลายดวงอาทิตย์ ธรรมจักรหรือจักรวาลมณฑล และลายแกะสลักแบบสามเหลี่ยมพื้นปลาผสมลวดลายอื่น ๆ อีกจำนวนมาก และจังหวัดน่าน พบลายภูมิจักรวาลชุดแถบลายคลื่นน้ำสลับกับแถบเส้นหนา แถบลายกดประทับรูปตารางสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนต่อเนื่องสลับกับแถบเส้นหนา การตกแต่งหูปั้นแปะรูปภูเขาคณิตเล็กไว้ที่ตำแหน่งทิศหลัก ลายเส้นคดโค้งปลายขมวดทั้งสองข้าง ลายปั้นแปะประดับรูปนกศักดิ์สิทธิ์ และลายประทับรูปปลาคู่ ซึ่งสื่อให้เห็นถึงความรู้เกี่ยวกับโลก จักรวาลและธรรมชาติของศิลปินและช่างปั้นในสมัยนั้นได้อย่างดีถึงการยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาโดยบริบูรณ์ เพราะบรรดาลายลักษณะสัตว์ศักดิ์สิทธิ์นิยมประดิษฐ์ใช้กันแพร่หลายอยู่ในอินเดีย และผืนแผ่นดินจีนเป็นเวลาลายพันปีแล้ว

สุกัญญา เบาเนิด (๒๕๕๑) ศึกษาภาชนะดินเผากับคติความเชื่อและพิธีกรรม ภาชนะฝังศพ มีผลการศึกษาเกี่ยวกับคนในสมัยโบราณได้สะท้อนระบบวิจิตต์ว่า คนที่มีชีวิตอยู่จะจัดแจงสิ่งของ เครื่องใช้สอยต่าง ๆ มอบให้กับคนตายด้วยและสิ่งของที่มอบให้นั้นล้วนเป็นของใช้ในชีวิตประจำวันทั้งสิ้น ความแตกต่างอาจขึ้นอยู่กับประติมากรรมและความทู่หมัดเกิดจากแรงบันดาลใจอย่างใดอย่างหนึ่ง เครื่องปั้นดินเผาเป็นฝีมือมนุษย์ที่มีพัฒนาการทางวัฒนธรรมจากวิถีชีวิตแบบเร่ร่อน แสวงหาอาหารตามธรรมชาติ และพัฒนาการตั้งถิ่นฐานเพื่อผลิตอาหารขึ้นเอง เครื่องปั้นดินเผามีบทบาทสำคัญมากมาย จำแนกได้อย่างกว้าง ๆ คือ เพื่อการใส่สอยในชีวิตประจำวัน พิธีกรรม โดยเฉพาะพิธีกรรมความตาย พิธีกรรมอย่างหนึ่งที่ทำร่วมกันคือ เมื่อมีการ

ตายเกิดขึ้น ผู้ที่ยังอยู่จะจัดพิธีต้องสำคัญคือ เมื่อวางศพไว้บนพื้นเรียบร้อยแล้ว บรรดาญาติพี่น้อง และคนในชุมชนก็จะนำเครื่องมือเครื่องใช้รวมถึงเครื่องปั้นดินเผา มาวางไว้ยังตำแหน่งต่าง ๆ เช่น เหนือหัว ปลายเท้า หน้าท้อง ข้างลำตัว หรือหุบให้แตก สุดแท้แล้วแต่ความเชื่อและพิธีกรรมของ สังคมวัฒนธรรมนั้น ๆ ได้กำหนด จากความเชื่อเรื่องความตายว่าการตายนั้นไม่ได้ตายจริง ชีวิตยังไม่ สิ้นสุด ทว่าเปลี่ยนสภาพไปอยู่ตำแหน่งอื่น ๆ ซึ่งชีวิตหลังความตายยังต้องดำเนินต่อไป ดังนั้นคนที่ ยังอยู่ต้องเป็นผู้เตรียมสิ่งของเครื่องใช้ให้ติดตัวไปด้วยรอคอยการฟื้นคืนชีวิตจึงต้องมีสิ่งของเอาไว้ใช้ ต่อไป รูปแบบของเครื่องปั้นดินเผาที่สร้างขึ้นเพื่อพิธีศพค่อนข้างต่างไปจากชีวิตประจำวัน รวมทั้งการ เเผาภาชนะด้วยอุณหภูมิต่ำ จึงไม่เหมาะในการนำไปใช้สอย

๒.๒ เครื่องปั้นดินเผากับระบบนิเวศ

สุรรัตน์ บุบผา (๒๕๕๑) ได้ผลการศึกษาภาชนะดินเผากับมนุษย์ : ภายใต้แนวคิด เรื่องระบบนิเวศของภาชนะดินเผา กรณีศึกษาในประเทศไทย ได้แก่ การวิเคราะห์เครื่องปั้นดินเผา บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี เครื่องปั้นดินเผาบ้านดอนธงชัย จังหวัดสกลนคร เครื่องปั้นดินเผาบ้าน ใหม่ชัยมงคล จังหวัดนครสวรรค์ และแหล่งอื่น ๆ อีกหลายแห่งนั้น การวิเคราะห์เครื่องปั้นดินเผาที่ พบเหล่านี้จำแนกทางด้านประวัติศาสตร์ได้ว่าเป็นหลักฐานทางโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ และสมัยประวัติศาสตร์ ทั้งนี้ระบบนิเวศทางธรรมชาติและทางสังคมมีผลโดยตรงกับการผลิต เครื่องปั้นดินเผาของมนุษย์เพื่อสื่อให้เกิดความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของมนุษย์ กับวัตถุ การศึกษางานเครื่องปั้นดินเผาจำแนกกลุ่มผลิตตามภาษาพูดได้สามกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้งถิ่นฐาน ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่ามีรูปแบบของกิจกรรมการผลิตเครื่องปั้นดินเผา บางอย่างมีความคล้ายคลึงกันและบางอย่างมีลักษณะของตนเอง กล่าวคือ กลุ่มไทยโคราช (พูด ภาษาไทยโคราช) กลุ่มนี้มีถิ่นฐานที่บริเวณจังหวัดนครราชสีมา ผลิตเครื่องปั้นดินเผาโดยการแบ่ง เพศ ผู้หญิงทำหน้าที่ช่างปั้น ผู้ชายทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยในขั้นตอนต่าง ๆ เช่นการขุดดิน การเผา และการขนย้ายไปจำหน่าย กลุ่มไทยลาว (พูดภาษาอีสานหรือภาษาลาว) ตัวอย่างแหล่งเครื่องปั้นดินเผา บริเวณบ้านนา กระเซิง จังหวัดเลย บ้านดอนจิกจังหวัดอุบลราชธานี ผู้หญิงรับผิดชอบในการผลิต เครื่องปั้นดินเผาทุกขั้นตอน ตั้งแต่หาวัตถุดิบ การเตรียมดิน การปั้นขึ้นรูป การเผา ตลอดจนการขน ย้าย โดยที่ผู้ชายไม่มีส่วนร่วมในการผลิตเครื่องปั้นดินเผาโดยขึ้นเซิง และกลุ่มส่วย (พูดภาษาส่วย) แหล่งเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษและอุบลราชธานี เช่น หมู่บ้านชำสมิง จังหวัดสุรินทร์ การผลิตภาชนะดินเผาของกลุ่มดังกล่าวเป็นไปในลักษณะเดียวกันกับกลุ่มผู้ผลิต ภาษาลาว กล่าวคือ กิจกรรมส่วนใหญ่ผู้หญิงเป็นผู้รับผิดชอบหลักในทุกขั้นตอนของการผลิต ใน ประเด็นเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างงานเครื่องปั้นดินเผากับระบบนิเวศทางวัฒนธรรมและ ระบบนิเวศทางสังคมที่บ้านหัวบึง จังหวัดขอนแก่น พบว่าปัจจัยในการผลิตเครื่องปั้นดินเผานั้นทำ

ในฤดูนอกเหนือจากเกษตรกรรมและการเรียนรู้ผ่านการถ่ายทอดวิธีการเรียนรู้จากหญิงรุ่นหนึ่งสู่หญิงอีกรุ่นหรือการเรียนรู้จากแม่ที่สอนลูกสาวเริ่มด้วยการเป็นผู้ช่วยงานอยู่แล้ว ให้สังเกตดูขณะปั่นและให้หัดปั่นภาชนะขนาดเล็ก ๆ เมื่อลูกสาวปั่นภาชนะเป็นแล้ว เมื่อแต่งงาน (โดยเฉลี่ยอายุ ๒๐ ปี) จะรับหน้าหลักในการผลิตเครื่องปั้นดินเผา และแม่รับบทบาทเป็นผู้ช่วยต่อไป นอกจากนี้ยังมีผลการศึกษาในแหล่งหมู่บ้านด่านเกวียน จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งสามารถผลิตเครื่องปั้นดินเผาได้ตามฤดูกาลและการเผาจะใช้วิธีขุดลึกลงไปดินบริเวณริมแม่น้ำมูลเพื่อทำเป็นเตาเผา แต่เมื่อถึงฤดูฝนของทุกปี น้ำในแม่น้ำจะเอ่อท่วมขึ้นมาถึงเตาที่ขุดไว้ การผลิตและก็จะชะงักไปด้านการพัฒนารูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผามีน้อยเนื่องจากช่างชาวบ้านไม่มีการคิดริเริ่มในการพัฒนา การติดต่อแลกเปลี่ยนมีจำกัดเฉพาะในหมู่บ้านตนเอง

๒.๓ เครื่องปั้นดินเผากับการผลิตและการค้า

เครื่องปั้นดินเผาหรือเครื่องถ้วยจีนมีบทบาทสำคัญกับไทยตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถัง เพราะพบเครื่องถ้วยจีนและหลักฐานจำนวนมากทางภาคใต้โดยเฉพาะที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีและนครศรีธรรมราช นอกจากนี้พบที่จังหวัดราชบุรี สุพรรณบุรี ที่อุทอง ชลบุรีปราจีนบุรีและบุรีรัมย์ การค้าระหว่างไทยกับจีนมาเด่นชัดมากขึ้นตั้งแต่สมัยราชวงศ์หมิง ทั้งนี้เพราะได้พบเครื่องถ้วยเคลือบสีขาวแบบชิงไปจากมณฑลฝูเจี้ยนและกวางตุ้ง เครื่องถ้วยเคลือบสีเขียวแบบเซลาดอนจากเตาหลงฉวนของสมัยราชวงศ์ซ่ง และราชวงศ์หยวนอยู่ทั่วไป บางแห่งก็พบเศษเครื่องลายคราม และเครื่องถ้วยลายเขียนสีทั้งของสมัยราชวงศ์ชิงด้วย อันเป็นหลักฐานยืนยันได้แน่ชัดว่าบริเวณนั้นมีชุมชนอยู่สืบต่อกันมาตลอดทุกยุคสมัยจนกระทั่งปัจจุบัน แน่นนอนที่สุดเทคนิคการทำเครื่องปั้นดินเผาจีนมีลวดลายตกแต่งที่ส่งอิทธิพลต่อช่างท้องถิ่นด้วย การผลิตเครื่องปั้นดินเผาในท้องถิ่นจะเห็นเด่นชัดตั้งแต่ลักษณะการปั้นก็ใช้แป้น ซึ่งเป็นแป้นที่ใช้ทำถ้วยแบบของจีน ลักษณะน้ำยาที่เคลือบสีเขียวจะมีลักษณะน้ำยาทั้งสีเขียวใสแบบน้ำแตงกวากับน้ำตาลโดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกเคลือบสีเขียวจะมีลักษณะคล้ายกับน้ำเคลือบของเครื่องถ้วยยั่วของราชวงศ์ถัง แต่ของลพบุรีนั้นใสและบางกว่า เทคนิคที่ยืนยันว่าใช้เทคนิคจีนอย่างปฏิเสธไม่ได้คือ การใช้ก้อนดินกลม ๆ วางคั่นไว้ที่ก้นชามด้านนอกของโอบน ทำให้เวลานำเข้าเผาแล้วชามจะไม่ติดกัน และเราจะพบรอยก้นดินนี้เสมอที่ก้นชามด้านนอกและด้านในของเครื่องถ้วยชาม นอกจากนี้การปิดกั้นภาชนะของเครื่องถ้วยชามลพบุรีคล้ายกับจีนในสมัยราชวงศ์ถังลงมาถึงสมัยซ่ง

เครื่องปั้นดินเผาท้องถิ่นไทยที่รับการผลิตมาจากจีนคือเครื่องสังคโลกซึ่งผลิตที่เมืองสุโขทัย ไม่ว่าจะเป็นเตาที่เมืองสุโขทัยเก่าซึ่งเรียกว่า เตาจานปลาหรือที่อำเภอศรีสัชนาลัย เช่น เตาป่ายาง ที่เรียกเตายักษ์ เพราะผลิตเครื่องสังคโลกชนิดเคลือบสีเขียวไข่กาหรือที่เรียกว่าพวกเซลาดอนล้วนมีลวดลายที่ได้แบบอย่างจีนส่วนมากและลวดลายตามแบบฉวนด้วยอย่างเด่นชัด

การพิจารณาเครื่องปั้นดินเผาที่รับอิทธิพลจากจีน ญัณฐภัทร จันทวิช (๒๕๒๙ : ๑๔๒-๑๔๓) ได้อธิบายไว้ ดังนี้

๑. ลักษณะเตา จังหวัดสุโขทัยมีเตาเผาสังคโลกเป็นแบบเตาภูเขา ซึ่งรูปร่างและการแบ่งส่วนต่าง ๆ ภายในเตาเผาเป็นแบบเดียวกันและเหมือนกันกับจีนทางตอนใต้แต่มีขนาดเล็กกว่า

๒. การใช้สีที่อ่อนและกึ่งบนน้ำอ้อยคล้ายกับของจีนทางเหนือ และการใช้กึ่งบนน้ำอ้อยนี้ อันนํมนิยมเหมือนกัน

๓. ลักษณะงานสังคโลกทั้งพวกเคลือบสีเขียวไข่กาหรือเซลาดอนและพื้นขาวเขียนลายได้เคลือบด้วยสีน้ำตาลเข้มหรือสีดำ คล้ายกับเครื่องถ้วยจีน พวกเซลาดอนของเตาหลงฉวนและลายครามจากเตาหูเตียนที่จึงต่อเจิ้น ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๔

๔. ลวดลายเครื่องสังคโลกที่ปรากฏทั้งที่เป็นลายชุดในจำพวกเครื่องเคลือบสีเขียวไข่กากับลายที่เขียนด้วยสีดำหรือสีน้ำตาลทองบนพื้นสีนวลนั้น บางใบแสดงอิทธิพลของฝีมือจีนอย่างเด่นชัด และลายบางอย่างเช่นลายปลาและสาหร่าย แสดงรายละเอียดและจังหวะลายตามแบบลายของเครื่องถ้วยจีนจากเตาสือโจ้วในราชวงศ์ซ่งภาคเหนือมาก

๕. ลักษณะรูปรนอกของกระปุกและตลับของเครื่องสังคโลกก็แสดงอิทธิพลทั้งจากเครื่องถ้วยจีนและเครื่องถ้วยอันนํมบ้าง เช่น กระปุกสองหูทรงน้ำเต้า อันเป็นตัวอย่างที่เด่นชัด นอกจากนี้ยังมีรูปกระปุกทรงสาหลี่ หรือลูกแพร่และคนชี่มักแสดงรูปรนอกตามแบบของจีนสมัยราชวงศ์หยวน

ภูษงค์ จันทวิช (๒๕๕๑ : ๒๐๔-๒๑๗) มีผลการศึกษาเรื่องโลกการค้าของภาชนะดินเผาที่เป็นสินค้าจากต่างประเทศ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบเครื่องปั้นดินเผาเคลือบสีขาวแบบตลับรูปทรงต่าง ๆ รวมทั้งไหเคลือบสีเขียว ที่ผลิตจากแหล่งเตาภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งมีอายุตรงกับสมัยราชวงศ์ซ่ง คือระหว่างพุทธศักราช ๑๕๐๒ - ๑๘๒๓ และอาจจะเก่าแก่ไปกว่านั้นด้วย ขณะที่ภาคกลาง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นอีกแหล่งหนึ่งที่พบหลักฐานเครื่องปั้นดินเผาโดยเฉพาะภาชนะดินเผารูปทรงต่าง ๆ เช่น ไหเคลือบ จากแหล่งผลิตแถบมณฑลกวางตุ้ง ซึ่งพบที่แหล่งโบราณคดีคอกช้างดิน อำเภอร่องทองส่วนในจังหวัดราชบุรี พบภาชนะดินผลิตแถบมณฑลกวางตุ้ง ซึ่งพบที่แหล่งโบราณคดีคอกช้างดิน อำเภอร่องทอง ส่วนในจังหวัดราชบุรี พบภาชนะดินเผาหลายยุคสมัย แต่ที่ชัดคือ ภาชนะดินเผา จากสมัยห้าราชวงศ์ซ่งหรือซ่ง (ระหว่างพุทธศักราช ๑๕๐๓ - ๑๘๒๓) ซึ่งได้แก่ ภาชนะแบบเคลือบสีขาว ขามเทมโมกุ หรือแบบเทียนหมู่ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในชื่อว่า เจียนหยางเหยานั่นเอง สำหรับภาคใต้ ที่แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ บริเวณอ่าวบ้านดอน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเมืองไชยา ในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี รวมทั้งชุมชนโบราณอื่น ๆ ในภาคใต้ของประเทศไทย เช่น เขาศรีวิชัย ภูเขาทอง บางหัว ควบบางไร่ พังตึก เขาพระเหิน เขาพระนารายณ์ ควบลูกปัด และเมืองโบราณยะรัง ล้วนเป็นแหล่งที่พบสินค้าเครื่องปั้นดินเผา จากดินแดนโพ้นทะเล ซึ่งมีแหล่งผลิตในประเทศไทย ซึ่งมีเสียงหลายแหล่ง อาทิ ภาชนะดินเผาจากยั่วเหยง ฉางฉ่า ดิง ดิง หลงฉวน ซึ่งเป็น

สินค้านำเข้าในเขตชุมชนโบราณดังกล่าวตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซ่งหรือซ่ง สำหรับทางภาคใต้ที่แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ บริเวณอ่าวบ้านดอน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเมืองไชยา ของเมืองไชยา ในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี รวมทั้งชุมชนโบราณอื่น ๆ ในภาคใต้ของประเทศไทย เช่น เขาศรีวิชัย ภูเขาทอง บางหัว ควบบางไร่ทุ่งตึก เขาพระเหิน เขาพระนารายณ์ควบลูกปัด และเมืองโบราณยะรัง ล้วนเป็นแหล่งที่พบสินค้าเครื่องปั้นดินเผา จากดินแดนโพ้นทะเลซึ่งมีแหล่งผลิตในประเทศจีน มีชื่อเสียงหลายแหล่ง อาทิ ภาชนะดินเผาจากยวี่เหยา ฉางฉ่า ดิง ตัง หลงฉวน ซึ่งเป็นสินค้านำเข้าในเขตชุมชนโบราณดังกล่าว ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซ่งหรือซ่ง นอกจากนี้เครื่องสังคโลกเครื่องสี่เหลี่ยมไขกา ประเภทถ้วยเล็ก ๆ อยู่แบบหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายถ้วยชาของญี่ปุ่น โดยเครื่องสังคโลกมีมากหลายรูปแบบ ทั้งนี้เพื่อจุดประสงค์ของการนำไปใช้แตกต่างกัน ได้แก่

๑. เพื่อนำไปใช้ในการศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อพิธีการทางพุทธศาสนา ก็พบว่ามีการสร้างเป็นพระพุทธรูป พระสาวก ตลอดจนทำเป็นรูปสถูปเจดีย์

๒. เพื่อนำไปประดับตกแต่งอาคารสถาปัตยกรรม เช่น รูปทวารบาลซึ่งจะพบว่าทำเป็นรูปยักษ์ กระเบื้องมุงหลังคา ซ่อฟ้าซึ่งทำเป็นรูปหัวนาคหรือมกร บราลี หางหงส์ทำเป็นรูปนาคหัวเศียรหรือเจ็ดเศียร รูปเทวพาณมมือ ลูกกรรราวบันไดที่ครอบไก่และเครื่องประดับส่วนอื่น ๆ เป็นต้น

๓. เพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน เช่น จาน ชาม ถ้วย ขวด โถ หม้อน้ำทรงต่าง ๆ โถฝา ตลับ ตะเกียง จานเชิง กระปุก เป็นต้น

๔. เพื่อใช้ในพิธีกรรม เช่น รูปคนมีทั้งผู้ชายอุ้มไก่ ถือก้อนเงินพดด้วง ถือพัด หรือรูปผู้หญิงอุ้มลูก รูปนักรบ ที่หยดน้ำรูปสัตว์ต่าง ๆ รูปชายหญิงคู่ รูปสัตว์ต่าง ๆ เช่น ช้าง ม้า แมว ไก่ เต่า เม่น มังกร เป็นต้น นอกจากนี้มีรูปนักกีฬา เช่น มวยปล้ำ และเครื่องเล่น เช่น หมากรุก เป็นต้น

การผลิตและประโยชน์ใช้สอยของภาชนะดินเผาในยุคโบราณนั้นก็คล้ายคลึงกัน โดยทำด้วยกัน เป็นทั้งสินค้าและของใช้ประจำวันปะปนกันทั่วไป ดังจะพบได้จากแหล่งเรืออับปางในเขตอ่าวไทย ทะเลอันดามัน ตามแม่น้ำ ลำคลอง ห้วย หนอง คลอง บึง และแหล่งน้ำสาธารณะทั่วไป จึงเป็นเรื่องน่ายินดีสำหรับมนุษยชาติในสมัยปัจจุบัน

ผลการศึกษาดังกล่าวเป็นข้อมูล สนับสนุนบทบาทงานเครื่องปั้นดินเผาในสังคมได้ว่า เป็นหลักฐานสำคัญที่ใช้เป็นเครื่องระบุคุณลักษณะเฉพาะ (IDENTITY) ของวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งได้อย่างดี การศึกษาเรื่องเครื่องปั้นดินเผาทำให้เราเข้าใจถึงสภาพความเป็นอยู่ของคนในสมัยโบราณหลายมิติ ทั้งเรื่องของกระบวนการวิธในการผลิต แหล่งวัตถุดิบ สภาพสังคม คติความเชื่อ ศาสนา ศิลปะ ความนิยมในการใช้และลักษณะการใช้งานต่าง ๆ ทั้งในชีวิตประจำวัน กิจกรรมประเพณี พิธีการ พิธีกรรม ความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ การติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนเส้นทางการค้า ตลาด เป็นต้น มิติทั้งหมดจะชี้ให้เห็นถึงพื้นฐานและขีดความสามารถของสังคมได้เป็นอย่างดี

๒.๔ เครื่องปั้นดินเผากับความคิดสร้างสรรค์

ยุคก่อนสมัยประวัติศาสตร์บรอนซ์และเหล็กเป็นวัสดุที่มีค่าในประเทศจีน สมัยราชวงศ์ชู่ (Chou ๑,๑๕๕-๒๕๕ ปี ก่อนคริสต์ศักราช) มีการเผาดินขาวไฟสูงและคิดเคลือบที่ทาสีเลียนแบบหยกจนได้เคลือบแบบใหม่ ๆ ขึ้นมา นับว่าการเลียนแบบทำให้เกิดการสร้างสรรคสิ่งใหม่ในประเทศแถบอาหรับเดิมยังไม่มี การสนับสนุนจากกษัตริย์ที่จะทำงานเพื่อสุนทรียภาพ ภาชนะทั้งหลายที่ทำมาแล้วแต่เพื่อการใช้สอยในชีวิตประจำวัน และยากที่จะมีการสร้างสรรคให้เกิดความงาม เมื่อมีการทำการค้ากับจีนและส่งภาชนะจีนมาใช้ โดยเฉพาะพอร์ซเลนในสมัยราชวงศ์ถังและซ่งก็เป็นที่นิยมชมชอบและเริ่มเลียนแบบโดยใช้ทินออกไซด์ (Tin Oxide) ใส่ในเคลือบสีเพื่อให้เกิดเคลือบที่ขาวเพื่อที่จะเลียนแบบผิวพอร์ซเลนบนผิวดินธรรมดา ต่อมาก็ได้พัฒนาด้านความคิดสร้างสรรค์ใส่ความคิดของตนเองลงไปทำให้งานมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว การค้นพบสิ่งใหม่จากการพยายามเลียนแบบนี้เห็นได้ชัดเจนจากข้อห้ามของศาสนาอิสลามที่ห้ามใช้โลหะมีค่า เช่น ทองคำมาทำภาชนะเพื่อใช้บนโต๊ะอาหาร ทำให้มีการคิดค้นและพัฒนาเคลือบมุกหรือลัสเตอร์ (Luster) ซึ่งมาใช้ในช่วง ค.ศ. ๗๐๐-๘๐๐ ทำให้ภาชนะมีความงดงามแวววาวดูการใช้ทองคำ

เครื่องปั้นดินเผามีบทบาทต่อการคิดสร้างสรรค์ของศิลปินอย่างยิ่ง เช่นในงานเครื่องปั้นดินเผาของบ้านเชียง ที่มีชื่อเสียงความโดดเด่นของลวดลายที่มีความงดงามและเอกลักษณ์ได้เกิดการสร้างสรรคในการใช้เทคนิคและวิธีการเพื่อนำมาประยุกต์ให้เกิดลวดลายรูปแบบเฉพาะตนขึ้นหรือมีการเลียนแบบ และพบว่าการหาวิธีทำให้ดูเป็นของเก่าเพื่อนำไปจำหน่ายเป็นของที่ระลึกซึ่งสามารถขายได้ในราคาสูง เครื่องปั้นดินเผาโบราณในเปรูที่มีหุ้จับพิเศษที่เชื่อมต่อระหว่างพวย ๒ อัน ยังได้รับความนิยมและมีบทบาทต่อการสร้างสรรค์โดยช่างปั้น ศิลปินนำมาประยุกต์ให้มีลักษณะเฉพาะตัว (สุขมัลย์ เล็กสวัสดิ์ ๒๕๔๘ : ๖๔) นับว่างานเครื่องปั้นดินเผามีความสำคัญที่ทำให้เกิดความหลากหลายของรูปแบบงานศิลปกรรมที่มีเอกลักษณ์ชุมชน และรูปแบบเฉพาะตัวเป็นอย่างยิ่ง

๓. รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาไทย

สุรพล ดำริห์กุล (๒๕๔๒ : ๑๑๑ - ๑๑๘) มีผลการศึกษาเกี่ยวกับงานเครื่องปั้นดินเผาสมัยในสมัยประวัติศาสตร์ของไทย ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๗-๘ เป็นต้นมา มีการพัฒนาทางด้านสังคมและวัฒนธรรมด้วยการติดต่อกับอินเดียและกลุ่มชนชาวตะวันตกอื่น ๆ มานานนับพันปี ทำให้เกิดการบูรณาการเกิดสังคมเมือง ที่มีลักษณะแวนแคว้นและนครรัฐขึ้น ในภูมิภาคแถบนี้ เช่น พุณัน กิมหลิน หลินยี และเอกสารประเภทคัมภีร์หรือชาดกของอินเดียที่เรียกดินแดนนี้ว่า สุวรรณภูมิ

นับตั้งแต่ พุทธศตวรรษที่ ๑๒ ดินแดนในประเทศไทยทุกวันนี้ได้เกิดแวนแคว้นหรือนครรัฐเริ่มด้วยอาณาจักรทวารวดี ที่มีกลุ่มบ้านเมืองอยู่ในบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ซึ่งต่อมารูปแบบของวัฒนธรรมแบบทวารวดีที่มีกลุ่มบ้านเมืองขึ้นในดินแดนนั้น เช่น เมืองฟ้าแดดสงยาง

อำเภออมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมืองคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ เมืองนครจำปาศรี อำเภอนาตุน จังหวัดมหาสารคาม ฯลฯ เป็นต้น ต่อมาราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ เป็นต้นมา บ้านเมืองในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย ได้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมอย่างมาก ทั้งนี้เพราะเกิดแคว้นใหม่ขึ้นในดินแดนของประเทศเพื่อนบ้าน อันได้แก่ เมือง และนครรัฐสำคัญ ๆ ในเกาะชวาและสุมาตราทางทิศใต้ บ้านเมืองเหล่านี้มีความเจริญรุ่งเรืองและมั่งคั่ง อันเนื่องมาจากการติดต่อค้าขายกับบ้านเมืองทางตะวันตกและตะวันออกที่ทำให้มีความเจริญทางเทคโนโลยีสูง ในขณะเดียวกันก็เป็นศูนย์กลางทางศาสนาและศิลปะวิทยาการต่าง ๆ ด้วย ซึ่งแบบแผนทางวัฒนธรรมของกลุ่มบ้านเมืองเหล่านี้ได้แพร่หลายเข้ามามีอิทธิพลอยู่ในบ้านเมืองต่าง ๆ ในดินแดนประเทศไทยด้วย เช่น วัฒนธรรมแบบขอมหรือเขมรได้แพร่หลายเป็นอย่างมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและส่วนหนึ่งได้ปรากฏอิทธิพลอยู่ในแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยา ซึ่งเรามักจะเรียกศิลปวัฒนธรรมแบบขอมหรือเขมรได้แพร่หลายเป็นอย่างมากอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและส่วนหนึ่งได้ปรากฏอิทธิพลอยู่ในแถบลุ่มเจ้าพระยา ซึ่งเรามักจะเรียกศิลปวัฒนธรรมของขอมที่ปรากฏในดินแดนประเทศไทยเหล่านี้ว่า ศิลปะลพบุรี ขณะเดียวกันกลุ่มบ้านเมืองในแถบภาคใต้ก็จะมีการรูปแบบทางวัฒนธรรมอีกอย่างหนึ่งซึ่งเรียกว่า ศิลปะศรีวิชัย ในช่วงเวลากลางพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ เป็นต้นมา ได้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจขึ้นอย่างกว้างขวางในดินแดนของประเทศไทยและใกล้เคียง ทั้งนี้เนื่องจากการล่มสลายของอาณาจักรกัมพูชาในเขมร อาณาจักรพุกามในพม่า และอาณาจักรชวาในอินโดนีเซียรวมทั้งแคว้นบางแคว้นในเขตประเทศไทย เช่น ตามพรลิงก์ในภาคใต้ และศรีวิชัยในภาคเหนือ จึงทำให้เกิดบ้านเมืองใหม่ ๆ ขึ้นและมีความเจริญเติบโตขยายตัวเป็นแคว้นแคว้นที่สำคัญ ๆ ขึ้น ได้แก่ สุโขทัย ล้านนา ล้านช้าง กรุงศรีอยุธยา และกรุงเทพฯ ขึ้นตามลำดับ

เครื่องปั้นดินเผาที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์นั้นจะเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไป เครื่องปั้นดินเผาที่ทำอย่างพิเศษเนื่องในพิธีกรรม มีลักษณะแสดงเอกลักษณ์ของท้องถิ่นหรือกลุ่มชนจะค่อย ๆ คลายความประณีตและความวิจิตรพิสดารลงไป เมื่อชุมชนหมู่บ้านมีการพัฒนาการไปเป็นสังคมแบบการเมือง เครื่องปั้นดินเผาช่วงเวลานี้จะมีลักษณะทั่วไป เพื่อใช้ตามวัตถุประสงค์ของผู้คนที่หลากหลายที่ได้มาอยู่ร่วมกันโดยใช้ภาษาชนรูปแบบเดียวกัน ขณะเดียวกันเมื่อมีการติดต่อเกี่ยวข้องกับดินแดนที่ห่างออกไป โดยเฉพาะอินเดีย ทำให้รับอิทธิพลของอารยธรรมอินเดียจึงเป็นเหตุให้เกิดการนำเอารูปแบบเครื่องปั้นดินเผาอินเดียเข้ามาสร้างแทนที่ของเดิมที่ใช้สืบทอดกันมานาน เครื่องปั้นดินเผาอินเดียนี้ ได้แก่ ตะเกียง กุณฑี กาน้ำ คนโท และภาชนะบางชนิด ตลอดจนส่วนประกอบทางศาสนสถานและรูปเคารพ อาทิ พระพุทธรูป พระพิมพ์ ดวงตรา เทวรูป ลวดลายดินเผาต่าง ๆ เป็นต้น หลังจากนั้นเครื่องปั้นดินเผาได้พัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีขึ้นไปตามกาลเวลา นับตั้งแต่เทคนิคการขึ้นรูป ความสามารถในการเผาที่ให้ความร้อนสูงได้มากขึ้น และการทำเครื่องปั้นดินเผาเคลือบ ซึ่งได้ก่อให้เกิดอุตสาหกรรมเครื่องเคลือบขึ้นในแคว้นล้านนาและสุโขทัย

โดยเฉพาะเครื่องเคลือบจากคันสุโขทัยกลายเป็นสินค้าส่งออกและไปจำหน่ายยังต่างประเทศ ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออก นำความมั่งคั่งมาสู่บ้านเมืองต่าง ๆ เป็นอันมาก

งานเครื่องปั้นดินเผาในสมัยทวารวดี (ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล ๒๕๒๘ : ๔-๕) ทวารวดีเป็นชื่อของแคว้นกลุ่มบ้านเมืองลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๖ โดยมีเมืองใหญ่ ๆ ที่ประกอบไปด้วยเมือง นครปฐมหรือนครชัยศรี เมืองละโว้หรือลพบุรี เมืองคูบัว (ราชบุรี) เมืองศรีมโหสถ(ปราจีนบุรี) เมืองศรีเทพ เมืองจันทเสน และเมืองอโยธยา ซึ่งเมืองเหล่านี้ได้ปรากฏหลักฐานทางโบราณวัตถุและโบราณสถานที่มีลักษณะเฉพาะตัว เรียกว่า ศิลปะทวารวดี ซึ่งศิลปะทวารวดีนั้นได้แสดงให้เห็นร่องรอยอิทธิพลของศิลปะอินเดียแบบคุปตะและหลังคุปตะอย่างชัดเจน ต่อมาแบบแผนของศิลปะทวารวดีได้แพร่กระจายขึ้นไปถึงภาคเหนือ ปรากฏที่เมืองหริภุญชัย และในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น เมืองฟ้าแดดสงยาง อำเภอมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมืองคอน สวรรค์ อำเภอสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ เมืองนครจำปาศรี อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม เป็นต้น เครื่องปั้นดินเผาสมัยทวารวดีที่ปรากฏในแต่ละกลุ่มบ้านเมืองของแคว้นแต่ละภูมิภาคจะมีลักษณะแตกต่างกัน ในกลุ่มที่มีศิลปกรรมลักษณะเด่นเฉพาะตัวของภาคกลาง (สุรพล ดำริห์กุล ๒๕๔๒ : ๑๑๘) ประกอบด้วย กลุ่มภาชนะที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ภาชนะดินเผาในกลุ่มนี้ที่ปรากฏหลักฐานอยู่ในเมืองต่าง ๆ ในแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา มี ๒ กลุ่ม คือ

๑. เครื่องปั้นดินเผาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ที่พบมากส่วนใหญ่จะเป็นภาชนะประเภทเครื่องครัวเป็นหม้อมีสัน หม้อก้นกลม ไห ขาม หม้อมีพวย และหม้อมีพวย และถ้วยมีพวย เป็นต้น นอกจากนั้นก็ยังมีการใช้ภาชนะที่ใช้ในการให้แสงสว่าง เช่น ตะคัน

๒. เครื่องปั้นดินเผาที่ใช้ในโอกาสพิเศษ หรือใช้ในกิจพิธีทางศาสนา เครื่องปั้นดินเผา กลุ่มนี้เป็นภาชนะประเภทจานหรือชามที่มีเชิงสูงหมอน้ำปากขวด (Sprinkler) หมอน้ำปากผายขนาดเล็ก ไหตกแต่งด้วยลายประทับ

เครื่องปั้นดินเผาสมัยทวารวดีจัดเป็น ภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดา (Earthen Ware) ค่อนข้างหนา ไม่มีเคลือบ เผาในอุณหภูมิต่ำไม่เกิน ๑,๑๐๐ องศาเซลเซียส จัดเป็นภาชนะดินเผาที่ผลิตขึ้นโดยใช้เทคนิคการผลิตแบบโบราณ ขึ้นรูปด้วยแป้นหมุนและคงเป็นแป้นหมุนที่ใช้แรงคนถีบหรือหมุนด้วยมือ และใช้วิธีการเผากลางแจ้ง เครื่องปั้นดินเผาสมัยทวารวดีจะมีการตกแต่งด้วยเทคนิคต่าง ๆ เช่น การขูดขีด การกดหรือทาบ การประทับ การเขียนสี เป็นลวดลายต่าง ๆ งดงามมีทั้งที่มีลวดลายตกแต่งตลอดทั้งใบ ตั้งแต่คอภาชนะไปถึงก้น และแบบที่มีการตกแต่งเพียงบางส่วน ลวดลายที่ตกแต่งนั้น นอกจากจะเป็นลวดลายพื้นเมืองเดิมที่นิยมสืบทอดมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์แล้ว เช่น ลายเชือกทาบ หรือลายขูดขีด ลวดลายตกแต่งเครื่องปั้นดินเผาสมัยทวารวดีบางแบบยังสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลวัฒนธรรมอินเดียสมัยคุปตะและหลังคุปตะอย่างเด่นชัด นั่นคือการตกแต่งบริเวณลำตัวของภาชนะดินเผาด้วยลายประทับในกรอบสี่เหลี่ยมผืนผ้า เป็นรูปดอกไม้ เป็นต้น นอกจากตกแต่งด้วยลวดลายต่าง ๆ ผาสุก อินทราวุธ (๒๕๒๘ : ๑๓) พบว่ายังตกแต่งสี

ผิวภาชนะดินเผาให้สไลด์โดยการเคลือบน้ำดิน (Slip) ด้วย เครื่องปั้นดินเผาที่ใช้เป็นส่วนประกอบของศาสนสถาน เช่น อิฐ กระเบื้องมุงหลังคา กระเบื้องชายคา สถูปจำลอง ลวดลายประดับดินเผาต่าง ๆ และรูปเคารพทางศาสนา ได้แก่ พระพุทธรูป พระพิมพ์ เป็นต้น

หลักฐานจากการสำรวจของนักโบราณคดี ในประเทศไทยพบงานเครื่องปั้นดินเผา ทุกภูมิภาค วัตถุประสงค์ในการทำนั้นนอกจากมนุษย์ทำขึ้นเพื่อการใช้สอยในชีวิตประจำวัน และเพื่อการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อในพิธีฝังศพแล้ว เครื่องปั้นดินเผายังเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพทางด้านศิลปะการสร้างสรรค์ของช่างปั้นอีกประการด้วย ในสังคมไทยพบรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาในแต่ละท้องถิ่นที่ปรากฏให้เห็นรูปแบบที่เป็นอัตลักษณ์มีความโดดเด่นเฉพาะตัวมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน ได้แก่ รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาที่พบก่อนสมัยประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์ และท้องถิ่นต่าง ๆ ในภูมิภาคของไทย เช่น เครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียง เครื่องปั้นดินเผาบ้านเก่า เครื่องปั้นดินเผาศรีวิชัย และเครื่องปั้นดินเผาล้านนา ตามภูมิท้องถิ่นของภาคอีสาน ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคเหนือตามลำดับ

๓.๑ เครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียง เครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียง เป็นที่รู้จักกันทั่วโลก บ้านเชียงเป็นหมู่บ้านในตำบลบ้านเชียง อำเภอนหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ผลการศึกษาถึงอายุพบว่ามากกว่า ๗๐๐๐ ปีแล้ว (White, J. : 1982) งานเครื่องปั้นดินเผาสมัยบ้านเชียงพบในสมัยก่อนประวัติศาสตร์หรือแบ่งออกเป็น ๓ สมัย ตามลำดับ

๓.๑.๑ สมัยต้น รูปแบบที่พบมี ๔ ระยะ ระยะแรก มีรูปแบบของงานเครื่องปั้นดินเผา มีสีเทา สีดำ และสีน้ำตาล ตัวภาชนะมีเชิงฐานเตี้ย ตกแต่งภาชนะครึ่งบนด้วยลายขีดเป็นเส้นคดโค้ง แล้วตกแต่งเพิ่มเติมด้วยลายกดประทับเป็นจุดหรือเป็นเส้นสั้น ๆ ส่วนครึ่งล่างของภาชนะดินเผาตกแต่งด้วยเชือกทาบ จากการใช้เชือกกดประทับบนผิวภาชนะดินเผา ระยะที่สองเป็นรูปแบบใหม่เพิ่มขึ้น มีขนาดใหญ่ที่ใช้เพื่อบรรจุศพเด็กก่อนนำไปฝัง และขนาดกลางที่มีผิวภาชนะด้านนอกมีการตกแต่งด้วยเส้นขีดเป็นลายคดโค้ง จึงดูเหมือนเป็นภาชนะที่มีปริมาณลวดลายขีดตกแต่งแน่นกว่าระยะแรก ระยะที่สาม รูปแบบภาชนะมีผนังด้านข้างตรงถึงเกือบตรง ทำให้มีรูปร่างเป็นภาชนะทรงกระบอก (Beaker) และยังมีภาชนะประเภทหม้อก้นกลม คอภาชนะสั้น ๆ ปากตั้งตรงตกแต่งด้วยลายเชือกทาบตลอดทั้งใบ และระยะที่สี่ รูปแบบเครื่องปั้นดินเผาจะเป็นหม้อก้นกลม ตกแต่งบริเวณไหล่ภาชนะด้วยลายขีดเป็นเส้นคดโค้งผสมกับการระบายด้วยสีแดง ในขณะที่ส่วนบริเวณลำตัวภาชนะช่วงใต้ไหล่ลงมาตกแต่งด้วยลายเชือกทาบเรียกว่า ภาชนะแบบบ้านอ้อมแก้ว เพราะได้พบว่าเป็นประเภทหลักที่พบในชั้นที่อยู่อาศัยสมัยก่อนประวัติศาสตร์ช่วงแรกที่บ้านอ้อมแก้ว ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากบ้านเชียง

๓.๑.๒ สมัยกลาง เครื่องปั้นดินเผามีรูปแบบ ขนาดใหญ่ผิวนอกสีขาว ทำส่วนไหล่ภาชนะหักเป็นมุมหรือโค้งมากจนเกือบเป็นมุมค่อนข้างชันมีทั้งแบบที่มีก้นภาชนะกลมและ

กันภาชนะแหลม บางใบมีการตกแต่งด้วยลายขีดผสมกับลายเขียนสีที่บริเวณใกล้ปากภาชนะ ในช่วงปลายสุดของสมัยกลางเริ่มมีการตกแต่งปากภาชนะดินเผาแบบเช่นนี้ด้วยการทาสีแดง

๓.๑.๓ สมัยปลาย มีการเขียนลวดลายสีแดงหรือสีดินเทศ (HAEMATITE) ทับลงไปบนผิวภาชนะดินเผาที่เป็นสีน้ำตาลสีขาวนวล เส้นสีแดงที่ใช้มีความหนาพอประมาณ เคลื่อนไหวขนานกับทรงกลมของรูปทรงภาชนะดินเผาที่เงางามประดุจศิลปะสมัยใหม่ ลวดลายมีความหลากหลายลักษณะไม่ซ้ำกัน แสดงออกถึงความกล้าที่มีการตัดสินใจเฉียบขาดของช่างปั้น

นักโบราณคดีจัดประเภทของลวดลายบ้านเชียงว่ามี ๖ กลุ่ม (สุจิตต์ วงษ์เทศ ๒๕๕๐ : ๑๑-๑๔) คือ กลุ่มลายเส้นโค้ง กลุ่มลายก้านขดและกันหอย กลุ่มลายเลขาคณิต กลุ่มลายดอกไม้ ลายรูปสัตว์ และกลุ่มลายอื่น ๆ เช่น ลายเส้นขนาน ลายสามเหลี่ยมซ้อน ลายเชือกควั่น ลายรูปขนมเปียกปูนซ้อน เป็นต้น

ภาพที่ ๑ ตัวอย่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียง

๓.๒ เครื่องปั้นดินเผาบ้านเก่า

พบในแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่บ้านเก่า ตำบลจระเข้มเหือก อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ลักษณะโดดเด่นของเครื่องปั้นดินเผาบ้านเก่าคือ เป็นเครื่องปั้นดินเผาสีดำขัดมัน (Black pottery) สีเทา และสีน้ำตาลเข้ม มีลักษณะเด่นคือภาชนะดินเผาสามขา (Tripod) ลักษณะเดียวกับที่พบในประเทศจีน ที่เรียกกันว่า วัฒนธรรมเครื่องปั้นดินเผาสีดำ (The black pottery culture) หรือวัฒนธรรมลุงซาง ส่งผลให้เกิดความเชื่อว่า ผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมเครื่องปั้นดินเผาที่บ้านเก่าอพยพมาจากประเทศจีนเมื่อหลายพันปีมาแล้ว อย่างไรก็ตามรูปแบบเครื่องปั้นดินเผานี้ได้มีการแพร่กระจายไปถึงทางภาคใต้ในจังหวัด นครศรีธรรมราชและจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตลอดจนแหลมมลายูไปถึงดินแดนมาเลเซียโดยการแลกเปลี่ยนทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวางมากกว่า ๕๐๐๐ ปีมาแล้วนั่นเอง (ชิน อยู่ดี ๒๕๒๙ : ๓๗-๕๘)

ภาพที่ ๒ รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาบ้านเก่า

๓.๓ เครื่องปั้นดินเผาศรีวิชัย

ศรีวิชัย เป็นอาณาจักรซึ่งมีความเจริญรุ่งเรืองอยู่บนเกาะสุมาตรา ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๓ – ๑๘ บางครั้งก็มีอำนาจครอบคลุมถึงแหลมมลายูและดินแดนบางส่วนทางภาคใต้ของไทย จึงได้นำมาใช้เรียกชื่อศิลปะที่เกิดขึ้นในบริเวณดังกล่าวว่า ศิลปะแบบศรีวิชัย การค้นพบแหล่งเครื่องปั้นดินเผานั้น ในพื้นที่เขตบ้านปะโอ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ได้มีการค้นพบแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผา ได้แก่ เต้าโคกหม้อ เต้าโคกไฟ เต้าหม้อ๑ เต้าหม้อ๒ เต้าหม้อ๓ เครื่องปั้นดินเผาศรีวิชัยจำแนกได้ ๒ กลุ่ม (ปวิวรรต ธรรมปริชากร ๒๕๓๙ : ๓๖) ดังนี้

๓.๓.๑ ผลิตเพื่อใช้สอยภายในครัวเรือน เช่น จานมีทั้งชนิดเชิงเตี้ย และชนิดเชิงสูง ชาม พาน กา หม้อ ชนิดก้นกลมและชนิดมีสัน เป็นต้น ภาชนะเหล่านี้ขึ้นรูปด้วยการใช้แป้นหมุนมีเนื้อดินธรรมดาค่อนข้างหยาบและหนา มีระดับสีตั้งแต่แดง สีเหลืองจนถึงสีเทา เทคนิคที่ใช้ตกแต่งได้แก่ การขูดขีดการปั้นติด และการเซาหรือรอง บางชิ้นก็เขียนลายสีแดงบนพื้นสีครีม

๓.๓.๒ รูปทรงที่ผลิต ได้แก่ คนที มีลักษณะกลมแบนคอคอดสูงปากผายออกเป็นปีกทั้งชนิดเชิงสูง หรือชนิดเชิงเตี้ย พวยเรียวยาวติดอยู่ด้านข้างของคนทีบางครั้งก็มีการทำพวยของคนทีหัวสัตว์ เนื้อดินของเครื่องปั้นดินเผากลุ่มนี้ละเอียดมีระดับสีตั้งแต่สีแดง สีเทา จนถึงสีเหลืองและที่เด่นที่สุดคือ สีขาว ซึ่งเป็นส่วนผสมของดินเหนียวสีขาวคล้ายกับดินเภาลันที่ใช้ผลิตเครื่องถ้วยจีน รูปทรงของเครื่องปั้นดินเผามีลักษณะคล้ายคลึงกับคนที่เคลือบสีน้ำตาลที่ผลิตจากแหล่งเตาเจียนโจว มณฑลฝูเจี้ยน ซึ่งมีอายุอยู่ในสมัยราชวงศ์ซ่งภาคใต้ บางชิ้นก็มีลักษณะเหมือนคนที่เคลือบสีขาวแบบชิงเป่ มณฑลเหอเป่ย์ (อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๘)

ภาพที่ ๓ เครื่องปั้นดินเผาสมัยศรีวิชัย

๓.๔ เครื่องปั้นดินเผาล้านนา

งานเครื่องปั้นดินเผาที่ผลิตขึ้นจากแหล่งเตาในอาณาจักรล้านนา ในช่วงระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๒ ล้านนาเป็นพื้นเมืองของภาคเหนือ ในศิลาจารึกของพระไชยเชษฐาธิราช เมื่อ พ.ศ. ๒๐๙๖ ใช้เรียกดินแดนในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงทางตอนบนและที่ราบลุ่มแม่น้ำกก ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ แพร่ น่าน พะเยา ลำพูน ลำปาง และดินแดนบางส่วนในสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพเมียนมาร์ สาธารณรัฐประชาชนจีน และสาธารณรัฐประชาชนลาว แหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาแต่ละแหล่งมีรูปแบบแตกต่างกัน ตัวอย่างเครื่องปั้นดินเผาล้านนา ดังนี้

๓.๔.๑ เครื่องปั้นดินเผาสันกำแพง เตาเผาหลายแห่งบริเวณบ้านป่าตึง ตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ลักษณะทั่วไปของเครื่องปั้นดินเผาจะมีเนื้อดินหยาบสีเทาดำมีการใช้น้ำดินสีขาวทารองพื้นบริเวณขอบปากและตัวภาชนะด้านในก่อนนำไปตกแต่ง ลวดลายหรือเคลือบ น้ำเคลือบบริเวณขอบปากจะถูกปาดออก เนื่องจากการเรียงภาชนะเข้าเตาเผา ใช้วิธีประกบปากซ้อนกันเรียงขึ้นไป เครื่องถ้วยสันกำแพงมีทั้งประเภทเคลือบสีเขียว สีน้ำตาล และเขียนลายสีดำได้เคลือบ ผลิตรูปทรงประเภทจานชามก้นลึก แจกัน ขวด กระปุก พาน ไห ขนาดและรูปทรง ลวดลายตกแต่งที่นิยมมากจนอาจกล่าวได้ว่า เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มเตานี้ ได้แก่ ลายปลาคู่แบบ หินหยางของจีน ลายช่อดอกไม้ และลายพันธุ์พฤกษา ลักษณะต่าง ๆ ส่วนจานหรือชามเคลือบเขียวมักตกแต่งด้วยการเซาะร่องบริเวณตัวจานด้านในเป็นร่องลึกเรียงกันตามแนวตั้งโดยรอบ รูปทรงและลวดลายของเครื่องปั้นดินเผาสันกำแพงสามารถนำไปเปรียบเทียบกับเครื่องถ้วยจีนได้แก่ ไหเคลือบสีเขียวหรือสีน้ำตาลของสันกำแพงมีลักษณะคล้ายคลึงกับไหทรงกวน (Guan) ของจีนในสมัยราชวงศ์เอวี่ยน รวมทั้งการเขียนลายปลาคู่และการตกแต่งภาชนะด้วยการเซาะลำตัวเป็น

ร่อง ยังปรากฏเครื่องลายครามเวียงดามที่อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ลายดอกไม้ที่ตัดเส้นเป็นกลีบดอกสองชั้น เป็นต้น

๓.๔.๒ เครื่องปั้นดินเผาพะเยา มีแหล่งผลิตอยู่ที่บริเวณม่อนและห้วยแม่ดำ ในเขตตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ลักษณะของเตาไม่สมบูรณ์พบเพียงก้อนดินเผา โครงสร้างเตาที่ถูกขุดทำลาย แต่อาจสันนิษฐานได้ว่า เป็นเตาก่อด้วยดินเหนียวชนิดระบายความร้อนผ่านในแนวนอนเช่นเดียวกับเตาสันกำแพงและวังเหนือ เครื่องปั้นดินเผาพะเยามีรูปทรงลวดลาย การใช้สีดินสีขาวตกแต่งก่อนเคลือบ ตลอดจนเทคนิคการเรียงภาชนะเข้าเตาคล้ายคลึงกันมากกับเครื่องปั้นดินเผาสันกำแพง เช่น ขามเคลือบสีเขียวที่ตกแต่งด้วยการกดประทับลายลายช้าง ลายลูกคลื่นหรือลายปลาคู่ด้านในเซาะเป็นร่องคล้ายคลึงกับเครื่องปั้นดินเผาสันกำแพงที่ผลิตจากกลุ่มเตาห้วยบวกบั้งแต่เนื้อดินหยาบกว่า สีเทาเข้มเกือบดำ เนื่องจากมีส่วนผสมของแร่ เหล็กมากกว่าของเครื่องปั้นดินเผาชนิดใช้ไฟสูงก่อนที่จะแพร่อิทธิพลไปยังแหล่งอื่น ๆ

๓.๔.๓ เครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง แหล่งเตาอยู่บริเวณตำบลหัวฝาย อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ใกล้กับลำน้ำแม่ลาว ลักษณะเด่นของเครื่องปั้นดินเผาจากแหล่งเตานี้คือ จะมีน้ำหนักเบาเนื่องจากเนื้อดินที่ใช้ปั้นมีความละเอียด สามารถขึ้นรูปได้บางกว่าเครื่องปั้นดินเผาจากแหล่งอื่น ๆ ที่พบในประเทศไทย เนื้อดินสีขาว หรือ สีเหลืองนวล และสีเทา น้ำเคลือบบางใส และมีรอยเล็กละเอียด เครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลงส่วนใหญ่มักเคลือบถึงบริเวณขอบภาชนะบางใบมีการเคลือบกันกันหรือใช้น้ำดินสีน้ำตาลทาที่กัน รูปทรงของเครื่องปั้นดินเผาที่พบมาก ได้แก่ งาน แจกัน ขาม โถมีฝาผางประทับ ถ้วย รวมถึงตัวหมากrukและตุ๊กตารูปสัตว์ต่าง ๆ พบเครื่องถ้วย ประเภทเขียนลายสีดำได้เคลือบ เคลือบสีน้ำตาล เคลือบใสและเคลือบสีเขียว ลวดลายตกแต่งที่นับว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง ได้แก่ ลายกลีบดอกไม้หรือใบไม้ที่เรียกว่า ลายกา ลายช่อดอกไม้ หรือลายใบไม้ ลายช่อดอกไม้ลายพันธุ์พุกชา ลายดอกไม้ก้านขด ลายรูปสัตว์ รวมทั้งลวดลายที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลจากภายนอก เช่น ลายกังจิ้น และภูมิประเทศ ลายกิเลน เป็นต้น ส่วนประเภทเคลือบใสมักตกแต่งด้วยการขีดขูดลายซี่หวีหรือกลีบดอกไม้ลักษณะต่าง ๆ เครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลงมีอายุอยู่ในพุทธศตวรรษที่ ๒๒ การขุดค้นล่าสุดปี พ.ศ.๒๕๕๑ โดยศาสตราจารย์สายันต์ ไพรชาญจิตร์และกลุ่มโบราณคดีอาสา พบเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง และมีผลการศึกษาลวดลายที่เป็นลายลักษณะเฉพาะตัว เป็นพื้นฐานจากคติภูมิจักรวาลอันเป็นลายมงคลมีความน่าสนใจและควรแก่ศึกษาอย่างยิ่ง (สายันต์ ไพรชาญจิตร์ ๒๕๕๒ : ๕๙)

ภาพที่ ๔ ลวดลายเครื่องปั้นดินเผาเวียงกาหลง

การศึกษาจากหลักฐานเอกสารและงานวิจัย จึงสรุปได้ถึงบทบาทของงานเครื่องปั้นดินเผาที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์มาาก่อนสมัยประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน นอกจากใช้สอยในชีวิตประจำวันแล้วมีความสัมพันธ์ทางความเชื่อของมนุษย์แต่ละสังคม การกำหนดโดยช่างปั้นที่ต่างสร้างสรรค์รูปแบบเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นมีความโดดเด่นอย่างชัดเจน การติดต่อค้าขายที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์จากการรับวัฒนธรรมของจีน งานเครื่องปั้นดินเผาจึงมีความน่าสนใจ นำศึกษา และการพัฒนาให้มีความสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน โดยผู้วิจัยเลือกศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อหาความโดดเด่นของรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผา และใช้หลักกระบวนการมีส่วนร่วมและหลักการจัดการศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรม ให้เกิดรูปแบบงานสะท้อนสังคมและ ศิลปะที่ลุ่มงลุมตามสภาพอย่างเหมาะสมให้ควบคู่กันไปอย่างยั่งยืน

๔. แนวคิดด้านการจัดการศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรม

๔.๑ ความหมายของศิลปวัฒนธรรม

หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล (๒๕๔๗ : ๑๒๗) ทรงให้ความหมายว่าศิลปวัฒนธรรม หมายถึง การแสดงออกด้านสุนทรีย์ประเภทจารีต ประเพณี การมหรสพ วิถีชีวิต

ความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมเชิงนามธรรมหรือ มรดกวัฒนธรรมแบบอ่อน(software) ที่สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลสมัย ศิลปวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการเป็นแบบแผนเฉพาะของตนเอง ไม่เหมือนกับสังคมอื่น ชาติอื่น และบางเรื่องอาจจะได้รับอิทธิพลโดยเฉพาะของตนเองได้

สายันต์ ไพรัชเจริญ (๒๕๕๐ : ๘๓-๘๔) ได้ระบุไว้ในหนังสือการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในงานพัฒนาชุมชนว่า ศิลปวัฒนธรรม หมายถึง ผลผลิตทางด้านศิลปะ (Arts) ของมนุษย์ที่อาจจะอยู่ในรูปของวรรณกรรม ดนตรี การละเล่น การแสดงปรีชาปฏิบัติ นิทาน ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี พิธีกรรม ตามความเชื่อ อันเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในระบอบวัฒนธรรม ซึ่งในสังคมไทยเราพบว่า มีการใช้ คำว่าศิลปวัฒนธรรม ในความหมายรวม ๆ ของวัฒนธรรม ประเภทนี้ ทางมานุษยวิทยา ศิลปวัฒนธรรม เป็นผลผลิตทางด้านศิลปะประเภทต่าง ๆ ก็เป็นพฤติกรรมการแสดงออกที่มีนัยทางด้านศิลปะแฝงกันอยู่ด้วยกันทั้งสิ้น ทางพฤติกรรมการแสดงออก ด้านสุนทรีย์เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและเป็นแบบแผนพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้และการยอมรับของสังคม แม้ว่าศิลปิน นักแสดง ช่าง พระ หมอ พ่อครู แม่ครู อาจารย์ ผู้ทำพิธี และผู้สร้างงานศิลปะทั้งหลายอาจจะมีความเป็นตัวของตัวเองอยู่มาก แต่ผลงานศิลปะที่สร้างสรรค์ขึ้นมาก็ไม่ได้แหวกออกไปนอกขอบเขต หรือขนบธรรมเนียมที่สังคมนั้น ๆ กำหนดและยอมรับร่วมกัน หมายความว่า งานศิลปะต่าง ๆ ถูกควบคุมโดยสังคมและรับใช้สังคม ดังนั้นศิลปะจึงเป็นเครื่องมือการบำบัดแก้ปัญหาสังคม ชุมชน การแสดงออก ในแง่ความงามหรือสุนทรีย์เป็นภาพสะท้อน ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตมนุษย์ ศิลปะจึงมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมวัตถุและเทคโนโลยีในท้องถิ่นนั้น ๆ ศิลปวัฒนธรรมแต่ละชุมชนไม่สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองโดด ๆ โดยปราศจากรากเหง้าและความหมายทางวัฒนธรรมของชุมชน สังคมที่เป็นต้นกำเนิดของศิลปะนั้น เมื่อถูกทำให้เสื่อมค่า ทำให้เสียหายถูกพินาศ ถูกทอด ถูกแยกขาดออกไปจากบริบทของชุมชนหรือสังคมที่เป็นตัวกำหนดความหมายและคุณค่า งานศิลปะนั้น ๆ ก็จะหมดความหมายในเชิงวัฒนธรรมของชุมชนสังคมเดิมไปโดยปริยาย

วิรุณ ตั้งเจริญ (๒๕๕๐ : ๑๒-๑๓) อธิบายว่า ศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย “ศิลปะ และวัฒนธรรม” เป็นการเอาศิลปะเป็นตัวนำ “วัฒนธรรมและศิลปะ” เอาวัฒนธรรมเป็นตัวนำ และ “ศิลปวัฒนธรรม” หมายถึง วัฒนธรรมเชิงศิลปะ ให้ความสำคัญกับ “ศิลปะ” โดย “วัฒนธรรม” บูรณาการอยู่หรือมีวัฒนธรรมเป็นพลังขับเคลื่อนสังคมตะวันตกอาจให้ความสำคัญกับวัตถุ กับสิ่งที่ป็นรูปธรรมกับงานศิลปะเป็นตัวตั้ง และอาจเชื่อว่าศิลปะขับเคลื่อนวัฒนธรรมด้วยซ้ำไป ภาษาอังกฤษจึงนิยมใช้ว่า “Art and Culture” เราก็แปลมาใช้ในภาษาไทยว่าศิลปะและวัฒนธรรม ส่วนคนตะวันออก คนไทย ถือว่าคุณค่าภายในตัวเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม กิจกรรม ประดิษฐ์กรรม คนตะวันตกชอบจัดการคนอื่น ไม่ค่อยจัดการตัวเองก่อนแล้วค่อยไปจัดการคนอื่น ภาวชนามธรรม วัฒนธรรม ความดีงามย่อมต่างกัน ยังมีคำว่า “Liberal Art” หรือ “ศิลปศาสตร์” ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ “ศิลปะ” ซ่อนอยู่ในมนุษยศาสตร์

ศิลปศาสตร์เป็นองค์รวม เป็นบูรณาการ เป็นพลังสำคัญทางสติปัญญา ทั้ง สติ และ ปัญญา เป็นพลังขับเคลื่อนความรู้ความสามารถ วิชาชีพ และนวัตกรรม ศาสตร์และวิชาชีพได้อ่อนศิลปศาสตร์ ศาสตร์และวิชาชีพนั้นก็อ่อนแอตามไปด้วย ศิลปศาสตร์ จึงเกี่ยวข้องเชื่อมโยงอยู่กับวัฒนธรรมกับชีวิตของผู้คนชุมชนและสังคม เมื่อกล่าวถึง ศิลปะ ก็จะครอบคลุมกว้างและหลากหลาย ศิลปะการแสดง ดนตรี วรรณกรรม ทัศนศิลป์ (Visual Art) ที่ใช้สิ่งที่ประจักษ์สิ่งที่มองเห็น สิ่งที่สัมผัสได้เป็นภาพหรือแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์กำลังพัฒนาปรับเปลี่ยนไปสู่ศิลปะจินตทัศน์ (Imagine Art) ใช้การรับรู้ การสังเคราะห์ ใช้จินตภาพ ที่เกิดขึ้น เมื่อศิลปะเชื่อมโยงกับบริบททางวัฒนธรรม ศิลปะอาจเป็นภาพสะท้อนวัฒนธรรม (Culture Reflection) อาจเป็นสื่อในการแสดงออก (Expression) อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด สติปัญญา อาจเป็นการสำรวจตรวจสอบการขุดค้น (Exploration) ที่ส่งผลกระทบในทางบวกต่อผู้คน ชุมชน สภาพแวดล้อมหรืออาจเป็นปรากฏการณ์ที่แสดงมโนทัศน์ (Conceptualization) กระตุ้นความคิดความอ่าน ด้วยความซับซ้อนหลากหลายในตัวตน ศิลปะจึงอยู่ในวัฒนธรรมอย่างผสมผสานกลมกลืนและมีความหลากหลาย

ศิลปวัฒนธรรม จึงมีความหมายและขอบเขตครอบคลุมถึงผลิตผลทางด้านศิลปะ ในรูปแบบงานจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม วรรณกรรม ดนตรี เพลง การขับร้อง การละเล่น ร้องเพลง การแสดง พิธีกรรม ประเพณี ผ้าทอ เครื่องประดับ เครื่องนุ่งห่ม เครื่องปั้นดินเผา ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้ผลิตงานศิลปวัฒนธรรมนั้นนั่นเอง

๔.๒ ความสำคัญของศิลปวัฒนธรรม

หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล (๒๕๔๗ : ๑๒๕-๑๒๗) นักปราชญ์ทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ศิลปะ ระบุความสำคัญของศิลปวัฒนธรรม ไว้ดังนี้

๑. ช่วยสอบสวนเรื่องราวทางด้านประวัติศาสตร์ให้แน่นอนยิ่งขึ้น เพราะการศึกษาประวัติศาสตร์จำเป็นต้องมีเอกสารหลักฐาน เอกสารอาจเขียนขึ้นจากความทรงจำที่เล่าสืบต่อกันลงมาเป็นเวลานานทำให้เกิดการผิดพลาดได้เนื่องจากผู้เล่ามีความลำเอียงการใช้ศิลปวัฒนธรรม โบราณวัตถุ โบราณสถาน ซึ่งเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นมาจับต้องได้เข้าช่วยสอบสวนเอกสารนั้นก็จะมีความน่าเชื่อถือและทำให้ทราบถึงความเป็นจริงในประวัติศาสตร์ได้

๒. ช่วยประชาชนให้เกิดความรักชาติ การที่เราได้เห็นรูปแบบศิลปวัฒนธรรมที่สวยงามหรือใหญ่โต ย่อมอดนึกไม่ได้ว่าบรรพบุรุษของเรามีความสามารถสร้างสิ่งทั้งดงามได้เช่นนั้น จึงเป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องทำนุบำรุงสงวนรักษาสืบไปให้คงอยู่ต่อไปตลอดกาล หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การรักษาศิลปวัฒนธรรมไว้อย่อมเป็นการช่วยรักษาอิสรภาพของชาติไว้ให้มั่นคง การที่ดินแดนของเราแสดงให้เห็นว่าเป็นที่ตั้งของงวัฒนธรรมอันสูงส่งมาแต่โบราณกาลที่เป็นการช่วยให้เราเกิดความรักหวงแหนพยายามรักษาดินแดนนี้ไว้ให้เป็นของเราตลอดไป ตราบจนถึงสมัยลูกหลาน

๓. ศิลปวัฒนธรรมที่แสดงออกด้านสุนทรีย์ประเภท จารัตประเพณี การมหรสพ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมเชิงนามธรรมเป็นมรดกทางวัฒนธรรมแบบอ่อน(software) ที่สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลสมัย ศิลปวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของความเป็นชาติ ในฐานะเครื่องแสดงเอกลักษณ์ที่เป็นแบบแผนเฉพาะตนเองไม่เหมือนกับชาติอื่นและบางเรื่องอาจจะได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมของชาติอื่นก็สามารถนำมาดัดแปลงปรับปรุงให้เข้ากับลักษณะ โดยเฉพาะของตนเองได้

สายันต์ ไพรัชชาญจิตร. (๒๕๕๒ : ๒๕-๒๗) อธิบายความสำคัญของทรัพยากร วัฒนธรรม ในที่นี้ผู้วิจัยเฉพาะเจาะจงเป็นด้านศิลปวัฒนธรรม โดยการเพิ่มเติมจากศาสตราจารย์ เกียรติคุณ William D. Lipe (๑๙๘๔.๒) แห่ง washington State University เกี่ยวกับคุณค่า ๔ แบบด้วยกัน คือ ๑. คุณค่าที่แสดงนัยของอดีต ๒. คุณค่าทางวิชาการ ๓. คุณค่าทางด้านความงาม หรือสุนทรีย์ และ ๔. คุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ ดังนี้

๑. คุณค่าที่แสดงนัยของอดีต (associative/symbolic) ศิลปวัฒนธรรมมีคุณค่าทุกประเภทที่เกิดขึ้นในห้วงเวลาต่าง ๆ ในอดีตทั้งสิ้น โดยเฉพาะศิลปวัฒนธรรมที่เป็นสิ่งก่อสร้างและเป็นวัตถุสิ่งของ (tangible cultural resources) นับเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ยืนยันเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีตได้ด้วยสภาพของตัวมันเอง ในขณะที่หลักฐานเอกสารหรือข้อเขียนทางประวัติศาสตร์ที่แต่งขึ้นไม่สามารถใช้ยืนยันได้ดีเท่าหลักฐานเอกสารหรือข้อเขียนทางประวัติศาสตร์ที่ผ่านสาระที่ต้องการใช้เป็นสื่อในการส่งผ่านไม่สามารถใช้ยืนยันได้ดีเท่าหลักฐานที่เป็นวัตถุจริง ๆ เพราะไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่บันทึกไว้ เรื่องเล่า ตำนาน นิทาน ก็เป็นเพียงบันทึกว่าเคยมีอะไรเกิดขึ้นบ้าง แต่สิ่งที่เกิดขึ้นนั้นไม่ได้ปรากฏอยู่จริง ณ เวลานั้นแล้ว ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุสิ่งของจริง ๆ สามารถจับต้องได้ พิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์จิตวิวัฒน์หรือวิทยาศาสตร์วิญญาณ (spiritual sciences) และควอนตัมฟิสิกส์ก็เริ่มเป็นที่ยอมรับมากขึ้นว่าสามารถใช้ในการอธิบายเรื่องราวอดีตผ่านการแปลความจากศิลปวัฒนธรรมประเภทนามธรรมได้อีกมิติหนึ่ง และหาความรู้ด้านภูมิปัญญาที่แปลและสกัดได้จากศิลปวัฒนธรรมประเภทวัตถุที่เป็น นัย เป็นสัญลักษณ์ หรือตัวบ่งชี้และเป็นความทรงจำของอดีต (memory the past) ที่มีพลังสูงในการสื่อสารถึงคนสมัยปัจจุบันให้สามารถทำความเข้าใจอดีตของมนุษยชาติได้โดยง่ายสังคมตะวันตก ศิลปวัฒนธรรมประเภทโบสถ์โบราณ สนามรดกสำคัญในประวัติศาสตร์รูปปั้นบ้านของบุคคลสำคัญมักถูกใช้เป็นสื่อในการส่งผ่านสาระที่ต้องการกระตุ้นเตือนให้ผู้คนในสังคมตระหนักถึงระบบความคิด ความเชื่อที่ยึดถือสืบกันมายาวนาน หรือเตือนให้ระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญ ๆ ในประวัติศาสตร์ที่เป็นต้นตอก่อเกิดความมั่นคงของสังคมปัจจุบัน

๒. คุณค่าทางวิชาการ (informational value) ในขณะที่ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุสิ่งของ สิ่งก่อสร้าง ภูมิทัศน์วัฒนธรรม มีคุณค่าในฐานะที่เป็นตัวแทนของอดีตในตัวของมันเองแล้ว ตัววัสดุที่นำมาสร้างและบริบทที่เกี่ยวข้องกับวัตถุนั้น ๆ ก็ เป็นแหล่งข้อมูลที่ชวนให้สนใจเรียนรู้

เรื่องราวที่ได้มาจากไหน ได้มาอย่างไร ซึ่งวัตถุทางศิลปวัฒนธรรมไม่ว่าจะมีขนาดเล็ก ขนาดย่อม หรือขนาดใหญ่กว้างลึกแคบอย่างไร ก็ล้วนแล้วแต่แฝงด้วยพลังในการบอกให้เรารู้เรื่องราวในอดีต ทั้งสิ้น แต่การจะรู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่ถูกต้องตามที่จริง หรือใกล้เคียงกับความเป็นจริงที่เคยเกิดขึ้นในอดีตนั้นจำเป็นจะต้องผ่านกระบวนการตั้งคำถามและมีวิธีการหาคำตอบที่เหมาะสมที่เราเรียกว่า การศึกษาวิจัยนั่นเอง ซึ่งการวิจัยพื้นฐานที่นิยมใช้หาคำตอบเกี่ยวกับอดีตได้แก่ การวิจัยทาง โบราณคดี ประวัติศาสตร์ศิลปะ ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม คติชนวิทยา ภูมิประวัติศาสตร์ ธรณีวิทยา ดึกดำบรรพ์วิทยา ชชาติพันธุ์วิทยา ประวัติศาสตร์ คติชนวิทยา ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น ซึ่งเป็นการศึกษารูปแบบสหวิทยาการ (interdisciplinary) ที่ใช้ทั้งการพิสูจน์เชิงประจักษ์ด้วยวิธีทาง วิทยาศาสตร์เชิงปริมาณ กายภาพเชื่อมโยงกับการแปลความจากศิลปวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรมใน แบบวิทยาศาสตร์เชิงคุณภาพที่อาจจะต้องอธิบายด้วยระบบความเชื่อ ศาสนา จิตวิทยา และระบบ ความสัมพันธ์

๓. คุณค่าด้านความงามหรือสุนทรีย์ (aesthetic value) ศิลปวัฒนธรรมที่เป็น รูปธรรมเป็นลักษณะพื้นผิว และคุณลักษณะภายนอกอื่น ๆ ที่เมื่อมองเห็นแล้วเกิดความรู้สึกชื่นชอบเพราะมีความงดงามถูกต้องใจกว่าชิ้นอื่น ๆ สวยงามกว่าแห่งอื่น ๆ ในมุมมองของผู้คนใน วัฒนธรรมหนึ่ง ๆ ที่มีมาตรวัดและเกณฑ์กำหนดคุณค่าด้านความงามอาจจะไม่ได้เกิดหรือมีอยู่ในตัว วัตถุทางวัฒนธรรมนั้นเองเพียงอย่างเดียว แต่อาจจะถูกกำหนดจากปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ แบบแผน และความงามที่เป็นประเพณีนิยมในสังคมและในห้วงเวลาที่วัตถุนั้นถูกสร้างขึ้น หรืออาจจะเกิดจาก ข้อวิจารณ์ทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ หรือไม่ก็เป็นที่ไปตามความนิยมของตลาดขายชิ้นงานทาง ศิลปะหรือวัตถุทางวัฒนธรรมนั้น ๆ ก็ได้

๔. คุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ (Economic value) ศิลปวัฒนธรรมที่เหลือเป็นมรดก ทางวัฒนธรรมอยู่ทุกวันนี้ถือเป็นส่วนประกอบของวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของสังคมในปัจจุบัน ทั้งส่วนที่ยังคงถูกใช้สอยสืบทอดต่อเนื่องเรื่อยมา และส่วนที่กำลังถูกใช้สอยหรือจัดการใช้ประโยชน์ ปัจจุบันไม่ว่า ณ แห่งไหนในโลกศิลปวัฒนธรรมกำลังถูกนับรวมเข้าไปสู่กระบวนการสร้างมูลค่าเชิง ปริมาณในทางเงินตราตามกระแสนิยมของโลกสมัยใหม่ ซึ่งเป็นมาตรวัดที่มีมิติทางเศรษฐศาสตร์เข้า มากำกับ คุณค่าในทางเศรษฐศาสตร์ของศิลปวัฒนธรรม อาจเกิดจากมูลค่าของตัวสิ่งก่อสร้าง หรือวัตถุสิ่งของที่สามารถใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของคนปัจจุบัน ได้ เช่น อาคารสถานที่ สิ่งก่อสร้างใช้เป็นที่อยู่อาศัย ใช้เป็นสำนักงาน เป็นต้น นอกจากนี้คุณค่า พื้นฐานด้านอื่น ๆ ทั้งด้านที่เป็นตัวแทนของอดีต ด้านความสวยงามก็ถูกนำมาคิดคำนวณเป็นมูลค่า ทางเศรษฐศาสตร์ที่เป็นปัจจัยพื้นฐานสำหรับผู้บริโภคที่จะเต็มใจหรือไม่เต็มใจในการจ่ายเงินเป็นค่า เข้าชม ซื้อมาเป็นเจ้าของ ลงทุนใด ๆ เพื่อให้เกิดกำไร หรือเพื่อการอนุรักษ์เอาไว้ตามคุณค่าและ ความสำคัญที่มีอยู่ในทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น ๆ แม้ว่าโดยทั่วไปคุณค่าในงานศึกษาวิจัยเพื่อสร้าง คุณค่าทางวิชาการก็มักจะได้รับความกระทบกระเทือน จากกระบวนการตัดสินใจที่ต้องอ้างอิง

มาตรฐานทางทางเงินเรื่องต้นทุน-กำไรหรือ cost-benefit อยู่เสมอ ๆ ในปัจจุบันภูมิปัญญาที่มีมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ เช่น ความรู้เรื่องยา อาหาร การประดิษฐ์คิดค้นเทคโนโลยี งานศิลปะ คำร้อง – ทำนองดนตรี เพลง วรรณกรรม หนังสือแฟชั่น รูปสัญลักษณ์ทางการค้า ฯลฯ กลายเป็นศิลปวัฒนธรรมที่ต้องจดทะเบียนสิทธิบัตร หรือลิขสิทธิ์ป้องกันการละเมิดหรือทำซ้ำเพื่อการค้า จนทำให้คุณค่าและมูลค่าเกือบจะกลายเป็นเรื่องเดียวกันไปในทางเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมอุตสาหกรรม

สามารถ จันทรสุรีย์ และประทีป อินแสง (ม.ป.ป. : ๑๒-๑๓) มีผลการศึกษา งานวิจัยเรื่องการจัดการศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรม หมายถึง การดำเนินงานทั้ง ๘ งานได้แก่ งานวิจัย งานพัฒนา งานฟื้นฟู งานอนุรักษ์ งานถ่ายทอด งานส่งเสริม งานเสริมสร้างความเป็นเลิศ และแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย ดังนี้

๑. งานวิจัย หมายถึง การสำรวจ ศึกษาสังเคราะห์ และวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนา ฟื้นฟู อนุรักษ์ ถ่ายทอด ส่งเสริม เสริมสร้างความเป็นเลิศ และงานแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญา

๒. งานพัฒนา หมายถึง การริเริ่มสร้างสรรค์ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัย เกิดคุณประโยชน์แก่ชีวิต สังคมและธรรมชาติ โดยที่ยังรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทย

๓. งานฟื้นฟู หมายถึง การเลือกสรรวัฒนธรรมที่สูญหายหรือกำลังเสื่อมสลาย มาทำให้มีความหมายและสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนในชาติ

๔. งานอนุรักษ์ หมายถึง การพิทักษ์รักษาและธำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เพื่อก่อให้เกิดความรัก ความหวงแหน ความเข้าใจ และความภาคภูมิใจในความเป็นชาติ ตลอดจนเพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าของคนรุ่นหลัง

๕. งานถ่ายทอด หมายถึง การนำศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผ่านการกลั่นกรองแล้วไปใช้ในกระบวนการให้การศึกษาอันจะยังผลให้สมาชิกในสังคมเกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า และนำไปปฏิบัติอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับยุคสมัย

๖. งานส่งเสริม หมายถึง การสนับสนุนให้บุคคลหรือหน่วยงานสามารถ จัดกิจกรรมศิลปวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๗. งานเสริมสร้างความเป็นเลิศ หมายถึง การส่งเสริมให้บุคคลมีความรู้ ความสามารถ พิเศษทางศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทยได้มีโอกาสแสดงออกและพัฒนาความรู้ ความสามารถอย่างเต็มศักยภาพ ถึงขั้นที่สมควรได้รับการยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะทางทางศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทยในด้านนั้น ๆ รวมถึงการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลและหน่วยงานทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ ได้ทำกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทยเพื่อส่งเสริมผู้ที่มีความสามารถ พิเศษทางศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทยในอนาคต

๘. งานแลกเปลี่ยน หมายถึง การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในระดับท้องถิ่นระดับชาติ และระดับนานาชาติได้มีโอกาสและเปลี่ยนทางศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันอันจะนำไปสู่สันติภาพ และสันติสุขแห่งการอยู่ร่วมกันของมนุษยชาติ

สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ในฐานะหน่วยงานต้นสังกัด วิทยาลัยนาฏศิลป์และวิทยาลัยช่างศิลป์ทุกแห่ง ได้กำหนดหลักการทำงานบำรุงศิลปวัฒนธรรม เพื่อรักษาคุณภาพการศึกษาด้วยระบบประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษาปีการศึกษา ๒๕๕๕ ระบุไว้ ดังในองค์ประกอบ ๖ ว่า เป็นพันธกิจสำคัญประการหนึ่งของการศึกษาระดับอุดมศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์จึงอาจมีจุดเน้นเฉพาะที่แตกต่างกันตามปรัชญาและธรรมชาติของสถาบัน และมีการบูรณาการเข้ากับพันธกิจอื่น ๆ โดยการผลิต รวมทั้งมีการจัดกิจกรรมฟื้นฟู อนุรักษ์ สืบสาน พัฒนา เผยแพร่ศิลปะและวัฒนธรรม สร้างสรรค์ ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นรากฐานการพัฒนาองค์ความรู้ที่ดีขึ้นโดยกำหนดภารกิจดังนี้ (สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ๒๕๕๖ : ๗๓-๗๗)

๑. สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ต้องมีนโยบาย แผนการ โครงการและการบริหารจัดการการทำงานบำรุงศิลปวัฒนธรรมทั้งการอนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบสาน เผยแพร่วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นตามจุดเน้นของสถาบันอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีการบูรณาการการทำงานบำรุงศิลปวัฒนธรรมกับการเรียนการสอนและกิจกรรมนักศึกษา

๒. ศิลปวัฒนธรรม เป็นตัวบ่งชี้คุณภาพ วิถีชีวิต และจิตใจดีงามของบุคคลและสังคม เป็นพันธกิจหลักประการหนึ่งที่สถานศึกษาพึงตระหนัก ที่จะต้องให้ความสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุน เพื่อสังคมในสถานศึกษาอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข อย่างมีคุณค่า สามารถเป็นแบบที่นำศรัทธาและเป็นที่ยอมรับของสังคม การส่งเสริมสนับสนุนจำเป็นต้องดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพที่จริงใจได้ต่อเนื่องที่มั่นคง และยั่งยืนโดยการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนและสามารถประเมินผลได้

๓. ศิลปวัฒนธรรม เกี่ยวข้องกับความสุนทรีย์และรสนิยม เกิดรูปแบบวิถีชีวิต สังคม โดยมีลักษณะที่เป็นพลวัต มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา จำเป็นต้องรู้ทันอย่างมีปัญญา โดยมีแผนการพัฒนาให้ความรู้และประสบการณ์ด้านสุนทรีย์ภาพในบริบทของศิลปวัฒนธรรม สามารถเลือกรับรักษาและสร้างให้ตนเองและสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีคุณค่าความงาม อย่างมีสุนทรีย์ที่มีรสนิยม

๔. สถาบันมีการส่งเสริมงานศิลปวัฒนธรรม เป็นแหล่งเรียนรู้ และการจัดการแสดงด้านศิลปวัฒนธรรมในรูปแบบการอนุรักษ์ สร้างสรรค์รวมทั้งศิลปะการแสดงพื้นบ้าน เพื่อเผยแพร่สู่สาธารณชนตามจุดเน้นของสถาบันอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล ได้รับการยอมรับเชิงประจักษ์ในระดับชาติ

๕. สถาบันมีการประเมินผลการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมจากสาธารณชนอย่างเป็นรูปธรรม นำผลมาปรับปรุงเพื่อการพัฒนา และบูรณาการศิลปวัฒนธรรมสู่การเรียนการสอน งานวิจัย งาน

สร้างสรรค์บริการวิชาการของสถาบันรวมทั้งจัดหาเวทีเพื่อเผยแพร่ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งทางศิลปวัฒนธรรมและเป็นที่ยอมรับ

๕. รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี ทางประวัติศาสตร์โบราณคดีและวัฒนธรรม

๕.๑ ที่ตั้งและอาณาเขตจังหวัดสุพรรณบุรี

สุพรรณบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งตั้งอยู่ในภาคกลางด้านทิศตะวันตกของประเทศไทย ที่เส้นละติจูด ๑๔ องศา ๔ ลิปดา ถึง ๑๕ องศา ๕ ลิปดาเหนือ และเส้นลองจิจูดที่ ๙๙ องศา ๑๗ ลิปดา ถึง ๑๐๐ องศา ๑๖ ลิปดาตะวันออก อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ทางรถยนต์ ๑๐๗ และทางรถไฟ ๑๔๒ กิโลเมตร จังหวัดสุพรรณบุรีมีพื้นที่ประมาณ ๕,๓๕๘.๐๐๙ ตารางกิโลเมตร หรือ ๓,๓๔๘,๗๕๕ ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดอุทัยธานีและจังหวัดชัยนาท
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดนครปฐม
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับจังหวัดอ่างทอง จังหวัดสิงห์บุรี และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดกาญจนบุรี และจังหวัดอุทัยธานี

๕.๒ ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดสุพรรณบุรี ตั้งอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลปานกลาง แบ่งออกเป็น ๒ เขต ดังนี้

๑. บริเวณเทือกเขาสูงและพื้นที่ลอนลาดสลับลอนชัน (Mountainous and undulating plain) เริ่มจากทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอรอthes ทอดขึ้นไปทางทิศเหนือขนานกับเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างจังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดกาญจนบุรี ลักษณะพื้นที่เป็นลูกคลื่นลอนลาดสลับเชิงเขา ส่วนด้านทิศตะวันตกของอำเภอด่านช้าง มีสภาพเป็นลูกคลื่นสลับซับซ้อนจนถึงเทือกเขาตะนาวศรี มียอดเขาสูงสุดคือ เขาเทวดา รองลงมาเป็นเขาพุเตย แนวเทือกเขาเป็นที่ราบหุบเขาทางตะวันออกจะเป็นแนวลูกคลื่นลอนชันถึงเนินเขา แล้วค่อย ๆ ลาดเทลงมาทางทิศตะวันออกจนถึงแม่น้ำสุพรรณบุรีหรือแม่น้ำท่าจีน

๒. บริเวณที่ราบลุ่ม เป็นพื้นที่อยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดตลอดแนว อยู่ริมแม่น้ำสุพรรณบุรีทั้ง ๒ ฝั่ง ตลอดแนว ตั้งแต่เหนือจรดใต้มีความลาดชันระหว่าง ๐-๓ เปอร์เซ็นต์ และอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลปานกลางเฉลี่ยประมาณ ๓ เมตร ส่วนทางทิศเหนือของจังหวัดอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลปานกลางเฉลี่ยประมาณ ๑๐ เมตร ครอบคลุมพื้นที่ของอำเภอดำเนินสะดวก อำเภอดอนเจดีย์ อำเภอศรีประจันต์ อำเภอเมือง อำเภอบางปลาม้าและบางส่วนของอำเภอรอthes

๕.๒ ปัจจัยการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในจังหวัดสุพรรณบุรี

๕.๒.๑ ปัจจัยทางธรรมชาติ

จังหวัดสุพรรณบุรี ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ราบลุ่มเจ้าพระยาตอนล่าง ซึ่งเกิดจากการทับถมของตะกอนแม่น้ำ จึงทำให้มีความอุดมสมบูรณ์ของดินที่เหมาะสมต่อการประกอบเกษตรกรรมอย่างมาก โดยเฉพาะการปลูกข้าวซึ่งเป็นอาหารหลักของผู้คนในภูมิภาคนี้ นอกจากนี้ยังมีแม่น้ำที่สำคัญคือแม่น้ำท่าจีน แม่น้ำจะระเซสามพัน ลำน้ำกระเสียว เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีทรัพยากรป่าไม้และทรัพยากรแร่ธาตุที่สำคัญอีกมากมายซึ่งมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตมนุษย์ในอดีต การศึกษาลักษณะทางภูมิศาสตร์พบว่าเมื่อประมาณ ๕,๐๐๐ ปีมาแล้วบริเวณจังหวัดสุพรรณบุรีตอนล่างเคยเป็นชายฝั่งทะเลมาก่อน และระดับชายฝั่งทะเลดังกล่าวเพิงถอยร่นลงสู่ระดับปัจจุบันเมื่อไม่นานมานี้เอง ซึ่งเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่อำนวยความสะดวกต่อการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ โดยเฉพาะลักษณะของชุมชนโบราณ ซึ่งมีคูน้ำ คันดินล้อมรอบ ดังจะเห็นได้จากการสำรวจพบว่า จังหวัดสุพรรณบุรีมีชุมชนโบราณกระจายตัวอยู่ทั่วทั้งจังหวัด ๑๙ แหล่ง ดังนี้

๑. ชุมชนโบราณบ้านสระกระโจม ตำบลสระกระโจม อำเภอดอนเจดีย์
๒. ชุมชนโบราณบ้านหินแลง ตำบลไร่รถ อำเภอดอนเจดีย์
๓. ชุมชนโบราณบ้านสำนักโก ตำบลไร่รถ อำเภอดอนเจดีย์
๔. ชุมชนโบราณหนองหลอด ตำบลดอนเจดีย์ อำเภอดอนเจดีย์
๕. ชุมชนโบราณบ้านอ่าวกระทุ่ม ตำบลปากน้ำ อำเภอเดิมบางนางบวช
๖. ชุมชนโบราณบ้านโพธิ์ตะวันออก ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี
๗. ชุมชนโบราณบ้านคูเมือง ตำบลทุ่งคลี อำเภอศรีประจันต์
๘. ชุมชนโบราณวัดเสาธงทอง ตำบลมดแดง อำเภอศรีประจันต์
๙. ชุมชนโบราณเนินทางพระ ตำบลบ้านสระ อำเภอสามชุก
๑๐. ชุมชนโบราณบ้านหนองขยาย ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอดอนเจดีย์
๑๑. ชุมชนโบราณบ้านบางกุ้ง ตำบลบางกุ้ง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี
๑๒. ชุมชนโบราณบ้านเขาพระ ตำบลเขาพระ อำเภอเดิมบางนางบวช
๑๓. ชุมชนโบราณบ้านหนองหิน ตำบลตลิ่งชัน อำเภอเมืองสุพรรณบุรี
๑๔. ชุมชนโบราณบ้านหนองบัว ตำบลตลิ่งชัน อำเภอเมืองสุพรรณบุรี
๑๕. ชุมชนโบราณบ้านดอนกอก ตำบลบ้านไช้ อำเภออู่ทอง
๑๖. ชุมชนโบราณบ้านกรวด ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอดอนเจดีย์
๑๗. ชุมชนโบราณบ้านลาดสิงห์ ตำบลบ้านสระ อำเภอสามชุก
๑๘. ชุมชนโบราณบ้านลาดสิงห์ ตำบลบ้านสระ อำเภอสามชุก
๑๙. ชุมชนโบราณบ้านท่าเสาตั้ง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี

ชุมชนเหล่านี้มีตำแหน่งที่ตั้งเป็นบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำหรือลำน้ำซึ่งเอื้อต่อการดำรงชีวิตประจำวันของผู้คน ไม่ว่าจะอุปโภค บริโภค การเกษตรกรรมหรือการคมนาคมติดต่อกับชุมชนภายนอกอีกด้วย จึงเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการของการตั้งถิ่นฐานหรือการอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นของมนุษย์ในอดีต จะสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของชายฝั่งทะเล แม่น้ำ และลำน้ำอย่างมาก

๕.๒.๒ ปัจจัยทางวัฒนธรรม จากแบบแผนการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในอดีต ซึ่งมักจะตั้งอยู่บริเวณที่เคยเป็นริมชายฝั่งทะเลเดิม หรือตามลุ่มแม่น้ำและลำน้ำสาขาต่าง ๆ จึงทำให้ง่ายต่อการเลือกรับปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกับชุมชนภายนอกให้เข้ากับเอกลักษณ์ภายในท้องถิ่น (Localization) โดยเฉพาะอย่างยิ่งตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่ที่เหมาะสม ซึ่งอยู่ระหว่างเส้นทางของกระแสวัฒนธรรมอินเดียและจีน นับว่าเป็นแอ่งอารยธรรมที่สำคัญทั้ง ๒ แห่งของโลก

จังหวัดสุพรรณบุรีเป็นเมืองที่เก่าแก่และจังหวัดที่ประกอบไปด้วยคนไทยหลายเชื้อสาย จึงมีขนบธรรมเนียมประเพณีหลากหลาย (บุญครอง คันธฐาภรณ์ และรัตนมณี คันธฐาภรณ์ ๒๕๔๐ : ๘-๑๐) ดังนี้

๑. รัฐพิธีถวายบังคมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์ กำหนดวันที่ ๒๕ มกราคม ของทุกปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินทรงวางพวงมาลาถวายสักการะ หรือโปรดเกล้าฯ ให้ผู้แทนพระองค์ปฏิบัติแทนทางจังหวัดสุพรรณบุรีจะจัดงานอนุสรณ์ดอนเจดีย์และงานกาชาดซึ่งในช่วงระยะเวลานี้รวม ๑๐ วัน ๑๐ คืน มีการแสดงแสงเสียงยุทธหัตถีเทิดพระเกียรติ

๒. งานนมัสการหลวงพ่อดำ วัดป่าเลไลยก์ เป็นงานประเพณีสืบทอดกันมาแต่โบราณกาลมีงานปีละ ๒ ครั้ง ขึ้น ๕ ค่ำถึง ๙ ค่ำ เดือน ๕ ครั้งหนึ่ง ขึ้น ๕ ค่ำถึง ๙ ค่ำ เดือน ๑๒ อีกครั้งหนึ่ง ชาวสุพรรณบุรีและจังหวัดต่าง ๆ มีความศรัทธาในบิณฑลพ่อดำ เดินทางมาสักการะหลวงพ่อดำกันเป็นจำนวนมาก งานเดือน ๑๒ เป็นช่วงที่มีการเล่นเพลงเรือเป็นการชุมนุมพ่เพลงแม่เพลงในยุคอดีต

๓. ประเพณีทิ้งกระจาด เป็นประเพณีตามคติความเชื่อทางพุทธศาสนานิกายมหายาน เป็นการจำเริญเมตตารธรรมแก่ดวงวิญญาณ ด้วยการนำเอาสิ่งของผู้ตายเช่น เสื้อผ้า สิ่งของต่าง ๆ มาแจกจ่ายเป็นทานแก่ผู้ยากไร้ พระสงฆ์มหาชาตินิกายจะสวดอนุโมทนา งานประเพณีนี้จะเริ่มในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๗ ตามปฏิทินจีน งานแบ่งเป็น ๒ ช่วง คือเป็นงานทิ้งกระจาดห้า ๕ วันและงานทิ้งกระจาดดินอีก ๕ วัน

๔. ประเพณีกำฟ้า เป็นประเพณีของผู้ที่สืบเชื้อสายไทยพวนในเขตอำเภอบางปลาหม้อ แถบตำบลมะขามล้ม ตำบลวัดโบสถ์ ตำบลโพธิ์ศรี กำฟ้า แปลว่า ถือฟ้า เป็นการบูชาเพื่อให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล จะมีขึ้นในวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปี

๕. ประเพณีกำฟ้า เป็นประเพณีของผู้ที่สืบเชื้อสายไทยเวียงในเขตอำเภอบางปลาหม้อ บ้างโขง ตำบลดอนคาและตำบลพลับพลายชัย ลักษณะเช่นเดียวกับ กำฟ้า ต่างกันแต่วันทำบุญ คือ บุญข้าวจี เป็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ซึ่งตรงกับวันมาฆบูชา

๖. ประเพณีบุญบังไฟ เป็นประเพณีของผู้สืบเชื้อสายไทยพวนอำเภอบางปลาม้าแถบ ตำบลวัดโบสถ์ ตำบลมะขามล้มโพธิ์ศรี กทม่วง ผู้สืบเชื้อสายไทยเวียง อำเภออุ้มทอง แถบตำบลบ้าน โข้ง บ้านขาม ดอนคา จรัฯ หนองโคก กำหนดงาน ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ของปี เป็น ประเพณีที่สืบทอด มาจากความเชื่อในเรื่องบังไฟ เสียหายเรื่องท้าวผาแดง นางไอ่

๗. ประเพณีตักบาตรเทโว เป็นพิธีในเทศกาลออกพรรษา ในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ซึ่งถือว่าเป็นวันที่พระพุทธองค์เสด็จลงจากดาวดึงส์สู่มนุษยโลกและแสดง โลกวิวรรณปาฏิหาริย์คือ เปิดโลก การทำบุญตักบาตรในโอกาสนี้ในจังหวัดสุพรรณบุรีมีที่วัดหัวเขา วัดก้ามเขยร อำเภอดำเนิน บางนางบวช ที่วัดหัวเขา วัดก้ามเขยร อำเภอดำเนินบางนางบวชที่วัดเขาพระ อำเภออุ้มทอง และวัดวร จันทร อำเภอมืองสุพรรณบุรี

๘. ประเพณีแสนเฮือน เป็นประเพณีไทยโซ่งทำกันในเดือน ๖ หรือเดือน ๑๒ เป็นพิธี คล้ายพิธีไหว้เจ้าของคนจีนในวันตรุษจีน คือ ทำบุญเซ่นไหว้บรรพชน มีหมอเซ่นผีเป็นเจ้าพิธี แต่ทำ กัน ๓ ปีต่อครั้ง

๙. ประเพณีปากดง เป็นประเพณีทำบุญลานข้าวของไทยโซ่ง ซึ่งทำกันตอนที่ได้ข้าว ใหม่ มีการตำข้าวเม่า และข้าวฮาง มีการเซ่นไหว้บรรพชนคล้ายกับพิธีแสนเฮือน

๑๐. ประเพณีการเล่นคอน เป็นประเพณีไทยโซ่ง การเล่นคอนจะเริ่มแต่วันตรุษไป จนถึงวันสงกรานต์ ในหมู่บ้านหนึ่ง ๆ จะเล่นกี่ครั้งก็ได้ ขึ้นอยู่กับจำนวนหนุ่มสาวในหมู่บ้านเจ้าภาพ วิธีเล่นจะแขวนลูกคอนไว้ที่บ้านเจ้าภาพเวลาเช้าวันรุ่งขึ้นเป็นวันเล่นตอนเย็นหนุ่มสาวก็จะมารวมกัน ที่บ้าน เจ้าภาพตั้งแต่ ๗ คนขึ้นไป ชายหญิงจำนวนเท่ากัน เจ้าภาพจัดเลี้ยงอาหารอิมหน่าแล้วมีการ ก่อไฟ ฝ่ายหนุ่มจะเป่าแคน ประมือทำจังหวะร้องเพลง เกี้ยวพาราสี ฝ่ายสาวจะร้องด้วยภาษาไทย โซ่ง เวลาสมควร ก็จะมีการรวนสาว คือ ให้หนุ่มสาวได้พูดคุยกันไปจนสว่าง ถ้าบ้านเจ้าภาพออกปาก ให้ช่วยทำสิ่งใดก็จะช่วยกันทำจนแล้วเสร็จจึงจะแยกย้ายกันกลับบ้านเสร็จพิธีเล่นคอนบ้านนั้น

๑๑. ประเพณีไหว้พระแช เป็นประเพณีคนไทยเชื้อสายเขมรในตำบลบ้านโพธิ์ และใน ตำบลตลิ่งชันเป็นบวงสรวง และไหว้พระจันทร์ พิธีเสี่ยงทายฝนฟ้าประจำปี โดยใช้พราหมณ์ ๒ คน ประกอบพิธีและพิธีสงฆ์ การเสี่ยงทายจะเริ่มเมื่อเวลาเที่ยงคืน พิธีนี้จัดขึ้นในวันเพ็ญเดือน ๑๒ และในวันรุ่งขึ้น ชาวบ้านก็จะเผาข้าวหลาม มาทำบุญเลี้ยงพระ ปัจจุบันประเพณีนี้มีการจัดที่วัดต่าง ๆ คือ วัดประชุมชน วัดสุกุลปักขี วัดสามทอง วัดสุวรรณนาคี เป็นต้น

๑๒. ประเพณีทำบุญหลังบ้าน เป็นประเพณีของคนไทยพวน โดยใช้สถานที่เป็นที่รวม ของคนในชุมชน เช่น ลานหลังบ้านเป็นที่ทำบุญ ส่วนวันกำหนดนั้นเป็นวันหลังจากสงกรานต์แล้ว ประเพณีนี้เกิดจากความเชื่อที่ว่า ในสมัยพุทธกาลเกิดมีโรคภัยไข้เจ็บขึ้นที่เมืองไพศาลี มีคนเจ็บป่วยล้ม ตายเป็นจำนวนมากต้องเชิญเสด็จพระพุทธองค์มาโปรดบันดาลให้ฝนตกชำระซากอสุภ (ซากศพ) ไหลลงสู่ทะเลแล้ว พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสเทศนาให้รักษาความสะอาด และให้เจริญพระพุทธ มนต์ ขจัดภัยพิบัติ ต่าง ๆ

๕.๒ ประวัติศาสตร์และโบราณคดีเมืองสุพรรณบุรี

๕.๒.๑ สุวรรณภูมิ : สุพรรณบุรี

หลักฐานที่พบจากเหรียญกษาปณ์สมัยโรมันบริเวณเมืองอู่ทอง ลักษณะเหรียญดังกล่าว ทำขึ้นเมื่อในสมัยพระเจ้าจักรพรรดิวิคโตรินุส ระหว่าง พ.ศ. ๘๑๒-๘๑๔ (ค.ศ.๒๖๙-๒๗๑) ด้านหน้าของเหรียญเป็นภาพพระพักตร์ด้านข้างของจักรพรรดิ ตามขอบเหรียญมีตัวอักษรจารึกพระนาม IMP C VICTORINUS PLUS AUGUSTUS ซึ่งแปลว่า พระจักรพรรดิซีซาร์วิคโตรินุส ศรีทหาความสุข สง่า อาณาโรมันถือว่าเหรียญกษาปณ์เป็นสิ่งสำคัญในการแลกเปลี่ยนค้าขาย และกษัตริย์โรมันทรงให้ความสำคัญที่จะผลิตเหรียญกษาปณ์ ซึ่งมีรูปเหรียญของกษัตริย์ออกใช้ ทำให้มีการสันนิษฐานว่าเมืองอู่ทองในอดีต น่าจะเป็นศูนย์กลางการค้าอีกแห่งหนึ่งระหว่างภูมิภาคตะวันออกและตะวันตกมาแล้วตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๘ เป็นอย่างน้อย

ในราวศตวรรษที่ ๘ จึงน่าจะมีการติดต่อค้าขายกับอินเดีย และอารยธรรมอินเดีย มีความชัดเจนมากได้แก่ ความเชื่อด้านศาสนาโดยเฉพาะพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ ภายหลังจากการทำสังคายนาพระไตรปิฎก ครั้งที่ ๓ ณ เมืองปาฏลิบุตรประเทศอินเดียราวพุทธศตวรรษที่ ๓ สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช พระองค์ได้ทรงส่งพระเถระผู้มีความรู้ เดินทางไปประกาศพุทธศาสนาจำนวน ๙ เส้นทางด้วยกันและหนึ่งในจำนวนดังกล่าวได้ส่งพระโสณะเถระและพระอุตระเถระไปประกาศพุทธศาสนาที่สุวรรณภูมิ

สุวรรณภูมิ แปลว่า ดินแดนแห่งทองคำหรือแผ่นดินทอง โดยนักวิชาการเชื่อว่าน่าจะเป็นดินแดนในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้พบอิทธิพลของอารยธรรมแบบอินเดียที่เก่าแก่บริเวณที่ราบลุ่มเจ้าพระยาตอนล่าง บริเวณเมืองโบราณนครปฐม เมืองคูบัว ราชบุรี และเมืองโบราณอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี นั่นเอง ผลการศึกษาพบหลักฐานทางด้านโบราณคดี (กรมศิลปากร ๒๕๔๒ : ๕๐-๕๒) ดังนี้

๑. ประติมากรรมดินเผา เป็นรูปพระภิกษุ ๓ รูป กำลังเข้าแถวยืนบิณฑบาตร ทรงจีวรเป็นริ้ว พบที่เขาวงกตทางทิศตะวันตกของเมืองโบราณอู่ทองมีขนาด ๑๖.๕๖ เซนติเมตรในการกำหนดราวพุทธศตวรรษที่ ๙-๑๐

๒. ชิ้นส่วนของพระพุทธรูปดินเผา บางสมาชิกรูปสลักเฉพาะพระพักตร์พระบาทและส่วนของหัวนาคบางส่วนเท่านั้น ส่วนองค์ถึงพระเศียรชำรุดหักหายไป ประติมากรรมรูปนี้พบที่บริเวณภายในเมืองโบราณอู่ทองสามารถกำหนดอายุได้ในราวพุทธศตวรรษที่ ๙-๑๐

๓. ฝาจุกภาชนะดินเผา พบที่เมืองอู่ทองเป็นรูปเทวีกบกับสิงห์ และมีคนพนมมืออยู่ข้าง ๆ ส่วนอีกด้านหนึ่งเป็นรูปคชลักษณ์ หรือพระลักษมีประทับนั่งขัดสมาธิเพชรบนดอกบัวชานาป ด้วยช้างชูงวงรดน้ำ รูปคชลักษณ์นี้เป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์เป็นเครื่องหมายมงคลที่ใช้ทั้งในพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ หรือฮินดู ความหมายอีกอย่างหนึ่งที่ใช้ในพระพุทธศาสนา กล่าวคือสัญลักษณ์แห่งปางประสูติขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้าด้วย ลักษณะของงาน

ประติมากรรมนี้คล้ายกับศิลปะอมราวดีของอินเดียที่ปรากฏภาพสลัก การบูชา สามารถกำหนดอายุได้ในราวพุทธศตวรรษที่ ๘-๑๐

๔. ตะเกียงอานธระ พบที่เมืองอุทองและบ้านดอนระฆัง ตำบลลิ่งชัน อำเภอมืองสุพรรณบุรี มีสภาพชำรุดเหลือเฉพาะส่วนที่ใส่น้ำมันเท่านั้น ตะเกียงนี้ถือว่าเป็นของที่ใช้ในบ้านเรือนเพื่อให้แสงสว่าง รูปแบบคล้ายตะเกียงโรมัน จัดอยู่ในศิลปะอมราวดีอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๙-๑๐

๕. พระพุทธรูปหินสลักนูนสูง ปางสมาธิ มีธรรมจักรและกวางหมอบทำด้วยดินเผา พบที่เขાพระอำเภอมืองอุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อพิจารณาจากพุทธศิลป์แสดงให้เห็นแน่ชัดว่าได้รับอิทธิพลศิลปะอินเดียแบบหลังคุปตะ กำหนดอายุได้พุทธศตวรรษที่ ๙-๑๐

๖. แผ่นภาชนะดินเผาหลักนูนรูปกิริสวมศิราภรณ์ เป็นแบบอินเดียพบในเมืองอุทองกำหนดอายุได้พุทธศตวรรษที่ ๙-๑๐

๗. ตราดินเผา เป็นรูปสิงห์นั่งชันขาหน้า รูปนี้สามารถเปรียบเทียบได้กับรูปสิงห์ที่ปรากฏในภาพสลักพุทธบัลลังก์ในศิลปะอินเดียแบบอมราวดี ซึ่งมีอายุในพุทธศตวรรษที่ ๖-๘ รูปตราดินเผานี้ จึงควรมีอายุในพุทธศตวรรษที่ ๘-๑๐

๘. ตราดินเผารูปคนต่อสู้ พบที่เมืองอุทอง มีลักษณะคล้ายเหรียญโรมันในคริสต์ศตวรรษที่ ๓ (พุทธศตวรรษที่ ๘)

๙. ลูกปัด เมืองสุพรรณบุรี พบลูกปัดกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป โดยพบในเขตอำเภอมืองอุทอง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี อำเภอดอนเจดีย์ อำเภอสองพี่น้อง อำเภอศรีประจันต์ อำเภอสามชุก และอำเภอเดิมบางนางบวช แต่จากการสำรวจและขุดค้นทางวิชาการ พบว่าอำเภอมืองอุทองนั้นมีการพบลูกปัดที่มากและหนาแน่น

๕.๒.๒ อาณาจักรทวารวดี

ทวารวดี แปลว่า ประกอบด้วยประตู มักใช้หมายถึง เมืองเก่า และชื่อนี้ได้ถูกหยิบยกมาตั้งเป็นชื่อของรัฐแรกบนผืนแผ่นดินสยามประเทศโบราณ (ธิดา สารยา ๒๕๓๘ : ๔๐) การรู้จักชื่อของศรีทวารวดีนั้น เนื่องจากการพบจารึกศรีทวารวดีที่ปรากฏในเหรียญเงิน พบอยู่ในเขตอุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี เป็นต้น ผู้ศึกษาจารึกทวารวดีคนแรกคือ ศาสตราจารย์ออร์ซ เซเดส์ อ่านจารึก ศรีทวารวดี ศุวบุญยะ แปลว่า นายบุญผู้เป็นใหญ่แห่งทวารวดีหรือในฐานะเป็นกษัตริย์ ก็แปลว่า กษัตริย์แห่งเมืองทวารวดี ในสมัยนั้นทรงพระนามว่า บุญยะ หรือบุญ (ชะเอม แก้วคล้าย ๒๕๓๔ : ๕๙) ในปีพ.ศ. ๒๕๔๐ กรมศิลปากรโดยสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๒ สุพรรณบุรี ได้พบภาชนะดินเผาบรรจุเหรียญเงินสมัยทวารวดีจำนวน ๙ เหรียญในจารึกจำนวนนั้นเหรียญเงิน ๓ เหรียญ ที่เหรียญในจารึกจำนวนนั้นมีเหรียญเงิน ๓ เหรียญ ที่ปรากฏจารึกอักษรปัลลวะ ภาษา

สันสกฤต จำนวน ๒ บรรทัด ซึ่งจากการศึกษาของนางสาวก่องแก้ว วีระประจักษ์ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้อ่านว่า ศรีทวารวดี ศุวรปุณยา แปลว่า การบุญของพระเจ้าศรีทวารวดี มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ร่องรอยของหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับทวารวดีนั้น มีอาณาจักรกว้างขวางครอบคลุมอาณาบริเวณ อันมีร่องรอยของศิลปะทวารวดีตลอดภาคกลาง ภาคอีสาน ภาคเหนือและภาคใต้ เมื่อพิจารณาถึงหลักฐานทางด้านโบราณคดีทำให้การมองถึงพัฒนาการของบ้านเมืองบริเวณดินแดนสามเหลี่ยมของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ทางด้านทิศตะวันตกของกลุ่มแม่น้ำ เป็นแหล่งชุมชนหนาแน่นและเป็นบริเวณ แกนแห่งอำนาจของรัฐ (ศรี) ทวารวดี ซึ่งมีเครือข่ายความสัมพันธ์อันสลับซับซ้อนครอบคลุมกลุ่ม เมืองโบราณนครปฐม อุทอง และคูบัว เกิดบูรณาการทางสังคมและวัฒนธรรม อาจกล่าวได้ว่า พัฒนาการของรัฐ (ศรี) ทวารวดีสัมพันธ์สืบเนื่องกับศูนย์กลางสำคัญของชายฝั่งทะเลตรงดินแดน สามเหลี่ยมปากน้ำแม่โขง ซึ่งมีชื่อในเอกสารจีนว่า ฟูนาน (ธิดา สารยา ๒๕๓๘ : ๒๑)

ชุมชนโบราณอุทอง มีปรากฏร่องรอยการเติบโตที่สัมพันธ์กับเมืองโบราณนครปฐม มีการพัฒนาการในทิศทางเดียวกับฟูนาน โดยต่างก็เป็นเมืองท่าชายฝั่งสำคัญอยู่ตรงท่าเลที่เป็น ศูนย์กลางการคมนาคม จากหลักฐานทางด้านโบราณคดี เช่น สำริด ลูกปัด ต่างหู กำไล ที่เป็นแบบ เดียวกันกับการที่พบในประเทศเวียดนาม และการปรากฏชื่อในเอกสารจีนทำให้เชื่อว่าเมืองอุทอง เป็นต้นเคำของรัฐ (ศรี) ทวารวดี ที่เติบโตขึ้นมาอย่างมีขั้นตอนมิได้เกิดขึ้นเพราะการแพร่กระจาย ของอารยธรรมอินเดียแต่เป็นการปรับเปลี่ยนโครงสร้างจากชุมชนขนาดเล็ก ขนาดใหญ่ มาเป็นเมือง ท่าชายฝั่งเช่นเดียวกับฟูนาน ในด้านสังคมและความเชื่อของสมัยทวารวดีจะเห็นได้ว่าพุทธศาสนา แบบเถรวาทเข้ามามีส่วนในการกำหนดวิถีชีวิตรูปแบบ และการสร้างสรรค์ศิลปกรรมทวารวดี ผล การศึกษามีหลักฐานด้านโบราณคดี ดังนี้

๑. จารึก เป็นหลักฐานสำคัญที่มีความแน่ชัดของรัฐทวารวดี (กรมศิลปากร ๒๕๔๒ : ๖๐) ดังนี้

๑.๑ จารึกปรากฏบนเหรียญเงินทวารวดี ได้จากการขุดค้นทางด้านโบราณคดีครั้งแรก ของประเทศไทย ที่เขตตำบลจระเข้สามพัน อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยสำนักงาน โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๒ สุพรรณบุรี พบภาชนะดินเผาบรรจุเหรียญเงิน สมัย ทวารวดี จำนวน ๙ เหรียญ ในจำนวน ๓ เหรียญ ปรากฏจารึกอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต ราว พุทธศตวรรษที่ ๑๒ มีเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๗.๓๐ มิลลิเมตร หนา ๑.๑๐ มิลลิเมตร น้ำหนัก ๒.๑๐ กรัม ข้อความในเหรียญเงินหนึ่งมีปรากฏ จำนวน ๒ บรรทัด บรรทัดแรก คือ ศรีทวารวดี บรรทัดที่สอง คือ ศุวรปุณยา แปลว่า การบุญแห่งพระเจ้าศรีทวารวดี

๑.๒ จารึกบนแผ่นทองแดง นางแถม เสือคำ เป็นผู้ขุดพบในที่ดินของตนเองบริเวณ เมืองอุทอง ตรงข้ามโรงเรียนอุทองศึกษาลัย อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี จารึกนี้จารบนแผ่น ทองแดงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง ๒๘ เซนติเมตร ยาว ๔๒ เซนติเมตร จารึกมีจำนวน ๑ ด้าน ๖

บรรทัดตัวอักษรเป็นหลังปัลลวะ ภาษาสันสกฤตอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔ เป็นจารึกพระนามของกษัตริย์ที่ครองเมืองอุทอง

๑.๓ จารึกนโม วุทธาย บนแผ่นอิฐ ผลการสำรวจของสำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติบริเวณนอกเมืองอุทองไปทางทิศตะวันออก พบว่ามีแผ่นอิฐขนาดกว้าง ๑๓ เซนติเมตร ยาว ๒๒.๕ เซนติเมตร หนา ๑๒.๕ เซนติเมตร เมื่อพิจารณาจากร่องรอยที่เห็น ปรากฏว่าแต่เดิมอิฐชิ้นนี้น่าจะมีขนาดใหญ่มากและคงใช้เป็นแผ่นอิฐก่อเพราะยังมีคราบปูนฉาบติดอยู่บ้างเล็กน้อย “มโน วุทธาย แปลว่า ขอน้อมเคารพต่อพระพุทธ”

๑.๔ จารึกเยธมมาฯ บนแผ่นอิฐ พบที่บ้านท่าม่วงตำบลจรเข้มะสามพัน อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยนายวีระ ปานทุ้งคานนท์ ชื้อมาจากชาวบ้านแล้วมอบให้หอสมุดแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ จารึกบนแผ่นอิฐสี่เหลี่ยม กว้าง ๑๖ เซนติเมตร ยาว ๓๑ เซนติเมตร หนา ๖ เซนติเมตร ความในจารึกเป็นเรื่องราวของความเชื่อในพระพุทธศาสนา

๑.๕ จารึกบนพระพิมพ์ดินเผา พบจากการขุดแต่งโบราณสถาน ตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาทำเทียมทางด้านทิศตะวันตกของเมืองโบราณอุทอง ปรากฏคำจารึกเป็นอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤตอยู่ทางด้านหลังของพระพิมพ์ดินเผา ที่ทำเป็นรูปพระภิกษุปางสมาธิ อ่านว่า สาริปุตโตและเมตเตยโก เป็นชื่อของพระอัครสาวกของพระโคตมมะ แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของพุทธศาสนานิกายเถรวาทิน หรือ สาวกยาน จากการศึกษาวิเคราะห์ของจารึกนั้น อาจกำหนดอายุได้ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๓

๑.๖ จารึกบนเหรียญเงินและเหรียญทองแดงของอาหรับ พบในอุทองเป็นจารึกอักษรอาหรับที่ระบุศักราชตรงกับจารึกอักษรบนเหรียญเงินและเหรียญทองแดงของอาหรับ ตรงกับ พ.ศ. ๑๓๑๐ ลักษณะเหรียญคล้ายกับเหรียญที่พบดอนสรณมย์ อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๒. ภาชนะดินเผา จากการขุดค้นคอกช้างดิน พบในชั้นดินที่ ๒ ซึ่งเป็นชั้นดินที่อยู่อาศัยของมนุษย์ต่อเนื่องมาอย่างยาวนาน หนาเฉลี่ย ๖๐ เซนติเมตร พบภาชนะดินเผา กระสุนดินเผา ตุ๊กตา ดินเผา เครื่องถ้วยจีน ชิ้นส่วนเตาดินเผา ก้อนหินถูกเผาไฟ ดินเผาไฟและถ่านปะปนอยู่ในดินจำนวนมาก โดยมีชิ้นถ่านและขี้เถ้าแทรกอยู่ในชั้นดิน โดยมีรายละเอียด

๒.๑ กุณฐี หรือภาชนะมีพวย พบกระจายอยู่ในชั้นดินอยู่เป็นจำนวนมาก มีสองรูปแบบ คือ แบบปากเผลาผายและปากแคบสูงแบบปากขวด ส่วนใหญ่เป็นภาชนะเนื้อละเอียด มีสีส้มหรือสีแดง ทาด้วยน้ำดินแดงและขัดมันที่ผิวด้านนอก บางใบมีการทาสีขาวรองให้ล่อนภาชนะ ภาชนะที่เรียกว่ากุณฐี นี้เป็นคำที่มาจากภาษาสันสกฤตแปลว่า หม้อน้ำหรือกระโหลกน้ำของนักธรรม

หม้อกุณฐี น่าจะมีการพัฒนาการจากภาชนะดินเผาพื้นเมืองและมีการเพิ่มส่วนต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะสมและการใช้งาน แต่นักวิชาการบางท่านเชื่อว่ามีต้นแบบมาจากหม้อน้ำโบราณของอินเดีย เนื่องจากได้มีการขุดค้นพบหม้อน้ำมีพวย แบบหม้อกุณฐีนี้จากแหล่งโบราณคดีอินเดีย ตั้งแต่

สมัยก่อนประวัติศาสตร์ว่าอายุราว ๒,๐๐๐ ปี มาแล้วก่อนคริสตกาล จนถึงแหล่งโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ และพบว่าเป็นรูปแบบหม้อน้ำที่มักแพร่หลายมากในประเทศอินเดียทั้งภาคเหนือและภาคใต้ตั้งแต่สมัยพุทธกาล (๖๐๐ ปีก่อน ค.ศ.) ถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๓ (คริสต์ศตวรรษที่ ๘) และมีนักโบราณคดีชาวอินเดียตั้งข้อสังเกตว่า อินเดียอาจมีรูปแบบหม้อน้ำมีพวยมาจากเมโสโปเตเมียแต่ดัดแปลงรูปแบบให้เหมาะสมกับความต้องการของตนเอง โดยมีลักษณะที่แตกต่างกัน คือ ของดินแดนเมโสโปเตเมีย มีรูปร่างคล้ายจอยปากนก ในอินเดียมีพวยเป็นรูปทรงกระบอกหรือรูปกรวย การใช้งานเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน และใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ในประเทศไทยพบกุ่มที่หรือภาชนะน้ำพวยในบริเวณชุมชนโบราณภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นชุมชนในวัฒนธรรมทวารวดีหรือร่วมสมัย (ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๐-๑๖) และบริเวณภาคใต้ จากการแพร่มาของอินเดียร่วมกับความเชื่อทางศาสนาฮินดู และพุทธศาสนาเถรวาทในการกำหนดอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๓ พบกุ่มที่ในบริเวณเดียวกับเหรียญเงินทวารวดี

๒. หม้อมีสี่ เป็นรูปแบบที่พบมากที่สุดในการขุดค้นบ้านคอกช้างดิน ใน พ.ศ. ๒๕๔๐ ตั้งแต่ดินชั้นบนสุดลงมาจนถึงชั้นดินตอนล่าง ส่วนใหญ่เป็นภาชนะเนื้อหยาบ รูปทรงคล้ายกับบาตรปากผายก้นกลม ใหญ่ทำเป็นหรือจอยยื่นออกมา ส่วนลำตัวและช่วงล่างมักตกแต่งด้วยลายเชือกทาบ ลายขีดขีด ลายจักสาน หรือไม่มีลาย มีร่องรอยการใช้งานเป็นเขม่าสีดำจับที่ผิวด้านนอก เป็นภาชนะที่ใช้ในชีวิตประจำวันทั่วไป และพบแพร่หลายในเมืองโบราณสมัยทวารวดีเกือบทุกแห่ง

๓. เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง ผลการศึกษาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๐ ของกรมศิลปากร (สายันต์ ไพรชาญจิตรและสุภมาส ดวงสกุล ๒๕๔๐ : ๓๕-๓๖) พบว่าบริเวณคอกช้างดิน พบเครื่องถ้วยเป็นรูปชาม ไหมริ้ว และพวยกา ส่วนเครื่องถ้วยจีนมีรูปลักษณะเป็นรูปโหลเข่น มีแหล่งผลิตในมณฑลกว่างตุง เป็นไหมริ้วและทรงรูปไข่หรือคล้ายลูกแพร์ขอบปากสั้นและเป็นสันหนา หูอยู่ในแนวนอน มีประมาณ ๔-๖ หู เนื้อค่อนข้างหยาบสีเทาหรือสีครีม การเคลือบเป็นวิธีการเคลือบใสเหมือนแก้ว สีเขียวมะกอก เครื่องถ้วยจีนที่เมืองอุทองสามารถกำหนดอายุได้ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๓ นั้น แสดงให้เห็นว่าเมืองอุทองในอดีตได้ทำการค้าขายทางทะเลกับจีนในสมัยทวารวดี ในขณะเดียวกันก็ติดต่อกับประเทศอินเดียได้นำความเชื่อทางศาสนาพุทธและฮินดูเข้ามาอีกด้วย

๔. รอยพระพุทธรูปวัดเขาดีสลัก ในพระมณฑปวัดเขาดีสลัก ตำบลดอนคา อำเภ่อูทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ลักษณะของรอยพระพุทธรูปมีลวดลายมงคล ๑๐๘ ประการ อยู่ในวงกลมเป็นดวง ๆ เรียงเป็นแถว ๆ ละ ๘ ดวง ตรงกลางมีภาพธรรมจักร ๑๖ ชี่ เป็นลวดลายเก่าแก่ที่สุดในเมืองไทย เป็นรอยพระพุทธรูปที่คนในดินแดนนี้สร้างขึ้น มีลักษณะการสืบทอดและต่อเนื่องของสิ่งที่เป็นรูปแบบศิลปกรรมทวารวดีนี้ ซึ่งน่าจะมียุคอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ (ศรีศักร วัลลิโภดม ๒๕๓๔ : ๘๒)

๕. กุฑู มีการพบหลักฐานกุฑู หรือช่วงประตูปะเกือกมาเป็นภาพสลักนูนต่ำ ภายในมีหน้าบุคคลมองออกมาด้านนอก บุคคลมีหน้าตาค่อนข้างกลม สัน มีลักษณะของคนพื้นเมือง ทำทรงผม

มัดเชื่อมต่อกันเป็นรูปวงโค้งตามรูปของศีรษะสวมต่างหูเป็นห่วงกลม ขนาดค่อนข้างใหญ่ส่วนโดยรอบมีลวดลายพันธุ์พฤกษาขึ้นจากฐานกุกุทั้ง ๒ ด้าน ลักษณะเช่นนี้ในศิลปะอินเดียแบบคุปตะซึ่งมีวิวัฒนาการจากกุกุในศิลปะของอินเดียโบราณน่าจะมีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๓

๕. ศีรษะบุคคลต่างชาติ ทำด้วยดินเผา มีลักษณะนูนสูงหันด้านข้าง พบที่เมืองอุทองจังหวัดสุพรรณบุรี มีลักษณะการสวมหมวกทรงกรวยแหลม เป็นลักษณะของชาวอาหรับ หรือชาวตะวันออกกลาง ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับประติมากรรม ที่พบที่อำเภอคูบัว จังหวัดราชบุรี สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นรูปทรงของพ่อค้าที่มาติดต่อค้าขายระหว่างตะวันออกกลางกับดินแดนแถบนี้ในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๓

๖. เอกามุขลึงค์ พบที่ทางด้านทิศตะวันออกของเมืองโบราณอุทอง ทำด้วยหินปูน มีขนาดสูง ๗๓ เซนติเมตร มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๒๐ เซนติเมตร มีลักษณะทำเป็นพระพักตร์ที่มีทรงผมเป็นขนาดสูงขึ้นไป ๓ ชั้น มีกุนทล (ตุ้มหู) ยาวที่พระกรรณทั้งสองข้างส่วนด้านล่างต่อจากพระศอกทำเป็นแท่งกลม ลักษณะของเอกามุขลึงค์ สามารถทำการศึกษเปรียบเทียบได้กับเอกามุขลึงค์ที่พบที่เมืองโกสัมพี รัฐอุตรประเทศ ปัจจุบันจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกัลกัตตา ประเทศอินเดีย มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๐ สันนิษฐานว่าเอกามุขลึงค์นี้น่ามีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๓

๕. ๒. ๓ เมืองสุพรรณบุรีช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔

จังหวัดสุพรรณบุรี พบแหล่งโบราณคดีเขมรศิลปะแบบบายันที่สำคัญ คือ เนินทางพระ ตำบลบ้านสระ อำเภอสามชุก เนินโบราณสถานนี้ตั้งอยู่กลางที่ราบลุ่มระหว่างแม่น้ำท่าคอยทางทิศตะวันตกกับแม่น้ำสุพรรณบุรี (ท่าจีน) ทางทิศตะวันออก มีศิลปวัตถุที่พบ ประติมากรรม ที่สำคัญ (กรมศิลปากร. ๒๕๔๒ : ๘๘) ซึ่งผู้วิจัยสรุปสาระสังเขป ดังนี้

๑. รูปพระโพธิสัตว์โลเกศวร นับว่ามีลักษณะเช่นเดียวกับศิลปะเขมรแบบบายัน สกุลช่างราชธานีในประเทศกัมพูชา โดยสลักจากหินทรายประทับยืนในท่าตรึงรำมีสี่กร พระพักตร์ชำรุดตั้งแต่ พระนลาฏ พระเนตรชำรุด ส่วนพระนาสิกและพระโอษฐ์ยังคงอยู่สภาพเดิม พระโพธิสัตว์เกล้าเกศาเป็นรูปทรงกระบอกผายออก เบื้องหน้าประดับด้วยพระธยานิพุทธมิตาภะ พระหัตถ์ทั้งสอง ได้แก่ พระหัตถ์ขวาบนทรงถืออักษมาลา พระหัตถ์ซ้ายบนทรงถือคัมภีร์ พระหัตถ์ซ้ายล่างทรงถือหม้อน้ำ และพระหัตถ์ขวาล่างทรงถือดอกบัวตามลำดับ

๒. เศียรทวารบาล มีความคล้ายคลึงกับเศียรของทวารบาลศิลาที่โคปุระชั้นที่สาม ตอนใต้ของปราสาทพระขรรค์ที่เมืองพระนครหลวง และทวารบาลสำริดบางรูปในศิลปะเขมรแบบบายัน ทำด้วยศิลาทรายสีเทา มีรูปพระพักตร์ค่อนข้างเป็นรูปสี่เหลี่ยม พระขนงแยกห่างกัน พระเนตรเบิกกว้าง พระนาสิกใหญ่ พระโอษฐ์กว้าง มีร่องแบ่งกลางพระมัสสุอยู่เหนือริมฝีพระโอษฐ์บนมีพระเนตรที่สามขวางอยู่กึ่งกลางพระนลาฏ ศิราภรณ์ที่ทรงเป็นมงกุฏ อันประกอบด้วย อุณหิส และรัตเกล้าเป็นชั้นเดียวกัน

๓. พระพุทธรูปนาคปรก ปัจจุบันอยู่ที่วัดวังหิน อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี พระพุทธรูปมีลักษณะใกล้เคียงกับพระพุทธรูปนาคปรกของศิลปะเขมร ในประเทศกัมพูชา จากลักษณะโดยส่วนรวมสามารถกำหนดได้ว่า พระพุทธรูปนาคปรกจากเนินทางพระนี้ สร้างขึ้นในศิลปะแบบบายนสกุลช่างในประเทศไทย และคงมีอายุราวครึ่งแรกถึงกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๘

๔. ประติมากรรมปูนปั้นรูปแบบต่าง ๆ ที่ค้นพบเป็นจำนวนมากซึ่งมี ๓ รูปแบบ คือ ประติมากรรม รูปบุคคล รูปสัตว์ และพระพิมพ์ เป็นต้น ลวดลายพันธุ์พฤกษา ดังนี้

๔.๑ ประติมากรรมรูปบุคคล ได้แก่

๔.๑.๑ ประติมากรรมรูปประทับนั่งขัดสมาธิราบ แสดงปางสมาธิบนปัทมาสน์ ภายในซุ้มเรือนแก้วรูปสามเหลี่ยมซึ่งมีลวดลายพันธุ์พฤกษาประดับอยู่โดยรอบ พระพักตร์เป็นรูปทรงสามเหลี่ยม มีไวยพระศกครองอุตรสงค์ห่มฉียง และมีสังฆาฏิพาดบนพระอังสาซ้าย จัดเป็นศิลปะแบบบายนตอนปลาย ราวครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ ๑๘

๔.๑.๒ พระวิฆณุตรีกรมในตอนวามนาวตาร พบว่าเป็นรูปแบบของศิลปะเขมร (มรว.สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์ ๒๕๓๐ : ๒๘) เป็นภาพพระวิฆณุสี่กรประทับยืนยกพระบาทซ้ายขึ้น โดยมีรูปสตรี คือ พระลักษมี และพระภูมิเทวี ซึ่งเป็นพระชายาของพระองค์ประกอบอยู่สองข้าง พระวิฆณุนั้นทรงมงกุฎทรงกระบอกและครองศอรูปสามเหลี่ยมทรงสมพตชกขายออกมาเป็นวงโค้งทางด้านขวาและมีพระภูษารูปสามเหลี่ยมอีกชายหนึ่งห้อยลงมาเบื้องหน้า กำหนดอายุครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ถึงราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘

๔.๑.๓ เศียรบุคคลทรงมงกุฎทรงเทริด เป็นที่นิยมกันมาในศิลปะอินเดียแบบปาละ และศิลปะพุกามของพม่า ส่วนมงกุฎทรงเทริดในศิลปะเขมรนั้นปรากฏในศิลปะเขมรแบบบายนในช่วง พุทธศตวรรษที่ ๑๘-๑๙

๔.๑.๔ รูปสตรีรักษาและแขนขึ้นทั้งสองข้าง เป็นลักษณะของนางอัปสร ทั้งบนภาพสลักนูนต่ำ เช่น บนหน้าบันชั้นลดของทั้งบนปราสาทบันทึบสำหรับ และบนหน้าบันของปราสาทพันทายฉมาร์ ในประเทศกัมพูชา เป็นต้น การมีเครื่องประดับกาย ได้แก่ กรองศอ และกุนทล แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของเครื่องประดับพื้นเมือง ในศิลปะทวารวดี ประติมากรรมนี้กำหนดอายุอยู่ในราวครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ ๑๘

๔.๒ พระพิมพ์หล่อด้วยสำริด เรียกกันว่า พระร่วงรางปืน พระพิมพ์เหล่านี้แสดงพระพุทธรูปประทับยืนทรงเครื่อง ปางประทานอภัยด้วยพระหัตถ์ขวาและพระหัตถ์ซ้ายทอดไปตามพระองค์ทางด้านข้างพระพิมพ์ดังกล่าวอาจเปรียบเทียบกับทางด้านศิลปกรรมได้กับพระพิมพ์ในศิลปะเขมร มีอายุราวครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙

การพบศิลปวัตถุในเขตเนินทางพระนี้เป็นสมัยศิลปะเขมรแบบบายนได้รับอิทธิพลมาแต่สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ยังมีอยู่ตามเขตเมืองโบราณ วัดไร่รถ อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี (ศรีศักร วัลลิโภดม ๒๕๒๖ : ๔๖)

๕.๒.๔ สุพรรณบุรีในยุคสุโขทัย

พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ (๒๕๓๙ : ๓๐-๓๔) เขียนไว้ในบทความศิลปวัฒนธรรมถึง สุพรรณบุรีสมัยสุโขทัยไว้ว่า ในหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๔ บรรทัดที่ ๒๐-๒๑ มีข้อความว่า

“...พ่อขุนรามคำแหงนั้นหาเป็นท้าวพระยาหาเป็นครูอาจารย์..หาคนรู้จักเสมอมิได้ อาจปราบฝูงช้างศึก มีเมืองกว้างช้างหลายปราบเบื่องตะวันออกจรดสรสลง เบื่องหัวนอนรอนที่ พระบาง แพรก สุพรรณภูมิ ราชบุรี เพชรบุรี ศรีธรรมราช ผังทะเลสมุทรเป็นที่แล้ว...”

แสดงให้เห็นว่า ในสมัยสุโขทัยพ่อขุนรามคำแหงได้ครองครองเมืองสี่ทิศนายอาณาเขตอย่างกว้างขวาง รวมไปถึงเมืองสุพรรณภูมิหรือสุพรรณบุรีด้วยนั่นเอง เรื่องเล่าในนิทานพระพุทธรูปในลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างราชวงศ์สุโขทัยกับราชวงศ์สุพรรณบุรีอย่างชัดเจน โดยเล่าว่า ครั้งหนึ่ง เจ้าเมืองกำแพงเพชรซึ่งเป็นเชื้อสายทางสุโขทัย อยากได้พระพุทธรูปสักองค์กลับคืนมา พระองค์จึงทำอุบายส่งพระมารดาของพระองค์ไปถวายกษัตริย์กรุงศรีอยุธยาจึงทำอุบายส่งพระมารดาของพระองค์ไปถวายกษัตริย์กรุงศรีอยุธยา พระนางได้ทำตนให้พระราชาลุ่มหลงเพื่อทูลขอพระพุทธรูปกลับคืนมาให้พระโอรสของพระนางจนเป็นผลสำเร็จ ความสัมพันธ์ในเรื่องการแต่งงานเกี่ยวดองเป็นเครือญาติกันระหว่างราชวงศ์สุพรรณบุรีกับราชวงศ์สุโขทัย ได้ปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีลักษณะเป็นบันทึกเรื่องราวอย่างชัดเจน ในจารึกหลักที่ ๓๘ “ศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร” ที่กล่าวถึงเชื้อพระวงศ์จากภาคกลางพระองค์หนึ่ง ซึ่งตามหลักฐานแวดล้อมทางประวัติศาสตร์น่าจะหมายถึงเจ้านครินทร์แห่งสุพรรณบุรี ก่อนที่จะได้ราชสมบัติเป็นสมเด็จพระนเรศวรมหาราชธิราชเหนือราชบัลลังก์กรุงศรีอยุธยา ตามหลักศิลาหลักนี้พระองค์ได้เสด็จมาเสวยราชย์ที่เมืองกำแพงเพชรเมื่อ พ.ศ. ๑๙๔๐ พระองค์มีพระมารดาและเครือญาติทางฝ่ายพระมารดาเป็นเจ้าเมืองต่าง ๆ ในดินแดนสุโขทัยด้วย

กรมศิลปากร (๒๕๐๙ : ๒๗-๒๘) มีผลการศึกษาดังเมืองสุพรรณบุรีเกี่ยวกับการเสด็จของ สมเด็จพระมหาธรรมราชาที่พระองค์ทรงให้ความสนใจและให้ความสำคัญต่อการศึกษาค้นคว้าอย่างมาก โดยเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๖ พระองค์เสด็จไปตรวจโบราณวัตถุสถานในบริเวณเมืองเก่าอุททอง ซึ่งมีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณว่าเป็นเมืองที่ท้าวอุททองครองเมือง อุททองหรือเมืองสุพรรณภูมิมาแต่เดิม ต่อมาเกิดโรคระบาด (ไข้ทำ) ราษฎรล้มตายจำนวนมาก จึงอพยพผู้คนทั้งเมืองไปทิศตะวันออก ไปสร้างพระนครศรีอยุธยา

ธิดา สารยา (๒๕๒๖ : ๑๓-๑๙) มีผลการศึกษาในเรื่องก่อนที่จะสถาปนากรุงศรีอยุธยา ใน พ.ศ. ๑๘๙๓ นั้นมีรูปแบบในการเกิดจากระบบเมืองคู่ คือการรวมเมืองสองเมืองเข้าด้วยกัน ภายใต้การปกครองหรืออำนาจผู้นำคนเดียว มีขั้นตอนหนึ่งของการพัฒนาการของเมืองที่เป็นพื้นฐานให้มีอำนาจทางการเมือง แล้วขยายขอบเขตต่อไปเป็นแคว้นหรือรัฐ ซึ่งมีกรุงหรือนครเป็นศูนย์กลางนี้ ในกรณีนี้เห็นได้ชัด เช่น เมืองสระหลวงสองแควเขตลุ่มน้ำน่าน อันเป็นต้นเค้าของ

พิษณุโลกซึ่งเป็นเมืองสำคัญของรัฐสุโขทัย อยุธยา สุพรรณภูมิ แพรกศรีราชา ปรากฏในนามของชื่อเมืองสุพรรณภูมิตั้งแต่สมัยลพบุรี มีการขยายอำนาจทางการเมืองออกไปในเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างบนพื้นฐานของเมืองคู่ ตามที่ปรากฏในจารึกสุโขทัย หลักที่ ๑ เมื่อเอ่ยถึงเมืองนี้จึงเรียก แพรก-สุพรรณภูมิ

ดังผลการศึกษาซึ่งมีชื่อสุพรรณภูมิปรากฏอยู่ในหลักศิลาจารึกหลักที่ ๑ “ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง จังหวัดสุโขทัย” นั้น คือเมืองสุพรรณภูมิเป็นเมืองเดียวกันกับเมืองสุพรรณบุรี แสดงถึงความสัมพันธ์ทางใดทางหนึ่งที่เมืองสุโขทัยมีต่อเมืองสุพรรณบุรี ลักษณะของความสัมพันธ์การเกี่ยวเนื่องเป็นเครือญาติระหว่างราชวงศ์สองเมือง และรูปแบบการสร้างเมืองเข้าด้วยกันในการปกครองจัดเป็นหลักฐานที่น่าเชื่อถือได้ว่าเมืองสุพรรณบุรีน่าจะมีมานานแล้วอย่างน้อยก็สมัยพ่อขุนรามคำแหง

๕.๒.๕ สุพรรณบุรีในสมัยอยุธยา

พงศาวดารกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงประเสริฐ อักษรนิติ เป็นพงศาวดารในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชใน พ.ศ. ๒๒๒๓ เป็นการเขียนขึ้นในสมัยอยุธยาที่มีข้อมูลน่าเชื่อถือและจดบันทึกอย่างตรงไปตรงมา จึงเป็นหลักฐานชิ้นแรกทีกล่าวถึงชื่อ สุพรรณบุรี เพราะจารึกก่อนหน้านี้กล่าวถึงสุพรรณบุรีในนามของสุพรรณภูมิเท่านั้น ในพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นช่วงสมเด็จพระนครอินทราชาธิราชเจ้าจากเมืองสุพรรณบุรีเสวยราชสมบัติกรุงศรีอยุธยา นั้น ทำให้ความเป็นปึกแผ่นดินเกิดมากขึ้น โดยโปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าอ้ายพระยาภิรมย์เมืองสุพรรณบุรี เจ้ายี่เมืองแพรกศรีราชาหรือเมืองสรรค์ เจ้าสามพระยาภิรมย์เมืองชัยนาท นั้นถือได้ว่าเป็นการให้โอรสไปกุมเมืองสำคัญของกลุ่มสุพรรณบุรีและขยายอำนาจของอยุธยาขึ้นไปทางเหนือเป็นการคุมอำนาจเฉพาะเชื้อสายสกุลเดียวกันกับผู้มีอำนาจอยู่ในเมือง หลวงเวลานั้น ซึ่งเชื้อสายเดียวกันนี้ได้มีอำนาจสืบต่อมาหลายองค์ สันนิษฐานว่าสถาบันเมืองลูกหลวงได้ถูกสร้างขึ้นเป็นทางการแต่นั้นมา และเพื่อมุ่งกระจายอำนาจของเมืองหลวงให้อยู่ในหมู่เชื้อสายเดียวกันล้มล้างอำนาจของเจ้าเมืองสำคัญที่มาแข่งขันกันอยู่เดิมหรือเคยขัดแย้งแย่งชิงอำนาจจากเมืองหลวง (ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม ๒๕๔๘ : ๑๗๓) มีความน่าสนใจประการหนึ่งคือเมื่อเจ้านครินทราชาธิราช ขึ้นครองราชย์ของพระองค์ชาวต่างประเทศโดยเฉพาะชาวจีนเริ่มเรียกกรุงศรีอยุธยาว่าเสียม อยุธยา กลายเป็นรัฐที่รุ่งเรืองในการค้าขาย เนื่องจากในสมัยสมเด็จพระนครินทราชาธิราชทางจีนส่งราชทูตที่เป็นนายพลคุมกองทัพเรือมาทำไมตรีและทำสัญญาการค้ากับไทยและประเทศอื่น ๆ ในเอเชียอาคเนย์

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ มีเอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม โบราณคดี โดยรวมจารึกลานทอง วัดพระศรีรัตนมหาธาตุุเผยแพร์ ซึ่งจิตร ภูมิศักดิ์ (๒๕๒๖ : ๒๔๘) ได้กล่าวความเป็นมาของจารึกลานทองไว้ว่า พบที่ยอดนภศูล องค์พระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดสุพรรณบุรี เห็นว่าเป็น

พม่าจดไว้ องค์พระศรีรัตนมหาธาตุที่สุพรรณบุรีนั้นเป็นพระมหาธาตุทรงปรากฏฝีมือช่างแบบศิลปะสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น หรือก่อนกรุงศรีอยุธยาเล็กน้อยซึ่งเป็นแบบเดียวกันกับพระปรางค์ที่วัดพุทไธสวรรย์ วัดพระราม วัดมหาธาตุ วัดราชบูรณะ แห่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยานั่นเอง

๕.๓ สุพรรณบุรีในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์

ในสมัยธนบุรีสุพรรณบุรีพ่ายแพ้แก่กรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ นั้น เป็นการสูญเสียอย่างสิ้นเชิง โดยทางกรุงเทพฯ ได้มุ่งหวังที่จะเอากรุงศรีอยุธยาเป็นประเทศราชอย่างสงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งแรก เพราะหลังจากได้ชัยชนะแล้วก็ได้เก็บกวาดทรัพยากรเกือบทุกอย่างของกรุงศรีอยุธยาลับไปด้วย โดยมีได้วางกำลังให้เข้มแข็งพอจนกระทั่งพระเจ้ากรุงธนบุรีสามารถขับไล่ทหารแห่งกรุงเทพฯ ออกจากกรุงศรีอยุธยาและตั้งตัวเป็นอิสระได้เพียงระยะเวลาอันสั้น เมืองสุพรรณบุรีเมื่อเกิดสงคราม ใน พ.ศ. ๒๓๐๒ เป็นต้นมา จนเสียกรุงศรีอยุธยาแก่ทัพหงสาวดี คงถูกทำลายลงและร้างผู้คนนับแต่นั้นมา เนื่องจากผู้คนต้องหลบหนีภัยสงครามเพราะพื้นที่เมืองสุพรรณบุรีนับว่าเป็นสนามรบที่สำคัญทุกครั้งของการทำสงครามกับกรุงเทพฯ และการที่สุพรรณบุรีได้ฟื้นตัวขึ้นอีกครั้งในราวต้นกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี แต่ยังคงอยู่ในสภาพเมืองร้าง จนสมัยรัชกาลสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกและสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมืองสุพรรณบุรีก็ยังไม่สามารถสร้างเป็นบ้านเมืองได้ จนสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมืองสุพรรณบุรีจึงได้เริ่มกลับตั้งเป็นชุมชนขึ้นมีสภาพเป็นหมู่บ้านขนาดเล็กค่อย ๆ พัฒนาต่อมา ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีวรรณคดี ๓ เรื่อง ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยกับรัชสมัยพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ เสภาขุนช้างขุนแผน โคร่งนิราศสุพรรณของสุนทรภู่ และกลอนนิราศสุพรรณของเสมียนมี

เสภาขุนช้างขุนแผน เป็นวรรณคดีเรื่องสำคัญที่มีตำนานแนบแน่นกับเมืองสุพรรณบุรี เป็นที่เข้าใจกันว่าเป็นเรื่องราวพื้นบ้านเล่าขานสืบต่อกัน และนำคำประพันธ์หายไปร้องเล่นในราชสำนักกรุงศรีอยุธยาและต้นฉบับคงสูญหายไปแต่ครั้งเสียกรุง ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้มีการรื้อฟื้นมาแต่งเป็นคำประพันธ์สำหรับการขับเสภาขึ้นมาใหม่ เป็นการสืบต่อด้านานขุนช้างขุนแผนมาตราប់เท่าปัจจุบัน

สมัยรัชกาลที่ ๔ หลักฐานการก่อสร้างในรัชการพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ พระราชลัญจกรที่หน้าบันพระวิหารวัดป่าเลไลยก์ จากคำบอกเล่าต่อ ๆ กันมาว่าเมื่อยังทรงพระอิสริยยศเป็นเจ้าฟ้ามงกุฎ ขณะทรงผนวชได้เสด็จจาริกธุดงค์มาเห็นสภาพเมื่อยังทรงพระอิสริยยศเป็นเจ้าฟ้ามงกุฎ ขณะทรงผนวชได้เสด็จจาริกธุดงค์มาเห็นสภาพวัดป่าเลไลยก์ทรุดโทรม เมื่อได้ขึ้นเสวยถวัลยราชสมบัติแล้วได้โปรดให้บูรณะปฏิสังขรณ์วัดป่าเลไลยก์ทรุดโทรม เมื่อได้ขึ้นเสวยราชสมบัติแล้วได้โปรดให้บูรณะปฏิสังขรณ์ พระวิหารวัดป่าเลไลยก์ สรุปลได้ว่าบ้านเมืองสุพรรณบุรีมีสภาพยังไม่ได้พัฒนา

สมัยรัชกาลที่ ๕ ในบันทึกสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เรื่องการห้ามเจ้าเข้าเมืองสุพรรณ และเอกสารทางโบราณคดีประวัติศาสตร์สะท้อนภาพว่า คนสุพรรณไม่อาจพึ่งพาเจ้าหน้าที่การปกครองได้ยังปรากฏศาลเจ้า กันเป็นจำนวนมาก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเมืองสุพรรณบุรี ๒ ครั้งครั้งแรกทวนน้ำขึ้นตามลำน้ำท่าจีน ในวันที่ ๔ สิงหาคม ๒๔๔๗ ครั้งที่ ๒ คราวเสด็จประพาสลำน้ำมะขามเฒ่า ล่องลงมาจากต้นแม่น้ำเมืองสุพรรณบุรี วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๔๕๑ จากการประพาสต้นทั้ง ๒ ครั้ง พอเห็นความเจริญของชุมชนขึ้น จากตัวเมืองวัดป่าเลไลยก์ไปได้สองทางบกหรือถนน และทางน้ำคือคลองวัดป่า ทรงตรัสว่าเหมือนคลองหลอด หรือคลองมหานาค เป็นที่ชุมนุมเล่นเพลงเรือในหน้าเทศกาล ได้เสด็จไปทรงประกอบพิธีบัตรพลีศาลเทพารักษ์หลักเมือง และเสด็จไปยังสระอภิเชก ที่ตำบลสระแก้ว โดยเสด็จตามลำน้ำจากแม่น้ำท่าจีนผ่านหว่างวัดพระศรีรัตนมหาธาตุกับศาลเทพารักษ์ ผ่านท้องทุ่งใต้วัดป่าเลไลยก์ ผ่านสามสิบคต ลงลำน้ำพันด้าลงเข้าลำน้ำท่าว่าไปถึงสระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่ ปลายสมัยรัชกาลที่ ๕ มีโครงการชลประทานบางส่วนเริ่มขึ้น ประชากรเพิ่มเบิกพื้นที่นาแทนป่าละเมาะ คนเชื้อสายจีนเริ่มเคลื่อนย้ายเข้ามา สภาพเศรษฐกิจดีขึ้น การซื้อขาย ค้าขายด้วยเงินเป็นสื่อกลางเข้ามาแทนการแลกเปลี่ยน การคมนาคมติดต่อยังคงใช้ทางน้ำเป็นหลัก

สมัยรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเมืองสุพรรณบุรี ๒ ครั้ง การเสด็จคราวแรกเพื่อบวงสรวงพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์รวมพลเสือป่า ณ ค่ายหลวงสนามจันทร์ นครปฐม เมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๔๕๖ ได้ฤกษ์เคลื่อนพลผ่านกำแพงแสนหนองตดสาท บ่อสุพรรณ ตระพังตรุ ดอนมะขาม จระเข้สามพัน เมืองร่างเท้าอุทองดอนคา บ้านโข้ง ดอนระฆัง ถึงดอนเจดีย์วันที่ ๒๗ มกราคม ๒๔๕๖ ครั้งที่ ๒ เสด็จทางน้ำเจ้าเจ็ด จัดพลับพลารับเสด็จที่บางหงส์ ตำบลองครักษ์คำ จัดเพลงพื้นบ้านถวาย วันรุ่งขึ้น ทอดพระเนตรแข่งเรือยาว คำจัดลิเก และเพลงเรือถวายเพียง เสด็จประพาสบางยี่หน ถึงสุพรรณบุรีเมื่อวันที่ ๒๓ กันยายน ๒๔๖๖ ประทับแรม ทอดพระเนตรเสภาพขุนช้างขุนแผน สภาพเมืองสุพรรณบุรีเจริญขึ้น จากผลพวงของการพัฒนาแหล่งน้ำชลประทาน สภาพเศรษฐกิจ น่าจะดีขึ้น หลักฐานชี้วัดสังเกตจากชาวบ้านมีกำลังทรัพย์กำลังศรัทธาบูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม บนหน้าบันอุโบสถวัดและวิหารหลายแห่ง ปรากฏอักษรจารึกว่า สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ หรือ สร้าง พ.ศ. ๒๔๖๘ หรือสร้าง พ.ศ. ๒๔๖๙

๕.๔ สุพรรณบุรีในปัจจุบัน

ในอดีตเมืองสุพรรณบุรีมีความเจริญรุ่งเรืองและมาชบเซาเมื่อถูกรื้อกำแพงเมือง ลดความสำคัญจากเมืองที่เป็นนครรัฐเคียงคู่อุทยา มาเป็นเมืองขนาดเล็ก เป็นชุมชนและมีสภาพเป็นเหมือนเมืองร้างในสมัยช่วงปลายกรุงศรีอยุธยาและต้นรัตนโกสินทร์ และมาเจริญขึ้นเมื่อสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมา เนื่องจากมีโครงการชลประทานเกิดขึ้น พื้นที่ว่างเปล่ากลายเป็นผืนนาที่อุดมสมบูรณ์

ทำให้เกิดเศรษฐกิจที่มีปัจจัยพื้นฐานที่ได้รับการเสริมสร้าง การพัฒนามีความก้าวหน้าในทุกด้าน จากเมืองปิดที่เคยติดต่อโลกภายนอกเพียงเข้า การคมนาคมไปมามีเพียงอาศัยเรือ ทั้งๆที่ระยะห่างจากกรุงเทพฯ ๗๕ กิโลเมตร ต้องใช้เวลาเดินทางข้ามวันข้ามคืน ระหว่างท้องที่ภายในจังหวัดไม่มีเส้นทางเชื่อมติดต่อถึงกันได้ตามฤดูกาล เส้นทางติดต่อภายนอกจังหวัด มีสองเส้นทางคือ เส้นทางเรือตามแม่น้ำท่าจีน ไปสุดท้ายที่จรัญราย แล้วขึ้นรถไฟ เส้นทางที่สองคือนั่งเรือล่องตามแม่น้ำท่าจีนถึงอำเภอบางปลาหม่า เข้าประตูน้ำบางยี่หน ตรงไปอำเภอสนาเจ้าเจ็ด ออกแม่น้ำเจ้าพระยาสู่ปลายทางที่ท่าเตียน ถนนทางที่จะติดต่อกับโลกภายนอก ได้อานิสงส์จากพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์ เมื่อทางราชการมีโครงการจะบูรณะพระบรมราชานุสรณ์ การสร้างถนนตามแผนในการสร้างทางหลวงแผ่นดินจากพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี มายังจังหวัดสุพรรณบุรี ระยะทาง ๗๓ กิโลเมตร การสร้างทางจากกำแพงแสน จังหวัดนครปฐมมายังจังหวัดสุพรรณบุรี การคมนาคมด้วยถนนเส้นแรกระหว่างสุพรรณบุรี ถึง กรุงเทพฯ คือ เส้นทาง กรุงเทพฯ-นครปฐม-บ้านโป่ง-กาญจนบุรี-พนมทวน-สุพรรณบุรี การคมนาคมทางรถไฟมีโครงการเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖ โดยให้สุพรรณบุรีเป็นชุมทางรถไฟสายหนึ่งผ่านชัยนาทมุ่งสู่นครสวรรค์ สายที่สองข้ามแม่น้ำท่าจีนผ่านวิเศษชัยชาญ ไซโย ไปบรรจบสายเหนือที่บ้านป่าหวาย ไม่เป็นไปตามโครงการ เมื่อการคมนาคมทางถนนอันเป็นปัจจัยพื้นฐานได้รับการพัฒนาขึ้น ส่วนอื่น ๆ ก็พัฒนาตามและจากสภาพการที่พร้อมอยู่แต่เดิม ส่งผลให้สุพรรณบุรีพัฒนาขึ้นในทุก ๆ ด้าน ดังปรากฏภาพให้เห็นในปัจจุบัน

ภาพที่ ๖ สุพรรณบุรีในปัจจุบัน

๕.๔ สภาพงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี

การศึกษาถึงงานช่างเครื่องปั้นดินเผาของจังหวัดสุพรรณบุรี ผู้วิจัยศึกษางานช่างเครื่องปั้นดินเผาของจังหวัดสุพรรณบุรี ดังนี้

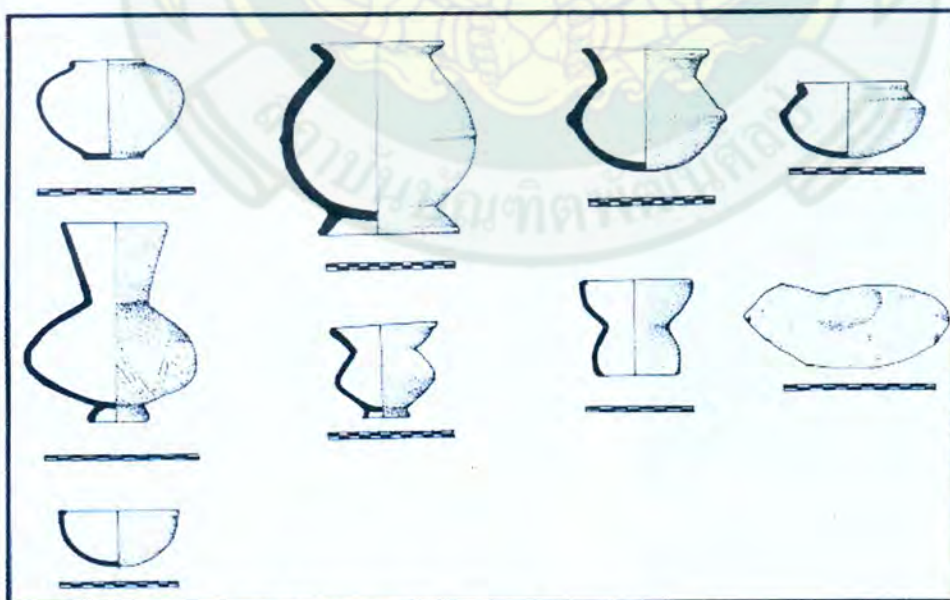
๕.๔.๑ เครื่องปั้นดินเผาบ้านท่าม่วง อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี พบเครื่องปั้นดินเผามีรูปทรงต่าง ๆ ดังนี้ (กรมศิลปากร ๒๕๔๒ : ๓๖)

๑. รูปทรงกลมรี ปากผาย หรือปากแคบส่วนฐาน (Bottom) จะเป็นรูปกลม เนื้อวัตถุ (Texture) ค่อนข้างหยาบ (cord marked) และลายขีดขีด (incised) และได้ขัดผิว (Polished) ส่วนสีที่พบบนนั้นเป็นสีน้ำตาลปนดำ

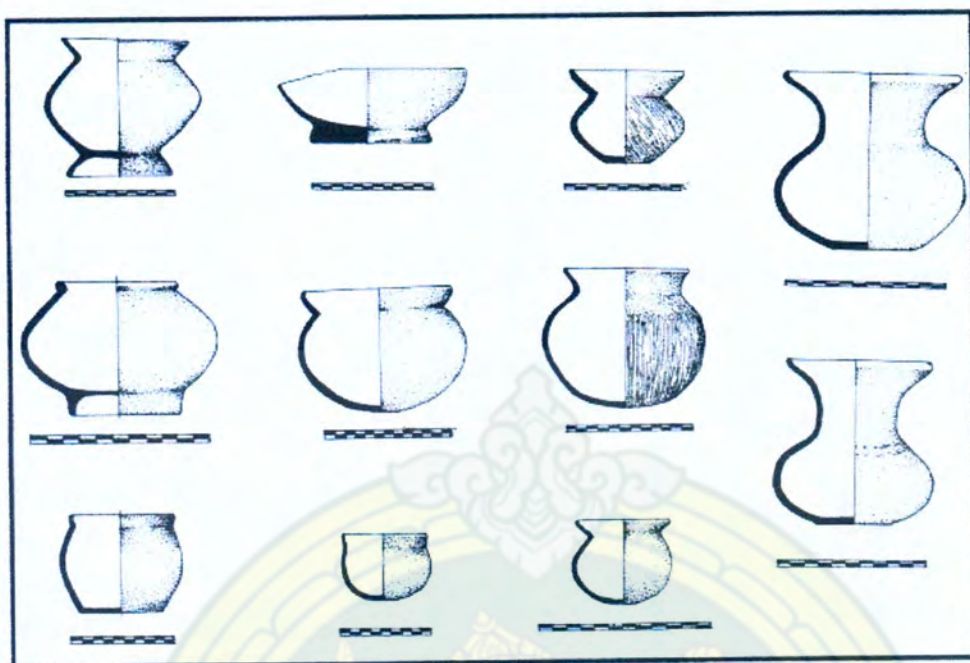
๒. รูปทรงสาม คือมีลักษณะปากกว้างกว่าลำตัว หรือเกือบเท่าลำตัว ก้นลึกปานกลาง ฐานภาชนะจะกลมโค้ง ภาชนะรูปทรงนี้ได้พบจากการขุดค้นของวิลเลียม วัตสัน (William Watson) ที่บริเวณบ้านท่าม่วง ตำบลอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ใน พ.ศ. ๒๕๐๙ โดยรูปแบบนี้แพร่ขยายในชั้นดินที่อยู่อาศัยตั้งแต่ชั้นบนถึงชั้นล่าง

๓. รูปทรงแจกัน คือ มีลักษณะปากกว้างผายถึงตัวกลมมีสันโป่งออก ส่วนฐานจะผายออกเล็กน้อยและเป็นเชิง เท้าที่พบมีสีแดงและขัดผิวเรียบเป็นมันพบที่บ้านดอนคา ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี

๔. รูปทรงหม้อ ภาชนะรูปทรงนี้ได้พบจากการขุดค้นที่บ้านท่าม่วง ตำบลอู่ทอง และบ้านดอนคา ตำบลหนองสาหร่าย อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี มีลักษณะปากเล็กกว่าลำตัว ปากจะผายออก ส่วนลำตัว ปากจะผายออก ส่วนลำตัวขยายออกส่วนฐานจะกลม ผิวภาชนะตกแต่งด้วยลายเชือกทาบ

ภาพที่ ๗ รูปทรงเครื่องปั้นดินเผาอำเภออู่ทอง (๑)

ภาพที่ ๘ รูปทรงเครื่องปั้นดินเผาอำเภอรูทอง (๒)

ภาพที่ ๙ เครื่องปั้นดินเผาทรงแจกัน

๕.๔.๑ เครื่องปั้นดินเผาแหล่งเตาบ้านบางปูน

งานวิจัยเรื่องวิเคราะห์งานศึกษาเครื่องถ้วยแหล่งเตาสุพรรณบุรี ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ของ เกศรินทร์ แซ่เบ้ (๒๕๔๙) ให้ผลการศึกษาว่าได้ปรากฏหลักฐานจากการขุดค้นของจารึก วิไลแก้ว พ.ศ. ๒๕๓๑ บริเวณเตาเผาจำนวน ๑๐ เตา ริมฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรีหรือแม่น้ำท่าจีน บ้านบางปูน ตำบลพิหารแดง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี พบเศษดินเผานับหมื่นชิ้นบางชิ้นตกแต่งด้วยลวดลายกดประทับที่มีเอกลักษณ์ทำเป็นรูปบุคคล รูปสัตว์ และลวดลายประยุกต์ เรื่องที่โดดเด่นคือ คล้ายเรื่องเล่าในช่องสี่เหลี่ยมแบบต่อเนื่องกันที่แสดงรูปบุคคลและสัตว์ไว้ใน การขุดค้นโดยรูปแบบทางศิลปะมาเป็นหลักในการกำหนดอายุพบว่า แหล่งเตานี้น่าจะมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ ก่อนสมัยอยุธยาตอนต้น เพราะเมื่อเปรียบเทียบลายรูปภาพเล่าเรื่องรูปบุคคลและสัตว์ในช่องสี่เหลี่ยมแบบต่อเนื่องแล้ว เป็นการพัฒนาจากลวดลายรูปช่องสี่เหลี่ยมแบบต่อเนื่องในสมัยทวารวดี ผสมผสานกับอิทธิพลศิลปะเขมรที่แสดงให้เห็นเด่นชัดบนเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับรูปบุคคล รวมถึงการแสดงเรื่องราวที่อาจเปรียบเทียบกับภาพสลักที่ระเบียงนครวัด ลวดลายที่มีการศึกษาและตีความโดยนักวิชาการและงานวิจัย เช่น ลวดลายรูปบุคคลเทียมคันไถ้วแสดงภาพพระราชพิธีแรกนาขวัญ หรือบุคคลและช้างที่แสดงพระราชพิธีคล้องช้าง เป็นต้น

หลักฐานเครื่องปั้นดินเผาแหล่งเตาสุพรรณบุรีที่ปรากฏในช่วงระยะเวลาใกล้เคียงแหล่งเตาจังหวัดลพบุรี แหล่งเตาจังหวัดนครศรีธรรมราช แหล่งเรือโบราณในอ่าวไทยในเรือรางเกวียน และเรือสีซัง ๒ ซึ่งทำการสำรวจในปี พ.ศ. ๒๕๒๑-๒๕๒๔ และพ.ศ. ๒๕๒๖-๒๕๓๐ ตามลำดับต่อมา พ.ศ. ๒๕๔๒ ศาสตราจารย์สายันต์ ไพรชาญจิตร์และศุภมาศ ดวงสกุล ทำการขุดค้นที่แหล่งบ้านบางปูนอีกครั้ง โดยแสดงว่า ผลการขุดครั้งแรกของจารึกกำหนดอายุตามรูปแบบศิลปกรรมอย่างเดียว ไม่มีการเก็บตัวอย่างวัตถุมาใช้กำหนดอายุทางวิทยาศาสตร์ที่ให้ค่าอายุแน่นอน (absolute dating) และไม่มีการจัดลำดับขั้นทับถมตามอายุสมัยที่พบในการขุดค้น จึงก่อให้เกิดข้อสงสัยเกี่ยวกับผลการกำหนดอายุแหล่งเตา ศาสตราจารย์สายันต์ ไพรชาญจิตร์และคณะขุดค้นแหล่งเตาใหม่โดยวิธีทางวิทยาศาสตร์ช่วยกำหนดอายุด้วยคาร์บอน -๑๔ ให้ผลสรุปต่างไปว่า แหล่งเตานี้ผลิตมาตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ต่อเนื่องถึงพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ แต่ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบลวดลายนั้นตอบรับกับความเห็นเดิมว่า ลวดลายเป็นการผสมผสานรูปแบบศิลปะทวารวดีและเขมรเข้าด้วยกัน การขุดค้นทางโบราณคดีทั้งสองครั้งก่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงในการสร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งเตาแห่งนี้ จนเครื่องปั้นดินเผาจากแหล่งบ้านบางปูน จังหวัดสุพรรณบุรีเป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่า เครื่องถ้วยสุพรรณบุรี และในงานวิจัยนี้จะใช้ว่า เครื่องถ้วยหรือ เครื่องปั้นดินเผา การศึกษางานเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีมีบทบาทมากขึ้นในการมาช่วยกำหนดอายุในงานด้านโบราณคดีในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะที่แหล่งโบราณคดีในประเทศไทยที่พบในต่างประเทศ เช่น แหล่งเรือในประเทศมาเลเซียที่พบ พ.ศ. ๒๕๔๑ เป็นต้นมา

แหล่งเรือ Phu Quoc ประเทศเวียดนาม ในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งในทางกลับกันการขุดค้นทางโบราณคดีเหล่านี้เผยหลักฐานและข้อมูลใหม่ที่มีความสำคัญเกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรีที่เอื้อประโยชน์ในการศึกษาทบทวนแหล่งงานช่างนี้ แม้หลักฐานที่แสดงลวดลายเฉพาะตัวของเครื่องปั้นดินเผาจะด้อยเชิงปริมาณแต่ลวดลายเหล่านี้มีความสำคัญที่ไม่อาจจะละเลยได้ ทั้งในทางประวัติศาสตร์ศิลปะ งานเครื่องปั้นดินเผาทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมที่สะท้อนตัวตนชัดเจนของกลุ่มชนฝั่งริมแม่น้ำสุพรรณบุรี ผู้ให้ความสำคัญในการสร้างสรรค์อารยธรรมในอดีตที่ราบลุ่มภาคกลางของประเทศไทยและจังหวัดสุพรรณบุรีต่อไป

การขุดค้นของจารึก วิไลแก้วและคณะ (๒๕๓๑) พบแหล่งเตา ๑๐ แหล่ง จากริมสองฝั่งแม่น้ำท่าจีนพบว่าเป็นแหล่งอุตสาหกรรมขนาดใหญ่อีกหนึ่งแห่งหนึ่งในภาคกลาง และภาชนะส่วนใหญ่นิยมตกแต่งด้วยการประทับลวดลาย ที่จัดว่าเป็นลักษณะเฉพาะ ถือว่ามีความสำคัญและเป็นเหตุให้เลือกขุดค้นเพื่อศึกษาลักษณะเตาและลักษณะเครื่องปั้นดินเผา พบลวดลายแบบต่าง ๆ ภายในกรอบสี่เหลี่ยมจำนวนหนึ่ง ที่มีกตกแต่งบริเวณไหล่ภาชนะอย่างต่อเนื่อง แสดงถึงความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องมาจากลวดลายภายในกรอบสี่เหลี่ยมที่ปรากฏบนภาชนะสมัยทวารวดี เช่น ลวดลายช้าง ม้า วัว หงส์ และรูปบุคคล แต่มีพัฒนาการที่ดีขึ้นทั้งในเรื่องเทคนิคการประทับลาย เนื้อดินตัวลวดลาย ลวดลายคล้ายภาพเล่าเรื่องที่แสดงการทำสงครามและเครื่องแต่งกายบุคคลที่สวมเทริดและนุ่งผ้ามีชาย อาจเปรียบได้กับรูปแบบจากภาพเล่าเรื่องบนระเบียงปราสาทขอม เช่น นครวัด และภาพสลักการสงครามด้วยกระบวนช้างที่ปราสาทบายัน ซึ่งบุคคลนุ่งผ้ามีชายและใช้หอกเป็นอาวุธ ในประเด็นการตีความลวดลายนั้น ให้ความสำคัญกับลวดลายที่โดดเด่น คือ ลวดลายรูปบุคคลประกอบพิธีกรรม เช่น ลวดลายรูปบุคคลเทียมคันไถวัวบนเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีสื่อถึง พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัล ซึ่งน่าจะเกี่ยวข้องกับหลักฐานทางโบราณคดีประเภทเงินตรา เหรียญในสมัยทวารวดี พุทธศตวรรษที่ ๑๑- ๑๖ ที่ทำเป็นรูปโคหรือวัวอาจแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของบ้านเมือง ลวดลายรูปบุคคลและช้างภายในกรอบสี่เหลี่ยมบนเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี น่าจะแสดงถึง การคล้องช้างแบบวังช้าง ซึ่งเป็นประเพณีที่มีมาตั้งแต่สมัยก่อนอยุธยาตอนต้น ตอนกลาง-ตอนปลายที่ใช้วิธีคล้องช้างแบบจับเหน็ดและโพนช้าง โดยอ้างอิงข้อมูลมาจากพระราชพงศาวดารหลายฉบับ เช่น หลวงประเสริฐอักษรนิติ ฉบับพระจักรพรรดิพงศ์และฉบับกรมพระปรมาภิไธยชินรส

ภาพที่ ๑๐ รูปทรงเครื่องปั้นดินเผาบ้านบางปูน (๑)

ภาพที่ ๑๑ รูปทรงเครื่องปั้นดินเผาบ้านบางปูน (๒)

ลวดลายที่เกี่ยวกับการศึกสงครามมุ่งประเด็นตีความไปยังความสัมพันธ์ระหว่างสุพรรณบุรีกับอาณาจักรเขมร และอิทธิพลของวัฒนธรรมขอมที่ปรากฏขึ้นภายหลังการล่มสลายของอาณาจักรทวารวดี การขุดค้นในครั้งนี้ได้ข้อสรุปว่า อายุเตาน้ำจะอยู่ในช่วงสมัยก่อนอยุธยา-อยุธยาตอนต้น ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ โดยนำไปเปรียบเทียบกับเตาแม่น้ำน้อยซึ่งตั้งอยู่ห่างกันราว ๗๐ กิโลเมตร ที่มีกำหนดอายุในราวสมัยสมเด็จพระนารายณ์ และให้เหตุผลว่าเตาสุพรรณบุรีเป็นเพียงเตาดินเท่านั้น จึงควรมีมาก่อนเตาแม่น้ำน้อยที่เป็นเตาอิฐในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ การศึกษาครั้งนี้ได้ข้อมูลเป็นพัฒนาการชุมชนสมัยทวารวดีที่ต่อเนื่องมายังกลุ่มชุมชนบริเวณแม่น้ำสุพรรณบุรี และสันนิษฐานว่าแหล่งเตาน้ำจะมีอายุในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘- ๑๙ ก่อนสมัยอยุธยาตอนต้น โดยรูปแบบลวดลายที่ปรากฏบนเศษเครื่องปั้นดินเผาเหล่านั้นสื่อถึงการผสมผสานระหว่างอิทธิพลลวดลายศิลปะทวารวดีและขอม

สายันต์ ไพเราะญจิตร มีผลการศึกษาจากหนังสือโบราณคดีงานเครื่องถ้วยในสยาม แหล่งเตาล้านนาและสุพรรณบุรี (๒๕๕๒ : ๒๘๘-๓๐๑) ข้อมูลระบุถึงแหล่งเตาเผาบ้านบางปูน ว่าพบร่องรอยเครื่องถ้วยชามมีคุณลักษณะทั้งชนิดเนื้อดินไม่แกร่งมาก (high-fired earthenware) และเครื่องปั้นดินเผาชนิดเนื้อดินแกร่งมา (stone ware) เป็นเครื่องที่สามารถกำหนดอุณหภูมิได้ประมาณ ๑,๐๐๐ - ๑,๑๐๐ องศาเซลเซียส หรือสูงมากกว่า ๑,๒๐๐ องศาเซลเซียสก็ได้ เครื่องปั้นดินเผาจะไม่เคลือบผิว แต่มีลายลักษณะตกแต่งประดับประดามากมายตั้งแต่ฐานล่างจนถึงคอ (richly adorned ware) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มภาชนะประเภทไหปากแตรและโอ่ง เครื่องปั้นดินเผาเนื้อดินไม่แกร่งและมีสีเทา เป็นเพราะคุณภาพและคุณสมบัติของดินวัตถุดิบที่ใช้ไม่สามารถทนความร้อนสูงเกินกว่า ๑,๑๐๐ องศาเซลเซียสได้ เห็นได้จากมีภาชนะที่บิดเบี้ยวเสียรูปทรงมีเนื้อดินแกร่งมากถูกทั้งเป็นขยะเตา และบรรดาเครื่องปั้นดินเผารูปทรงสมบูรณ์และที่มีคุณภาพปานกลางถึงคุณภาพดีมากล้วนแต่มีเนื้อดินไม่แกร่งมากนักทั้งสิ้น การที่เครื่องปั้นดินเผาของแหล่งบ้านบางปูนต้องทำให้เป็นสีเทา น่าจะเนื่องมาจากภาชนะเนื้อดินไม่แกร่ง เนื้อดินสีแดงและสีอิฐที่เคยเป็นที่นิยมในวัฒนธรรมทวารวดีอาจจะไม่เป็นที่นิยมของผู้บริโภคในระยะหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๕ ซึ่งเป็นช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๕ ซึ่งเป็นช่วงเวลาวัฒนธรรมแบบขอม หรือวัฒนธรรมร่วมสมัยขอมในประเทศไทยที่เรียกว่า วัฒนธรรมสมัยลพบุรี แพร่หลาย และเป็นปัจจัยกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิตของประชากรในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผู้บริโภคในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๘ อาจจะนิยมใช้เครื่องปั้นดินเผาเนื้อแกร่งเคลือบสีน้ำตาลดำในวัฒนธรรมลพบุรีหรือเครื่องเคลือบแบบเขมรที่แพร่หลายอยู่ก่อนหน้านั้น เงื่อนไขและข้อกำหนดทางวัฒนธรรมภายในภูมิภาคและเงื่อนไขความต้องการของผู้บริโภคคงเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิตภาชนะที่มีผิวสีเทาเข้มหรือผิวสีดำซึ่งน่าจะช่วยให้เกิดความรู้สึกว่าภาชนะแข็งแรงและตอบสนองรสนิยมได้ใกล้เคียงกับภาชนะเคลือบสีน้ำตาลหรือได้ไม่ยากในหมู่ผู้บริโภค ปรากฏการณ์เช่นนี้ก็พบในภาชนะเนื้อแกร่งไม่เคลือบของแหล่งเตาเมืองเซียง (ในกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาก่อนสังคมโลก) ซึ่งก็ผลิตไหไม่เคลือบสีเทามีลายลักษณะ

ระดับด้วยเช่นกันในห้วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ แต่ระยะต่อมากลุ่มคนที่เมืองเสลียงพัฒนากิจการจนสามารถผลิตเครื่องปั้นดินเผาเนื้อแกร่งเคลือบผิวได้ จึงเน้นการผลิตไหเคลือบสีน้ำตาลออกมาขายแพร่หลายทั่วไป แต่ก็ไม่ได้หยุดผลิตไหปากแตรเนื้อแกร่งสีเทาไปแต่อย่างใด ในที่นี้ศาสตราจารย์สายันต์ ไพรชาญจิตร ได้ตั้งข้อสงสัยว่าปัจจัยในการสร้างสรรค์ลายลักษณ์ประดับประดาตกแต่งบนภาชนะประเภทไห ทั้งลายลักษณ์รูปภาพและลายลักษณ์นามธรรมอื่น ๆ เกิดจากคติความเชื่อแบบแผนประเพณีการปฏิบัติของชีวิตและความมุ่งหมายในการใช้สอยภาชนะประเภทต่าง ๆ ที่กำหนดรูปแบบภาชนะและลายลักษณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคติธรรมความเชื่อในเรื่องจักรวาลวิทยา ชีวิตหลังความตาย จินตภาพเขาพระสุเมรุ ประเพณีการฝังศพในภาชนะดินเผา และการใช้ภาชนะดินเผาเป็นเครื่องสังเวยในพิธีกรรมการจัดการศพที่มีมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในดินแดนประเทศไทย ตั้งแต่เมื่อราว ๕,๐๐๐ ปีมาแล้ว และแบบแผนทางวัฒนธรรมดังกล่าวมีการปฏิบัติสืบทอดมายาวนานในภูมิภาคเอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผลศึกษาพบไหปากแตรที่มีลายลักษณ์รูปภาพและลายลักษณ์นามธรรมประดับประดาตกแต่งอย่างอลังการที่ผลิตจากแหล่งเตาสุพรรณบุรีที่บ้านบางปูนถูกนำไปใช้ในกิจกรรมพิเศษเฉพาะทางที่เกี่ยวกับคติธรรมความเชื่อ และพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย การฝังศพ ในลักษณะที่เป็นโกศ ใส่กระดูก หรืออัฐิ ฝังไว้ตามป่าช้า บนภูเขาเชิงเขา รอบฐานเจดีย์ และศาสนสถานในเมือง นอกเมือง และชุมชนโบราณในภูมิภาคต่าง ๆ นอกจากนี้ยังพบไหปากแตรที่ใส่กระดูกและเจ้าอัฐิพบจมอยู่ในแม่น้ำ ความต้องการไหที่มีลายลักษณ์แบบพิเศษไปใช้ในพิธีกรรมพิเศษไปใช้ในพิธีกรรมพิเศษของชีวิตน่าจะเป็นอุปสงค์หลักอีกประการหนึ่งที่ทำให้รูปแบบของเครื่องปั้นดินเผาที่ผลิตในแหล่งเตาสุพรรณบุรีที่บ้านบางปูนไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือเปลี่ยนแปลงไปไม่มากนัก ในห้วงระยะเวลาการผลิตต่อเนื่องกันมาหลายร้อยปีนอกจากนี้มีเหตุจูงใจ อื่น ๆ ประกอบเข้ามาอีก เช่น การสร้างคุณลักษณะเด่นทดแทนคุณลักษณะเนื้อดินที่ไม่แกร่ง ไม่เคลือบผิว เนื้อดินหยาบขรุขระไม่เรียบร้อยที่อาจจะดูด้อย ขาดความน่าสนใจ การใช้ลายลักษณ์ที่แปลกตาและสวยงามตกแต่งประดับประดาคงจะช่วยทดแทนคุณสมบัติด้อยเรื่องความแข็งแรง ทนทาน หรือความไม่สวยงามที่ขาดหายไปได้ไม่ยาก เครื่องปั้นดินเผาประเภทไหปากแตร ไหเท้าช้าง และโอ่งขนาดใหญ่ที่มีลายลักษณ์ประดับประดาตลอดทั้งใบเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและไม่มีการผลิตจากแหล่งอื่น ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สินค้ากลุ่มนี้จึงมีส่วนแบ่งที่แน่นอนในตลาดเครื่องปั้นดินเผา เป็นผลให้กิจการการผลิตสามารถดำรงอยู่ได้นานหลายร้อยปี

เกศรินทร์ แซ่เบ๊ (๒๕๔๙ : ๒๙-๘๑) แบ่งกลุ่มรูปแบบลวดลายเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี จากแหล่งเตาบ้านบางปูน ดังนี้

๑. รูปแบบลวดลายที่ได้รับอิทธิพลจากเขมร ประกอบด้วย

๑.๑ รูปแบบชุดขีดลายคลื่นน้ำ

รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรีที่ได้รับอิทธิพลจากเขมร เช่น รูปคลื่นน้ำ พบหลักฐานการแพร่กระจายของเครื่องปั้นดินเผาเขมรในพื้นที่ต่าง ๆ ในประเทศไทย

โดยเฉพาะแหล่งเตาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นแหล่งเตาเซรามที่มีความหนาแน่นที่สุดในประเทศไทย แหล่งเตากำหนดอายุได้ตั้งแต่ราว ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ หลักฐานเครื่องปั้นดินเผาเซรามที่พบในสุพรรณบุรี เป็นลูกของฝาเครื่องปั้นดินเผาสีน้ำตาลและผาตลับเคลือบสีเขียวที่แหล่งเตาบ้านบางปูน ทั้งสองชิ้นกำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ และพบเศษเครื่องถ้วยเซรามจากชั้นดินที่มีการอยู่อาศัยชั้นแรกสุดซึ่งกำหนดอายุได้ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐ จากการขุดค้นทางโบราณคดีที่เจดีย์วัดเขาใหญ่ ส่งผลและอิทธิพลต่อเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรีในลายคลื่นน้ำ ซึ่งเป็นลายชุดขีดบนไหเท้าช้าง มีข้อสันนิษฐานว่า ช่างใช้ไม้ไผ่ตัดปลายแหลมเป็นเครื่องมือในการชุดขีดลายลงไป ลายคลื่นน้ำเป็นลักษณะเส้นอิสระ

๑.๒ รูปแบบลวดลายรูปเม็ดพริก

รูปแบบลวดลายรูปเม็ดพริก เป็นลายแบบปั้นแปะที่พบบนเครื่องถ้วยเซรามในประเทศกัมพูชา และแหล่งเตาบ้านกรวด บุรีรัมย์ ใช้แต่งบนไหล้นไห ลวดลายนี้มีลักษณะคล้ายลายเครื่องประดับที่พบบนประติมากรรมปูนดำจากปราสาทขอม

๑.๓ รูปแบบชุดขีดลายเบ็ดเตล็ด

รูปแบบชุดขีดลวดลายเบ็ดเตล็ด ประกอบด้วย รูปดอกไม้กลม ลวดลายรูปสามเหลี่ยมและกลุ่มลวดลายรูปตาราง ใช้ตกแต่งเป็นลวดลายเสริมลายอื่น ๆ บนเครื่องถ้วยเซรามและเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี โดยลายสามเหลี่ยมและกลุ่มลายรูปตารางมักปรากฏภายในลายเส้นขนาน ลายดอกไม้กลมเป็นกลุ่มลวดลายแบบปั้นแปะที่พบบนเครื่องปั้นดินเผาเซรามในประเทศกัมพูชา และแหล่งเตาบ้านกรวด บุรีรัมย์ ใช้ตกแต่งภาชนะรูปสัตว์ หรือใช้ตกแต่งบริเวณไหล้นไห รูปดอกไม้กลมที่แหล่งสุพรรณบุรีใช้ตกแต่งแบบต่อเนื่องรอบไหล้นไห หรือใช้ตกแต่งร่วมกับลายอื่น

๒. รูปแบบลวดลายรูปบุคคลและสัตว์

รูปแบบลวดลายรูปบุคคลและสัตว์ จัดได้ว่า เป็นกลุ่มลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งเตาสุพรรณบุรีอย่างแท้จริง มักใช้ตกแต่งรอบไหล้นไห และแสดงภาพเล่าเรื่องภายในกรอบสี่เหลี่ยมเป็นส่วนใหญ่ มีทั้งแบบที่ใกล้เคียงธรรมชาติ สามารถสื่อถึงรายละเอียดได้ในระดับหนึ่ง เช่น ภาพพิธีกรรม มีทั้งแบบแสดงเป็นเค้าโครงที่ไม่มีลงลึกรายละเอียด แต่ยังสามารถสื่อให้เข้าใจได้ว่าพิธีกรรม รวมทั้งแบบแสดงเป็นเค้าโครงที่ไม่มีลงลึกในรายละเอียด แต่ยังสามารถสื่อให้เข้าใจได้ว่าเป็นภาพใด เช่น ภาพการต่อสู้บางภาพ เป็นต้น รูปบุคคลมีอิริยาบถแตกต่างกัน ลักษณะเครื่องแต่งกายใส่ประดับแบบขอม โดยสวมผ้านุ่งสั้นหรือสมพต มีชายผ้าห้อยตกลงมา ด้านหน้าบ้าง ด้านข้างบ้างบางรูปเห็นชายผ้าตกลงมาทั้งขวาและซ้าย เครื่องประดับมักสวมเทริด ตุ่มหู สร้อยคอ กำไล ต้นแขน ข้อเท้า รูปสัตว์ เช่น ช้าง ม้า วัว และหงส์ ทุกชนิดหันด้านข้างและแสดงสัดส่วนทางกายวิภาคได้ดี มีข้อสังเกตว่าลักษณะการแสดงมิติของภาพบางประการชวนให้นึกถึงภสพบางสลักที่ปราสาทเขมร เช่น ปราสาททวยน ดังตัวอย่างการทำรูปวัวคู่ที่ทำลายเส้นซ้อนด้านหลังวัวตัวแรก ดังปรกฏบนลวดลายรูปบุคคลเทียมคันไถ รูปลวดลายของบุคคลและสัตว์สื่อให้เห็นร่องรอยอิทธิพล

วัฒนธรรมขอมที่แพร่เข้ามาอย่างรุนแรงในภาคกลางของประเทศไทยช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ เป็นต้นมา ภายในจังหวัดสุพรรณบุรี ปรากฏหลักฐานทางโบราณวัตถุสถานขอมหลายแห่ง เช่น ที่เนินทางพระ อำเภอสามชุก ซึ่งมีความสอดคล้องกับสถาปัตยกรรมหลายแห่ง ได้แก่ ราชบุรี กาญจนบุรี เพชรบุรี และลพบุรี

๒.๑ ลวดลายแสดงพิธีกรรม ลวดลายพิธีกรรมที่พบจากแหล่งเตาบ้านบางปูน ไม่ซ้ำจากแหล่งเตาเผาอื่น ได้แก่

๒.๑.๑ ลวดลายแสดงพระราชพิธีจรดพระนังคัล หมายถึง พระราชพิธีแรกนาขวัญ ซึ่งเป็นพระราชพิธีประจำเดือนหก แสดงถึงความสำคัญของการเกษตรกรรมต่อชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในยุคนั้น นอกจากนี้ยังสื่อถึงความสำคัญของชนชั้นปกครองในสังคมที่มีหน้าที่ประกอบพิธีสำคัญเพื่อผลิตที่อุดมสมบูรณ์ของประชาชน

๒.๑.๒ ลวดลายแสดงพิธีคล้องช้าง แสดงวิธีการคล้องช้างแบบวังช้าง เพราะไม่มีการทำรูปช้างต่อให้เห็น อันเป็นวิธีการที่ยังคงกระทำในช่วงสมัยอยุธยาตอนต้น การคล้องช้าง เป็นการจับช้างป่าเพื่อนำมาใช้งาน เช่น เป็นพาหนะในการเดินทาง การทำศึกสงคราม แต่เดิมมีสองวิธี คือ วิธีโพนช้าง และวิธีวังช้าง ทั้งสองวิธีต่างกันตรงที่วิธีโพนช้างมีช้างต่อที่ฝึกไว้ช่วยคล้องช้าง ส่วนวิธีวังช้างไม่มีช้างต่อมาช่วย ต่อมาวิธีใหม่ที่เรียกว่า วิธีคล้องแบบเพนียด ที่สันนิษฐานว่าน่าจะเริ่มมีขึ้นในช่วงระหว่างรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ การคล้องช้างแบบเพนียดยังถือเป็นพระราชพิธีหลวงสำหรับพระมหากษัตริย์ด้วย การคล้องช้างนับเป็นกิจกรรมสำคัญ เพราะมีการตั้งกรมชลในช่วงปลายกรุงศรีอยุธยา รวมถึงการจัดทำตำราชี้ช้างในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ด้วย

๒.๒ ลวดลายแสดงการต่อสู้ มีจำนวนมากที่สุดและมีความหลากหลาย รูปแบบการต่อสู้พบว่ามีระหว่างบุคคลและรูปการล่าสัตว์ ดังนี้

๒.๒.๑ รูปนักรบ เป็นรูปบุคคลสวมผ้าถุงมีชายตกอยู่ตรงกลางด้านหน้า สวมเทริดถือหอกด้วยมือซ้าย และถือโล่ในมือขวา พื้นที่ว่างด้านซ้ายตกแต่งด้วยลวดลายวงโค้งปลายกระหนก ด้านขวาตกแต่งด้วยลวดลายคล้ายรูปดอกไม้กลม รูปแบบอีกหนึ่งใช้ตกแต่งร่วมกับนักรบบนหลังช้าง รูปนักรบถือหอกและโล่อาจนำไปเปรียบเทียบกับนักรบขอม เช่น รูปนักรบบนปราสาทบายน ซึ่งจะแสดงด้านช้าง ส่วนนักรบสุพรรณบุรีแสดงด้านหน้า

๒.๒.๒ นักรบบนหลังม้า มักทำเป็นรูปบุคคลสวมผ้าถุงมีชายผ้าตกอยู่ด้านหน้าและด้านข้าง สวมเทริด สร้อยคอและตุ้มหู ถือดาบในมือขวา นั่งอยู่บนหลังม้า ม้าสวมปลอกคอที่ตกแต่งเป็นลวดลายรูปบุคคลนั่งบนหลังสัตว์มีปรากฏในสมัยทวารวดีแล้ว แต่เมื่อพิจารณาถึงมิติและองค์ประกอบภาพแล้วชวนให้นึกถึงรูปสลักนักรบขอมอีกเช่นกัน ดัง เช่น รูปทหารม้าขอมจากกระเบื้องปราสาทบายน

๒.๒.๓ รูปนักรบกำลังต่อสู้ พบว่ามีการตกแต่งลวดลายรูปนักรบกำลังต่อสู้กัน โดยนำมาตกแต่งเป็นลวดลายเดี่ยวแบบต่อเนื่อง เป็นลวดลายที่ห่างไกลธรรมขีแล้ว รูปนักรบต่อสู้กัน

ด้วยท่อนี้ น่าจะได้รับแรงบันดาลใจจากรูปสลักนูนต่ำที่แสดงภาพการรบแบบเขมร เช่น ที่ปราสาท
บาเยน

๒.๒.๔ รูปนักรบบนหลังช้างและม้า หลักฐานปรากฏมักทำเป็นรูปนักรบถืออาวุธนั่ง
อยู่บนหลังช้างเป็นหลัก ส่วนด้านหน้าช้างมีทั้งแบบที่ทำเป็นรูปนักรบถืออาวุธและโล่เดินนำหน้า
ลวดลายมีความน่าสนใจ คือ จำนวนของนักรบที่นั่งอยู่บนหลังช้าง ซึ่งมีผู้เสนอว่าตามพระราช
พงศาวดาร ในสงครามยุทธหัตถีระหว่างสมเด็จพระนเรศวรและพระมหาอุปราชาช้างทรง
ประกอบด้วยพระมหากษัตริย์ กลางช้างและควาญช้าง แสดงว่าบนหลังช้างมีจำนวนบุคคลสองคน
บนหลังช้างที่แตกต่าง คือ ช้างทรงของกษัตริย์มีผู้นั่งสามคน ในขณะที่ช้างชนนั้นไม่อาจยืนยันได้ว่า
มีจำนวนสองหรือสามคน แต่ยืนยันได้ว่าการชนช้างนั้น ช้างชนไม่มีการผูกเครื่องม้านบนหลัง เพื่อ
ความสะดวกในการต่อสู้กันเอง

แม้ประเด็นเรื่องจำนวนคนบนหลังช้างไม่สามารถหาข้อยุติได้ แต่หลักฐาน
จากแหล่งเตาสุพรรณบุรีแสดงให้เห็นว่ามีผู้นั่งสองคนบนหลังช้าง นอกจากนี้รูปนักรบที่เดินนำหน้า
น่าจะแสดงถึง ทหารประจำเท้าช้างที่เรียกว่า จาตุรงค์บาท ผู้พิทักษ์ช้างของแม่ทัพ รวมทั้งรูปนักรบ
บนม้า น่าจะแสดงถึงทหารม้าที่นำหน้าเพื่อเป็นกองเบิกทางเข้าตีด้านหน้าของข้าศึกตามตำราพิชัย
สงคราม

๒.๒.๕ รูปบุคคลล่ากวาง ลวดลายที่แสดงการล่าสัตว์นี้พบตัวอย่างเพียงชิ้นเดียว โดย
ทำเป็นรูปบุคคลสวมเทริดและผ้าถุงมีชายยาว กำลังเงี่ยง่าหอกเป็นอาวุธไปยังกวาง จากการแต่งกาย
และเทริดของรูปบุคคล อาจสันนิษฐานได้ว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญ อาจแสดงถึงกิจกรรมการล่าสัตว์
ของชนชั้นสูงอีกด้วย

๒.๓ ลวดลายรูปเทวดา ปรากฏพบว่าทำในกรอบรูปคล้ายกลีบบัวหงายและกรอบรูป
สี่เหลี่ยม รูปเทวดาในกรอบรูปคล้ายกลีบบัวหงาย ประทับอยู่บนฐานลายวงโค้งต่อกันสองวงได้ยอด
สามเหลี่ยม ยกพระหัตถ์ขวาขึ้น และยกพระชานุข้างซ้ายขึ้นตั้งฉากต่างจากรูปเทวดาในกรอบ
สี่เหลี่ยม ที่พนมพระหัตถ์ไว้กลางพระอุระ และยกพระชานุตั้งฉากขึ้นข้างหนึ่ง ส่วนอีกข้างพับพระ
ชานุจนปลายพระบาทชี้ขึ้น แลดูคล้ายกำลังเหาะ เบื้องหลังตกแต่งด้วยลายก้านขดออกปลายเป็น
กระหนกและลายรูปวงกลมลงบนพื้นที่ที่เหลือ เป็นที่น่าสังเกตว่า ลายเทวดาภายในกรอบสี่เหลี่ยม
ชิ้นหนึ่ง มีการทำรัศมีรูปวงรีรอบพระเศียรอันเป็นสัญลักษณ์ของเทวดาด้วย ลวดลายรูปบุคคล
เดี่ยวภายในกรอบสี่เหลี่ยมพบในสมัยทวารวดี เป็นรูปคนนั่งชันเข่าข้างหนึ่งและพับขาอีกข้างให้
ปลายเท้าชี้ขึ้นในลักษณะลอยตัว สวมเครื่องประดับ เช่น เทริด ต่างหู มักถือสิ่งของในมือข้างหนึ่งมีผู้
ตีความว่าอาจหมายถึงคนเดินระบำ บ้างก็ว่าเป็นคนธรรพ์หรือพวกกึ่งเทพ ท่วงท่าชันเข่าข้างหนึ่ง
และยกขาขึ้นอีกข้างหนึ่งนั้นคงสืบเนื่องลงมายังรูปเทวดาบนเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี ในสมัย
อยุธยาความนิยมในการตกแต่งด้วยรูปเทพนมปรากฏในงานสถาปัตยกรรม เช่น รูปเทพนมปูนปั้น

ประดับประดาด้วยหามณี พิชณุโลก และพบในงานประณีตศิลป์อื่น เช่น แผ่นทองฉลุลายรูปเทพนม ที่พบจากกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ ออยุธยา

๒.๔ ลวดลายรูปหงส์และช้าง การใช้สัตว์ตกแต่งภายในกรอบสี่เหลี่ยม ได้แก่ หงส์ และช้าง พบมาตั้งแต่สมัยทวารวดี จากหลักฐานในพื้นที่ภาคกลางประเทศไทย ทำเป็นหงส์และช้าง ในงานประดับตกแต่งยังคงปรากฏหลักฐานต่อเนื่อง เช่น การทำรูปหงส์และช้างตกแต่งงานปูนปั้น ในศาสนสถานต่าง ๆ ต่อเนื่องมาัยสมัยอยุธยาตอนต้น พบการทำรูปหงส์ปูนปั้นที่วัดมหาธาตุ ออยุธยา แสดงรูปแบบหงส์ด้านข้างคาบช่อดอกไม้ และวัดจุฬามณี พิชณุโลก ตกแต่งทางหงส์เป็นวง โค้งออกลายกระหนกหลายวง ส่วนรูปช้างด้านข้างในกรอบสี่เหลี่ยมเช่นกัน สันนิษฐานว่าอาจเป็น การถ่ายเทรูปจากลวดลายตกแต่งเครื่องทองสุลวลลายบนเครื่องปั้นดินเผา เพราะมีการแสดงผลลัพท์ ของลายเป็นมิติเดียวกัน แม้จะมีรายละเอียดที่ต่างบ้างเนื่องจากวัสดุต่างกัน ซึ่งข้อสันนิษฐานข้างต้น มีหลักฐาน การตกแต่งพื้นที่ว่างที่เหลือภายในกรอบสี่เหลี่ยมด้วยวงโค้งปลายกระหนกหลายวงจาก ลวดลายบนเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี

๓. รูปแบบลวดลายประดิษฐ์ เป็นกลุ่มลวดลายกดประทับที่มักนำมาเรียงต่อเนื่องกันเพื่อ ตกแต่งไหล่เครื่องปั้นดินเผาประเภทไหร่วมกับลวดลายอื่น รูปแบบลวดลายประดิษฐ์ ได้แก่

๓.๑ ลวดลายกลีบบัวคว่ำ ภายในตกแต่งเป็นลวดลายต่อเนื่องใช้ตกแต่งร่วมกับลายอื่น เช่น ตกแต่งร่วมกับรูปบุคคลเทียมคันไถ

๓.๒ ลวดลายรูปสิมา เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งเตาสุพรรณบุรี ใช้ประดับบริเวณไหล่และ คอไหและโอ่งแบบต่อเนื่อง มีผู้แสดงความเห็นว่าลวดลายนี้อาจนำรูปแบบมาจากโยสิมา (จารึก วิไล แก้ว ๒๕๓๑ : ๕๙-๖๔)

๓.๓ ลวดลายใบโพธิ์ พบหลักฐานว่ามีความนิยมใช้ลวดลายนี้ตกแต่งบริเวณไหล่และโอ่ง เป็นจำนวนมาก มักใช้ตกแต่งเป็นลายต่อเนื่องร่วมกับลายอื่น ๆ

๓.๔ ลวดลายรูปดอกไม้ เป็นลวดลายที่มีขนาดเล็กแบบต่อเนื่อง เป็นกลุ่มลวดลายเสริม ที่นิยมใช้ตกแต่งบริเวณตรงคอและไหล่ไห แต่ละลายใช้ตกแต่งไหแต่ละใบเพื่อเสริมลวดลายหลัก อื่น ๆ สันนิษฐานว่าได้รับแรงบันดาลใจจากธรรมชาติ เช่น ใบไม้และดอกไม้

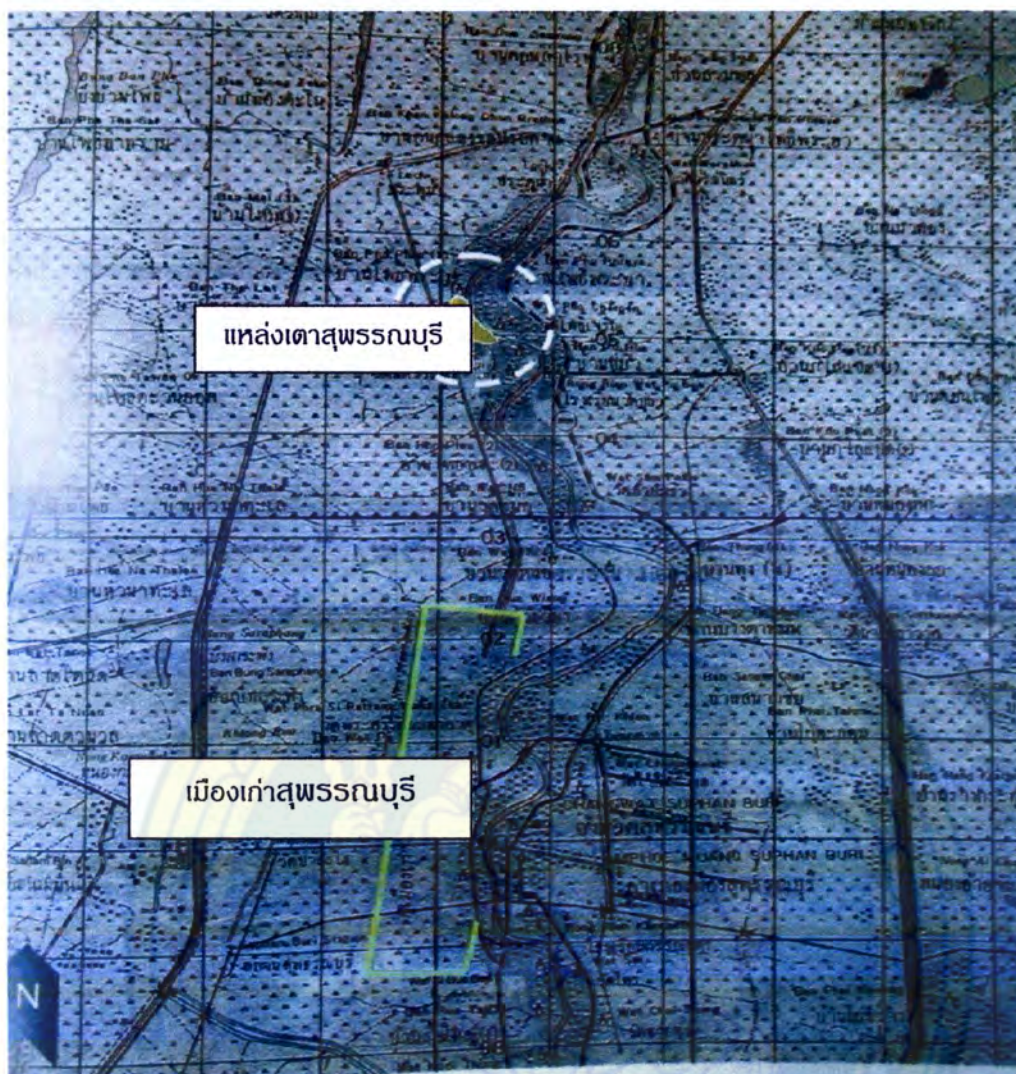
วัตถุประสงค์การสร้างงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี

๑. สร้างเพื่อใช้ในพิธีกรรมและวาระสำคัญ ประกอบด้วย ลวดลายพิธีแรกนาขวัญ พิธี คล้องช้าง ใช้ในพิธีกรรม ทำขึ้นเฉพาะวาระสำคัญ หรือรับใช้ชนชั้นผู้นำ และลายรูปสัตว์ อาจทำ เพื่อใช้ในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการตายโดยเฉพาะ เช่น ลายหงส์ที่แสดงถึงผู้ปกป้องคุ้มครองและนำพา ความบริสุทธิ์มาสู่สถานที่นั้น ลายรูปช้างแสดงถึงผู้ค้าจันจักรวาล อันเป็นเครื่องหมายของความเป็น สิริมงคลที่มักปรากฏตามศาสนสถานและศาสนวัตถุต่าง ๆ เมื่อนำมาประดับให้ที่ไซ้บรรจุอิฐเถ้า จึง ก่อให้เกิดความหมายในการนำวิญญาณผู้วายชนม์ไปสู่สรวงสวรรค์ นอกจากนี้จะเป็นลวดลายแสดง

การต่อสู้ ที่ใช้ตกแต่งโหลไห มีความหลากหลายที่สุด น่าจะเป็นลวดลายที่ใช้สำหรับบุคคลสำคัญในโอกาสพิเศษ มีลักษณะการแต่งกายบุคคลแบบขอม รวมถึงมิติและการจัดวางองค์ประกอบ ภาพที่ปรากฏ ที่มีที่ทำเป็นลายเดี่ยวซ้ำ ๆ กัน และแบบที่ผสมผสานลวดลายต่าง ๆ ในกรอบสี่เหลี่ยม และแบ่งการวางกรอบลายเป็นซ้อนกันเป็นชั้น ชวนให้นึกถึงรูปแบบภาพสลักหินของที่สื่อความเคลื่อนไหวอย่างมีชีวิตชีวาในสมัยขอม เช่นปราสาทขอมและบันทายฉมาร์

๒. เพื่อการค้า แหล่งเตาบ้านบางปูนจัดเป็นแหล่งการค้าที่ได้รับการยอมรับในตลาดเครื่องปั้นดินเผาในเวลานั้น เพราะพบหลักฐานไปยังประเทศใกล้เคียง เช่น ญี่ปุ่น ได้แก่ ลวดลายรูปพิธีกรรม ลวดลายชุดชีวิต ลวดลายกตประทับริปูสีมา และใบโพธิ์

๓. เพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน ในภาคกลาง พบหลักฐานส่วนใหญ่จะเป็นประเภท ขาม อ่าง และหม้อ ซึ่งล้วนแต่เป็นภาชนะที่ใช้ในชีวิตประจำวันทั้งสิ้น พบว่าลวดลายหลากหลาย ทั้งลายชุดชีวิตแบบขอมเป็นที่นิยมอย่างมาก โดยเฉพาะลายรูปคลื่นน้ำและลายเส้นขนาน ส่วนลายกตประทับริปูสีมา และลายวงโค้งปลายออกปลายกระหนก

ภาพที่ ๑๒ ภาพแสดงที่ตั้งแหล่งเตาเผาบ้านบางปูน ตำบลพิหารแดง จังหวัดสุพรรณบุรี
ที่มา : สายันต์ ไพรัชญกิจ (๒๕๕๔ : ๒๙๑)

Roxanna Brown (1988 : 95-96) นักวิชาการเครื่องถ้วยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และภัณฑารักษ์แห่งพิพิธภัณฑ์เครื่องถ้วยเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยกรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๑ ได้แสดงความเห็นสั้น ๆ ว่า กลุ่มเครื่องถ้วยแหล่งสุพรรณบุรีและแหล่งแม่น้ำน้อยผลิตภาชนะที่มีลักษณะเหมือนกัน คือ ไททรงสูง ไม่เคลือบ บางครั้งประดับด้วยลายประทับรูปสีมาหลายชิ้น จากการศึกษาทางโบราณคดีที่แหล่งเรือในประเทศไทยมาเลเซียหลายแหล่ง ดังนี้

๑. แหล่งเรือ Turiang ในประเทศมาเลเซีย กำหนดอายุราว พ.ศ. ๑๘๔๘-๑๙๑๓
๒. แหล่งเรือ Royal Nanhai ในประเทศมาเลเซีย กำหนดอายุราว พ.ศ. ๑๘๖๓-๒๐๐๓
๓. แหล่งเรือ Nanyang ในประเทศมาเลเซีย กำหนดอายุราว พ.ศ. ๑๙๑๓-๑๙๔๓
๔. แหล่งเรือ Longquan ในประเทศมาเลเซีย กำหนดอายุราว พ.ศ. ๑๙๑๓-๑๙๘๓

ปี พ.ศ. ๒๕๔๔ Roxanna Brown ให้แนวคิดที่ว่าแหล่งเตาสุพรรณบุรีผลิตไหขนาดใหญ่ ตกแต่งลวดลายกดประทับบนไหล่ ไหขนาดใหญ่เหล่านี้เป็นภาชนะชั้นพื้นฐานที่จำเป็นในการ เติมน้ำ และใช้เก็บอาหารและน้ำดื่มสำหรับลูกเรือ แหล่งเตาสุพรรณบุรีผลิตบรรจุภาชนะชิ้นเล็ก กว่า รวมทั้งใช้เก็บอาหารและน้ำดื่มสำหรับลูกเรือ แหล่งเตาสุพรรณบุรีผลิตเครื่องถ้วยออกมาราว พุทธศตวรรษที่ ๑๙ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๐ จากนั้นจึงปิดตัวลงไป เพราะในแหล่งเรือจมที่พบใน ประเทศมาเลเซียในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๐ เป็นต้นไป พบแต่ไหจากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย จังหวัดสิงห์บุรีนอกจากนี้ยังพบไหสุพรรณบุรี จากแหล่งเรือ Phu Quoc ประเทศเวียดนามซึ่งจาก การศึกษาในเบื้องต้น สันนิษฐานว่าเป็นเรือสัญชาติไทยที่อับปางลงในราวปลายพุทธศตวรรษ ที่ ๑๙ ต้น พุทธศตวรรษที่ ๒๐ และ John Guy (1989 : 34-37)

ข้อมูลโรงงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี

ช่างปั้นในจังหวัดสุพรรณบุรี ที่ประกอบการโรงงานปั้นดินเผา ปัจจุบันพบว่าโรงปั้น ดินเผาที่มีการเผาเตาพื้นแบบดั้งเดิมในจังหวัดสุพรรณบุรี มี ๒ แห่ง เท่านั้น ตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอ เมือง ๑ แห่งและในอำเภอบางปลาม้าอีก ๑ แห่ง ดังนี้

๑. นายมะโน เชื้อคำ อายุ ๔๕ ปี ประกอบอาชีพงานช่างปั้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ โดยสถานประกอบการตั้งอยู่ เลขที่ ๔/๑ ถ. ไร่ฝ้าย ต. ไร่ใหญ่ อ. เมือง จ. สุพรรณบุรี เริ่มด้วยการเป็นลูกจ้างของเจ้าของเดิมซึ่งมีการผลิตจำหน่ายเครื่องปั้นดินเผาขายส่งตรงไปยัง ต่างประเทศเท่านั้น ได้แก่ ประเทศญี่ปุ่น อิตาลี อเมริกา มีช่างปั้นในสถานประกอบการรวมทั้งสิ้น ๒๐ คน การจัดส่งไปต่างประเทศผู้ผลิตจะผลิตตามสั่งตามรายการ และภาพประกอบ โดยส่วนใหญ่ ใช้เพื่อทำกระถางใส่ต้นไม้ และแจกัน เป็นจำนวนมาก การจัดส่งจะเป็นการกำหนดเป็นขนาดต่าง ๆ ของชิ้นงาน แต่ส่วนใหญ่จะมีการสั่งขนาดเดียวกันต่อครั้ง

เมื่อกิจการซบเซาด้วยปัญหาเศรษฐกิจ ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้มีการยกเลิกผลิตส่งไป ขายต่างประเทศเนื่องจากต่างประเทศไม่สั่งสินค้าอีกต่อไป นายมะโน เชื้อคำซึ่งเป็นลูกจ้าง ขณะนั้นจึงได้สานต่องานด้วยการ ซื้อโรงงานปั้นจากนายจ้างแล้วผลิตเครื่องปั้นจำหน่ายภายใน ท้องถิ่นตามศักยภาพโดยรายได้มีแค่พออยู่ได้ไม่ถึงกับร่ำรวย และลูกจ้างจากเดิม ๒๐ คน ได้ลาออก ไปและคงเหลือเพียงจำนวน ๕ คนเท่านั้น และเจ้าของกับภรรยา รวมเป็น ๗ ราย และเป็น ลูกจ้างที่มาจากภาคอีสานเป็นลักษณะอยู่ถาวร การทำงานทำตามนัด นายช่างประจำสถาน ประกอบการมีหน้าที่ตามความสามารถ ดังนี้

๑. นายมะโน เชื้อคำ อายุ ๔๕ ปี
๒. นายจำ อินพานิช อายุ ๕๐ ปี
๓. นายที มีชัย อายุ ๒๗ ปี
๔. นายดี มีชัย อายุ ๓๐ ปี

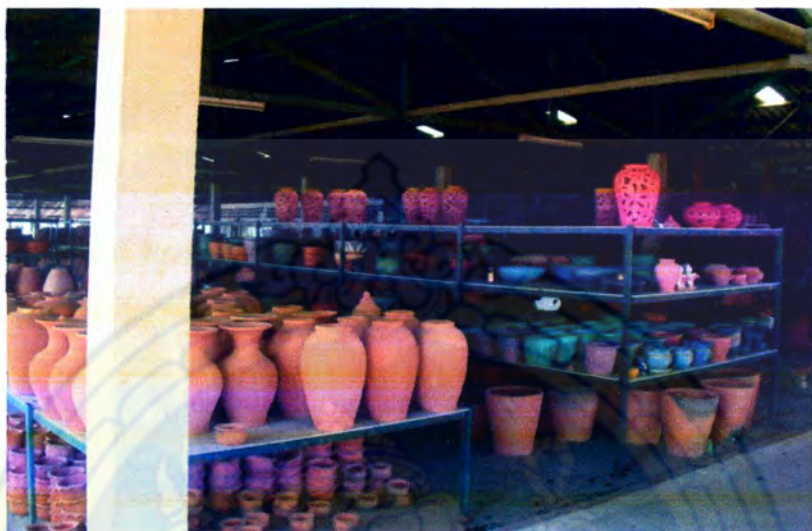
- มีหน้าที่หลักในการขึ้นรูป และเผา
มีหน้าที่ โม่ดิน ผสมดิน นวดดิน
มีหน้าที่ ปั้น/ขึ้นรูป
มีหน้าที่ยกดินและตักดิน ขนดิน

๕. นางสาวดารุณี แก้วสุวรรณ อายุ ๕๐ ปี	มีหน้าที่ตกแต่งผิวดิน/และทำทั่วไป
๖. นางสาวปอน แก้วสุวรรณ อายุ ๒๐ ปี	มีหน้าที่ยกของ
๗. นางกรกฏยา เชื้อคำ อายุ ๓๖ ปี	มีหน้าที่ฝ่ายขาย

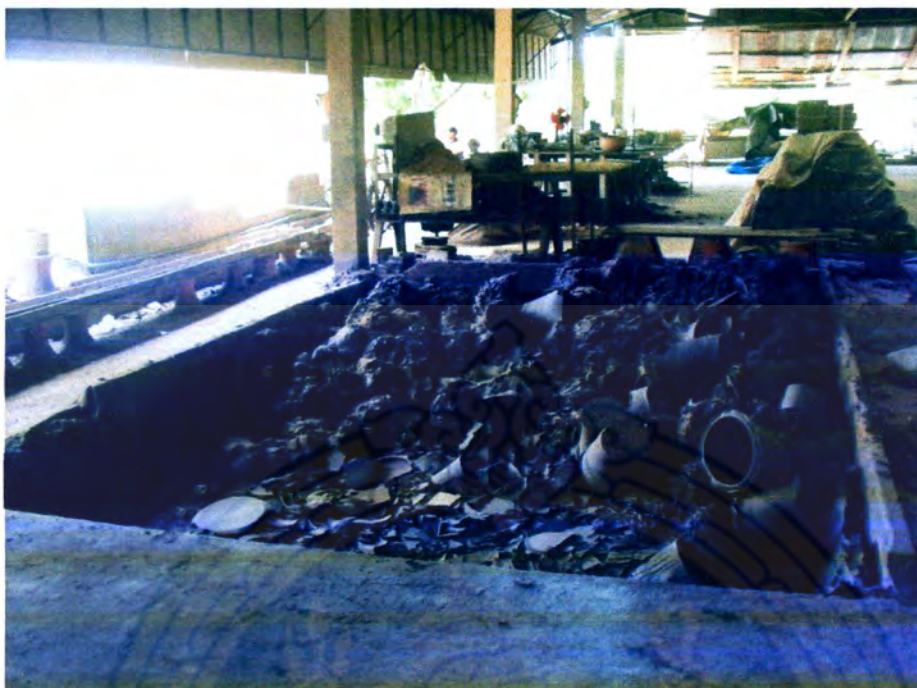
สถานประกอบการตั้งอยู่ในพื้นที่ ๑ ไร่ ลักษณะเป็นโรงเรือน ชั้นเดียว การจำหน่ายจะผลิตตามจากต่างจังหวัด เช่น จังหวัดราชบุรี นนทบุรี หรือ รับมาจากลำปางและผลิตเลียนแบบจากลำปาง ไม่มีรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาของสุพรรณบุรีแต่อย่างใด เครื่องปั้นดินเผาที่มีในโรงงานประกอบด้วยงานสำหรับการใช้สอย ได้แก่ โอ่ง กระถาง แจกัน และจานรองกระถาง เป็นต้น

ภาพที่ ๑๓ งานเครื่องปั้นดินเผาของโรงงานปั้นของนาย มะโน เชื้อคำ

ภาพที่ ๑๔ งานเครื่องปั้นดินเผาที่จำหน่ายในปัจจุบัน

ภาพที่ ๑๕ วัสดุงานเครื่องปั้นดินเผาของนายมะโน เชื้อญำ

ภาพที่ ๑๖ เตาเผาที่โรงงานเครื่องปั้นดินเผาของ นาย มะโน เชื้อญำ

ภาพที่ ๑๗ สภาพโรงงานเครื่องปั้นดินเผาของ นาย มะโน เชื้อญาคำ

๒. นายคำมี พิจารย์ อายุ ๕๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๘/๑ ม.๖ ต.วังน้ำเย็น อ.บางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี โรงงานมีบริเวณประมาณ ๑ ไร่ ประกอบอาชีพเป็นช่างปั้น และเปิดโรงงานเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ จนถึงปัจจุบัน โดยมีรูปแบบงาน เป็นรูปทรงกระถางไม่มี ลวดลายประดับประดา และเน้นผลิตงานเพื่อขายส่ง

ภาพที่ ๑๘ สถานที่ประกอบกิจการเครื่องปั้นดินเผาของนายคำมี พิจารย์

ภาพที่ ๑๙ นายคำมี พิจารย์ กับงานเครื่องปั้นดินเผาในสถานที่ประกอบการ

ภาพที่ ๒๐ เตาเผาใช้พื้นแบบดั้งเดิมในสถานที่ประกอบการของนายคำมี พิจารณ์

ภาพที่ ๒๑ รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาที่สถานประกอบการของนายคำมี พิจารณ์

การศึกษางานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรีจากหลักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญ คือ การขุดค้นที่แหล่งเตาของ จารึก วิไลแก้ว และคณะเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๑ และ โดยศาสตราจารย์ สายันต์ ไพรชาญจิตร์และคณะเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยมีผลการศึกษาว่า แหล่งเตาสุพรรณบุรีมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ ต่อเนื่องถึงพุทธศตวรรษที่ ๒๑ มีรูปแบบลวดลายที่แสดงถึงคติในการสร้างและความหมายของลวดลาย โดยแบ่งตามความต้องการของตลาดสะท้อนไปถึงสภาพเศรษฐกิจและสังคม การสร้างมีจุดประสงค์เพื่อ ใช้ในวาระสำคัญหรือพิธีกรรม เพื่อการค้า และเพื่อใช้ในชีวิตรประจำวัน เมื่อศึกษางานช่างในสภาพปัจจุบันไม่ปรากฏร่องรอยงานเครื่องปั้นดินเผาที่เป็นเอกลักษณ์หลงเหลือเลย และใช้รูปแบบจากภาคอื่น ๆ เช่น บ้านด่านเกวียน นครราชสีมา เครื่องปั้นดินเผาลำปาง เป็นต้น งานวิจัยนี้เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนางานช่างเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี ผู้วิจัยจึงศึกษารูปแบบลวดลายและนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันให้เกิดงานช่างเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรีที่มีคุณค่าในเชิงศิลปวัฒนธรรมและตามเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันต่อไป

บทที่ ๓

วิธีวิทยาในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีวิทยาในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาข้อมูลความรู้ เพื่อนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันด้านงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี ระหว่างวิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรีและช่างปั้นโดยมีขั้นตอนดังนี้

๑. ศึกษาข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์โบราณคดีและวัฒนธรรม
๒. เลือกกลุ่มตัวอย่างประชากร
๓. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
๔. การวิเคราะห์ข้อมูล
๕. การสรุปและนำเสนอ

๑. การศึกษาข้อมูล

ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าข้อมูล ทฤษฎี แนวคิดและหลักการต่าง ๆ เกี่ยวกับการการอนุรักษ์และพัฒนางานศิลปวัฒนธรรม โดยศึกษาจากเอกสาร วรรณกรรม ฐานข้อมูลจากคอมพิวเตอร์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากแหล่งความรู้หอสมุดแห่งชาติ และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสุพรรณบุรี

๒. กลุ่มประชากร

ผู้วิจัยทำการเลือกกลุ่มประชากร โดยวิธีการเลือกเฉพาะเจาะจงจากผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรม โดยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ในการทำวิจัยนี้ ดังนี้

๑. ครูช่าง
๒. นักเรียน นักศึกษา
๓. ผู้บริหาร
๔. ช่างปั้นจากแหล่งประกอบการ
๕. ผู้ปกครอง/ชุมชน

๓. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

- ๓.๑ ข้อมูลจากเป็นการศึกษาวิเคราะห์ ประมวลผลจากเอกสาร วรรณกรรม

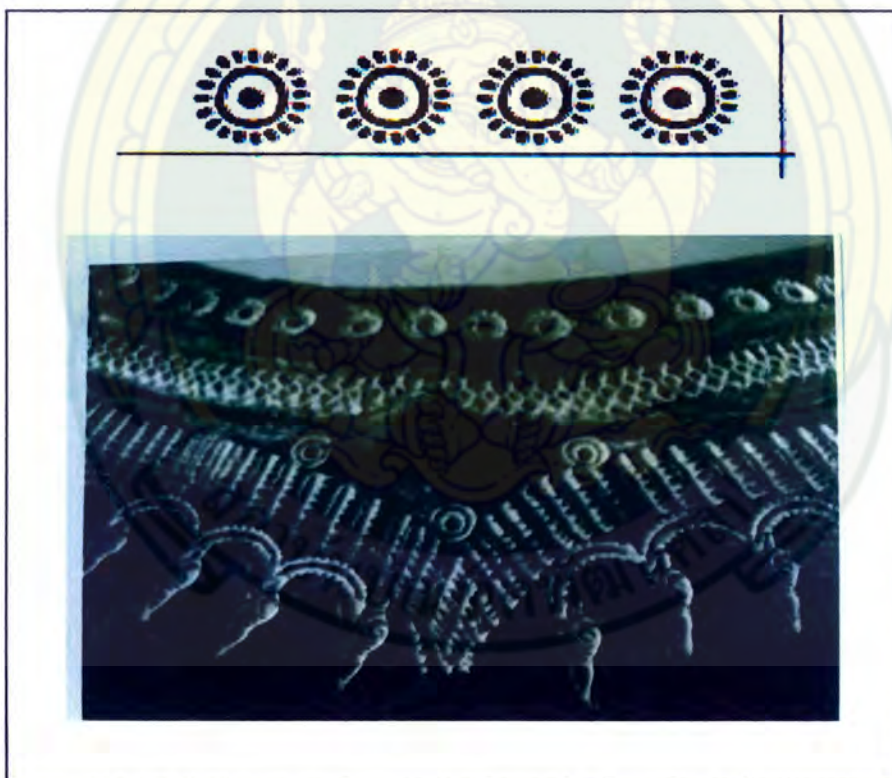
อินเทอร์เน็ต และการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม แบบสอบถาม กล้องถ่ายภาพ และวิดีโอเทป

๓.๒ ลวดลายงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี

ผู้วิจัยเลือกเพื่อใช้ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจากการศึกษาค้นคว้าหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีและวัฒนธรรมกรณีงานวิจัยนี้เฉพาะเจาะจง ๗ ลวดลาย ลายประกอบ ๓ ลวดลาย และลวดลายหลัก ๔ ลวดลาย เพื่อสามารถใช้ได้ทั้งลายหลักและลายประกอบ ดังนี้

๓.๒.๑ ลวดลายประกอบ

๓.๒.๑.๑ ลายรูปดอกไม้ จัดเป็นลายเบ็ดเตล็ดของเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี ซึ่งมีปรากฏหลากหลาย อาทิ ลายรูปสามเหลี่ยมและลายรูปตาราง ลายดอกไม้กลมเป็นลวดลายปั้นแม่ที่พบในแหล่งเตาจังหวัดสุพรรณบุรีใช้ตกแต่งร่วมกับลวดลายภาพเล่าเรื่องในกรอบสี่เหลี่ยม ดังตัวอย่างที่ใช้ในการตกแต่งรอบไหล่ไห หรือ ใช้ตกแต่งร่วมกับลายอื่น

ภาพที่ ๒๒ ลวดลายรูปดอกไม้ใช้เสริมลายหลัก

ที่มา : ลวดลายดอกไม้ (บน) ของเกรรินทร์ แซ่เบ๊ (๒๕๔๙ : ๓๘) และตัวอย่างลวดลายดอกไม้เสริมลายหลัก(ล่าง)ของศาสตราจารย์สายันต์ ไพเราะญจิตร (๒๕๕๓ : ๓๑๖)

๓.๒.๑.๒ ลายคลื่นน้ำ เครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรีนิยมใช้วิธีการชุตขีดลวดลายคลื่นน้ำบนภาชนะไหและโอ่งเนื่องจากลวดลายคลื่นน้ำเป็นลายเส้นอิสระ อาจเกิดความแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดแต่บ่งบอกและสะท้อนความสัมพันธ์ของเส้นอย่างชัดเจน

ภาพที่ ๒๓ ลวดลายคลื่นน้ำ

ที่มา : จารึก วิไลแก้วและคณะ (๒๕๓๑ : ๓๐)

๓.๒.๑.๓ ลวดลายรูปใบโพธิ์

เป็นลวดลายที่พบว่านิยมตกแต่งไหและโอ่งของสุพรรณบุรีเป็นจำนวนมาก มีการตกแต่งอย่างต่อเนื่องร่วมกับลวดลายอื่น ๆ

ภาพที่ ๒๔ ลวดลายใบโพธิ์

ที่มา : สายันต์ ไพเราะจิตร์ (๒๕๕๓ : ๓๑๖)

๓.๒.๒ ลวดลายหลัก

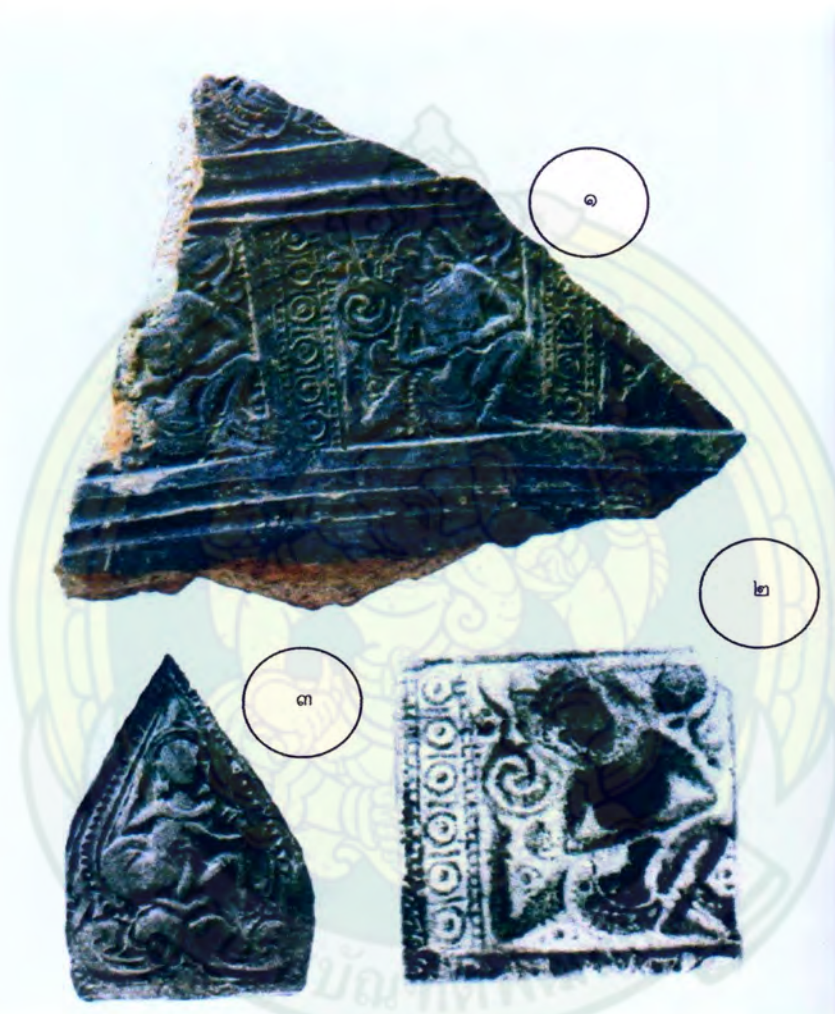
๓.๒.๒.๑ ลวดลายรูปหงส์ในกรอบสี่เหลี่ยม การพบลวดลายรูปหงส์ในกรอบสี่เหลี่ยม ช่างมีการผลิตขึ้นตามจินตนาการ โดยรูปแบบส่วนหางของหงส์นั้นมีวงโค้งออกปลายกระหนก ขึ้นส่วนที่สมบูรณ์กว่าแสดงให้เห็นว่าส่วนหางแต่งเป็นลายวงโค้งปลายกระหนก หลายวงมีการตกแต่งส่วนหงอน ส่วนปากหงส์คาบปลายที่ออกปลายเป็นกระหนก

ภาพที่ ๒๕ รูปแบบหงส์ในกรอบสี่เหลี่ยม

ที่มา : ปวีร์วรรต ธรรมาปรีชากร (๒๕๓๙ : ๔๖)

๓.๒.๒.๒ ลวดลายรูปเทวดา มี ๓ ลวดลาย ประกอบด้วย ๑. เทวดาในกรอบรูปคล้ายดอกบัวหงายเป็นเทวดาที่ยกพระหัตถ์ขวาขึ้น และยกพระชานุข้างซ้ายขึ้นตั้งฉาก ๒. เทวดาในกรอบสี่เหลี่ยม ที่พนมพระหัตถ์ไว้กลางพระอุระ และยกพระชานุตั้งฉากขึ้นข้างหนึ่ง ส่วนอีกข้างหนึ่งพับพระชานุจนปลายพระบาทชี้ขึ้น และ ๓. เทวดาในกรอบสี่เหลี่ยมอีกชิ้นที่มีอิริยาบถต่างกัน มีการทำรัศมีรูปวงรีรอบพระเศียร ผู้วิจัยเลือกเฉพาะเจาะจงลวดลายตามแบบที่ ๒

ภาพที่ ๒๖ รูปแบบลวดลายเทวดา

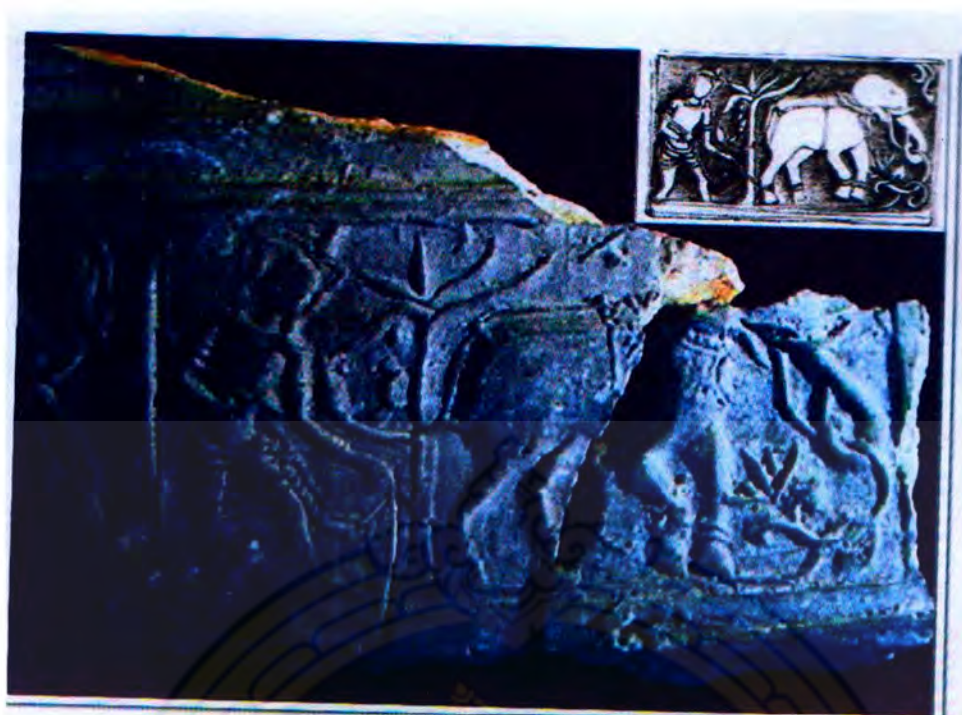
ที่มา : สายนต์ ไพรัชญจิตร (๒๕๕๓ : ๓๑๘)

๓.๒.๒.๓ ลวดลายนักรบบนหลังม้า รูปบุคคลนั่งบนหลังสัตว์มีปรากฏ ตั้งแต่สมัยทวารวดีแล้ว และในเครื่องปั้นดินเผา ผู้วิจัยเลือกรูปแบบ ลวดลายนักรบบนหลังม้า นักรบ จะถือหอกและโล่ โล่จากเครื่องปั้นดินเผาของแหล่งเตาสุพรรณบุรีแสดงไว้ด้านข้างเสมอ

ภาพที่ ๒๗ รูปแบบลวดลายนักรบบนหลังม้า
ที่มา : สายันต์ ไพเราะญัตร์ (๒๕๕๓ : ๓๐๙)

๓.๒.๒.๔ ลวดลายแสดงพิธีคล้องช้าง พิธีคล้องช้างจากหลักฐานของ เศษภาชนะดินเผาบ้านบางปูน จังหวัดสุพรรณบุรี สะท้อนว่ามีร่องรอยการใช้ช้างในการเดินทางหรือ การทำสงคราม การทำพิธีคล้องช้างนับมีความสำคัญมาก เนื่องจากเป็นพิธีหลวงอันต้องมีการตั้ง กรมคชบาล อยู่ในช่วงปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา และในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ได้มีการจัดทำตำราขี่ ช้างในแผ่นดินขึ้น (กิตติพงษ์ สนเล็ก. ๒๕๓๔ : ๔๖)

ภาพที่ ๒๘ รูปแบบลวดลายแสดงพิธีคล้องช้าง
ที่มา : สายันต์ ไพเราะจิตร์ (๒๕๕๓ : ๓๐๙)

๓.๓ กระบวนการพัฒนารูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี

๓.๓.๑ การสร้างความรู้และเข้าใจร่วมกัน

ผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และ วัฒนธรรม เฉพาะเจาะจงข้อมูลจากแหล่งเตาบ้านบางปูน ตำบลพิหารแดง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยสร้างความเข้าใจตรงกัน แล้วหาแนวทางเพื่อร่วมกันพัฒนารูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี ระหว่าง ครู ช่าง และนักศึกษา

๓.๓.๒ ขั้นตอนการทำเครื่องปั้นดินเผา

๓.๓.๒.๑ การร่างภาพ การร่างภาพหรือ การวาดเส้น (Drawing)

เป็นการทำให้ความรู้ ความคิด ที่ได้จากการค้นคว้า หรือข้อมูลได้เปลี่ยนสถานะเป็นรูปภาพ มีความชัดเจน เข้าใจในทิศทางตรงกัน การสร้างกระบวนการร่างภาพเริ่มด้วยการที่ผู้วิจัยถ่ายทอดรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจากข้อมูลทางประวัติศาสตร์หลักฐานจากแหล่งโบราณคดี บ้านบางปูน ตำบลพิหารแดง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อร่วมกับครู อาจารย์ด้านช่างศิลป์ นักเรียน นักศึกษา วิทยาลัยช่างศิลป์สุพรรณบุรี ได้ระดมความคิดเพื่อพัฒนารูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาที่จะเกิดขึ้นให้สอดคล้องและสัมพันธ์ของข้อมูลหลักฐาน

การร่างภาพของ โกลุส สายใจ (๒๕๓๐ : ๒๑) คือ งานร่างภาพแบบเหมือนจริง การร่างภาพจากรูปร่าง รูปทรงที่มองเห็นตามธรรมชาติ เป็นการทำภาพตามแสง เงาและลงน้ำหนักตามที่เห็น การร่างภาพแบบดัดแปลงจากของจริง เป็นการร่างภาพที่เกิดจากศิลปินจะแสวงหารูปแบบของความงามใหม่ ไม่ใช่การเลียนแบบเป็นการนำรูปร่างของจริงมาดัดแปลงโดยการ ตัดทอน บิดพลิ้ว หรือเพิ่มเติมจะได้รูปร่าง รูปทรงใหม่ ตามแนวความคิดของศิลปิน และการร่างภาพตามความรู้สึก เป็นการร่างภาพที่นับว่ามีความอิสระมากที่สุด เรียกว่า เป็นศิลปะนามธรรม เป็นความงามที่ผู้ชมไม่ค่อยเข้าใจเพราะเป็นแนวคิดเฉพาะตนของศิลปิน ในงานวิจัยนี้ การร่างภาพเพื่อพัฒนารูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี จึงเป็นการร่างในแบบดัดแปลงจากของจริง และใช้ความร่วมมือที่มีผู้ร่วมในการสร้างแบบร่างร่วมกันมากกว่าทำเฉพาะตน จึงได้งาน ๑ ชิ้นที่ ใช้คนหลายคนร่วมกันทำ มีชื่อ งานส่วนตัว นับเป็นการทำงานศิลปะเพื่อสังคมนั่นเอง

๓.๓.๒.๒ การเตรียม การเตรียมความพร้อม ได้แก่ อุปกรณ์ที่จะสามารถใช้ได้ทันที ในงานวิจัยนี้ จึงเป็นการเตรียมอุปกรณ์ และการเตรียมพร้อมของคน

การเตรียมอุปกรณ์ ได้แก่ ข้อมูลจากหลักฐานจากแหล่งเตาสุพรรณบุรี บ้านบางปูน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี กระดาษ ๑๐๐ ปอนด์ ดินสอ สีไม้ ซึ่งสามารถใช้ได้ตามความถนัดของผู้เรียน ครู อาจารย์ หรือ ช่าง การเตรียมคน ด้วยวิธีการประกาศ การชักชวน เชิญชวน ผู้สนใจเพื่อร่วมใจกัน พัฒนารูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผา คนจึงเป็นผู้เกี่ยวข้องดังนี้ ช่างในชุมชนและสถานศึกษา วิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรีที่ประกอบด้วย ครูอาจารย์ด้านช่างศิลป์ นักศึกษา ปริญญาตรี, นักศึกษาระดับ ศ.ปวส.๑ นักเรียน ศ.ปวช. ๑-๓

ในการสร้างภาพร่างงานรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผานั้น ใช้กระบวนการร่างภาพโดยผู้ร่างทั้งหมดมีพื้นฐานการเรียนรู้ วาดเส้น และใช้เทคนิคอุปกรณ์การร่างภาพด้วยดินสอ ที่มีหลายชนิด ประกอบด้วย 6B, 4B, EE, Ex และการเตรียมดิน การเตรียมดิน คือ การผสมดินกับวัตถุอย่างอื่นให้เข้ากันโดยมีเป้าหมายที่จะทำเครื่องปั้นดินเผาชนิดต่าง ๆ ตามความประสงค์เพื่อให้ดินเกิดคุณสมบัติที่ถูกต้องและคุณภาพดี ดินที่ใช้ปั้นคือดินจากแหล่งธรรมชาติซึ่งมีคุณสมบัติแตกต่างกันจึงมีการเตรียมดินเพื่อให้ได้ดินที่นำมาปั้นเป็นดินที่มีคุณภาพ เช่น ไม่เหนียวเกินไปไม่หดรัดตัวเกินไป ต้องเตรียมดินและทดสอบทุกครั้งที่ใช้ดิน การใช้ดินที่มีความเหนียวจะสามารถขึ้นรูปทรงได้ตามต้องการ การสังเกตดินที่มีความเหนียวคือ เนื้อดินจะมีความละเอียดจับต้องจะมีความลื่นมือ การเตรียมดินจึงมีวัตถุประสงค์นอกจากนี้คือ เพื่อให้ปรับปรุงสีของเนื้อดิน ดินนาเป็นดินที่ช่างนำมาใช้เพื่อปั้นภาชนะเครื่องปั้นดินเผา ส่วนในสถานศึกษาจะใช้ดินประเภทสโตนแวร์ (Stone ware) เป็นดินที่มีลักษณะสีเทาอ่อนสีเทาเข้มและสีน้ำตาล อุณหภูมิที่ใช้เผาประมาณ ๑๑๕๐-๑๓๕๐ °C มีคุณสมบัติแข็งแกร่งพิเศษ น้ำและของเหลวไหลซึมผ่านไม่ได้ เนื้อดินมีความเหนียวดี นิยมทำภาชนะใส่อาหาร จาน ชาม ถ้วยกาแฟ เขือกน้ำ แจกัน เครื่องประดับ ยังนิยมทำภาชนะประเภทที่ใช้บรรจุพวกกรด ด่าง เป็นภาชนะ

ค่อนข้างหนา เนื้อแน่น ทึบแสงมีลักษณะเนื้อหยาบ มีความแข็งแรงทนทาน การเตรียมจะใช้ หินฟันท้าเป็นส่วนผสมให้เกิดหลอมละลายและช่วยให้ช่วงการเผายาวได้ดี หรือผสมดินบางชนิดให้ ได้เชื้อลงไปยัง ส่วนผสมเนื้อดิน ใช้ดินบอลเคล หินฟันท้า หินแก้ว และออกไซด์ของเหล็ก ซึ่ง ทำให้เกิดสีน้ำตาลเหมือนธรรมชาติ

๓.๔ การทำบล็อกเครื่องปั้นดินเผา

บล็อกเครื่องปั้นดินเผา เป็นเครื่องมือในกระบวนการสร้างงานเครื่องปั้นดินเผาหรือขึ้น รูปและตกแต่งเพื่อให้มีลวดลายและขนาดตามความต้องการ โดยมีวิธีการจากวัตถุดิบที่ช่างเลือกใช้ เพื่อเกิดความเหมาะสม คงทน และสวยงามต่องานสูงสุด ซึ่ง อุปกรณ์ทำบล็อก ประกอบด้วย ขี้ผึ้ง เชื้อเพลิง ออกกรรมตกแต่งเพื่อขึ้นรูป อย่างซิลิโคน ปูนพลาสติก ตามขั้นตอนดังนี้

๓.๔.๑ ใช้ความร้อนหลอมขี้ผึ้งให้มีความอ่อนตัว เพื่อที่จะสามารถขึ้นรูปได้

๓.๔.๒ เมื่อหลอมขี้ผึ้งจนอ่อนตัวแล้วนำขี้ผึ้งไปขึ้นรูปตามแบบ

๓.๔.๓ ทายางซิลิโคนบริเวณรูปที่ขึ้นไว้จนทั่ว ทิ้งไว้ให้แห้ง

๓.๔.๔ เมื่อยางซิลิโคนแห้งแล้วนำปูนพลาสติกลงในพิมพ์ยางซิลิโคน เพื่อหล่อแบบ

บล็อกพิมพ์ ทิ้งให้แม่พิมพ์แห้ง ก็จะได้แม่พิมพ์กดประทับในงานเครื่องปั้นดินเผา

๓.๕ การขึ้นรูปงานเครื่องปั้นดินเผา

การขึ้นรูปประกอบด้วย ๓ ทักษะ ได้แก่ การขึ้นรูปแบบบีบดิน การขึ้นรูปแบบขด การขึ้นรูปแบบแผ่น เป็นการฝึกทักษะขั้นพื้นฐาน ที่ช่างหรือผู้เรียนต้องฝึกฝนให้เกิดความชำนาญ

๓.๕.๑ การขึ้นรูปแบบบีบดิน เป็นการขึ้นรูปแบบอิสระง่ายและสะดวกเหมาะแก่ผู้ เริ่มเรียนมีวิธีการอยู่ ๒ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรก นวดดินให้เป็นก้อนกลม ขนาดโตตามความ เหมาะสมใช้หัวแม่มือบีบกดให้เป็นรูปทรงตามต้องการ บีบ ให้มีความหนาใกล้เคียงกัน ใช้ เครื่องมือชุดตกแต่งให้เรียบร้อยปล่อยให้แห้ง จึงค่อยตกแต่งให้เรียบร้อย ขั้นตอนที่สอง นำดินมา นวดให้ได้ก้อนกลม เหลี่ยมหรือรูปทรงกระบอก ใช้เครื่องชุดเจาะให้กลวงมีความหนาใกล้เคียงกัน ตกแต่งให้สวยงามผึงไว้ให้แห้ง ทั้งสองขั้นตอนจะต้องควบคุมให้งานปั้นมีความหนาที่ใกล้เคียงกัน ของภาชนะ

๓.๕.๒ การขึ้นรูปแบบขด เป็นงานที่สามารถใช้กับภาชนะได้หลายขนาดตั้งแต่งานชิ้น เล็กจนถึงงานขนาดใหญ่ ขั้นแรกจะทุบดินบีบดินให้เป็นแผ่น ใช้เครื่องมือตัดให้เป็นแผ่นกลมหรือสี่ เหลี่ยมตามต้องการ คลึงดินให้เป็นเส้นกลมยาว มีขนาดตามความเหมาะสมของภาชนะที่ปั้น นำไป ขดบนแผ่นที่เตรียมไว้ โดยใช้น้ำสลิปประสานรอยต่อใช้มือบีบหรือกดดินให้เข้ากันแน่นสนิท ขดไปเรื่อยๆจนกว่าจะมีความสูงตามต้องการ ตกแต่งผิวให้เรียบแล้วจึงปล่อยให้แห้ง

๓.๕.๓ การขึ้นรูปแบบแผ่น เหมาะสำหรับการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นเหลี่ยมหรือรูปทรงแปลก ๆ วิธีทำในขั้นแรกใช้เครื่องมือลูกกลิ้งรีดดินให้เป็นแผ่นบนแผ่นปูนพลาสเตอร์หรือแผ่นไม้อัดที่มีผ้าใบหุ้ม ความหนาของแผ่นที่รีดมีขนาดตามภาชนะที่ทำ ใช้เครื่องมือตัดดินตามรูปแบบที่ต้องการ แล้วนำไปประกบกัน รีดดินให้หมาด ๆ ใช้สลิปเป็นตัวประสานรอยต่อ นำออกผึ่งให้แห้ง ภาชนะที่มีฝาปิดจะผึ่งไว้นานพอที่เวลาดินแห้งจะหดตัวสามารถประกบกันได้

๓.๖ การตกแต่งภาชนะ

การตกแต่งเครื่องปั้นดินเผาทำกันมาแต่สมัยโบราณแล้วเพื่อให้เกิดคุณค่า และความสวยงาม การสร้างงานเครื่องปั้นดินเผาผู้เรียนจะได้รับมอบหมายให้มีการแกะลาย จะเป็นการแกะสลัดลายด้วยการใช้เครื่องมือในการแกะเพื่อให้เกิดความสวยงาม ที่ต้องคำนึงคือการเว้นช่องไฟให้ระยะสวยงาม การขูดลาย ใช้เครื่องมือขูดในขณะที่ดินยังหมาดๆ เครื่องมือที่ใช้ขูดขีดมีหลายแบบหลายขนาด แต่ควรมีความคม ทำให้สะดวกแก่การขูดขีด และการปั้นลาย การปั้นลายใช้กันแต่สมัยโรมันปัจจุบันก็ใช้วิธีเดียวกัน คือ การปั้นแบบแล้วทำพิมพ์ เป็นลายไม้นูนมากนักรีดดินอัดแบบนำไปตกแต่งผลิตภัณฑ์ที่เตรียมไว้ และใช้น้ำดินเป็นตัวประสานเชื่อมกัน การออกแบบโดยการปั้นลายจะทำซ้ำ ๆ กัน ในขั้นพื้นฐานจะใช้แบบอย่างโบราณลายที่ออกมาจึงมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทยที่ทำการสอน คือ การใช้เทคนิควิธีการเขียนสีก่อนเผาเคลือบ ลายเบญจรงค์ ใช้หลักการเดียวกับการวาดเส้นหรือระบายสีน้ำ คือ การระบายพื้นกับลายจะต้องไม่ทับสีกัน การจะทำให้สีติดแน่นกับผิวงานที่เผาดิบแล้วเมื่อรองพื้นและเขียนภาพเสร็จ จะต้องอบสีให้แห้ง ๘-๒๔ ชั่วโมง เป็นการป้องกันการบวมของสีเคลือบ แล้วเผาในอุณหภูมิ ๗๐๐ องศาเซลเซียส นำไปเคลือบทับต่อไป หากไม่เคลือบก็ผึ่งตากให้แห้งนำไปใช้งานได้เลย เมื่อมีความชำนาญแล้วผู้เรียนสามารถสร้างสรรค์ลวดลายต่าง ๆ ตามแนวคิดเฉพาะบุคคลได้

๓.๗ การเผาดิบ

การเผาดิบ เป็นการให้ความร้อนแก่งานเครื่องปั้นดินเผา ที่ผ่านการขึ้นรูปและผึ่งแห้งมาแล้วอย่างค่อยเป็นค่อยไป ด้วยการเพิ่มอุณหภูมิความร้อนทีละน้อยๆ การใช้เตาเผาทุกประเภทนั้นควรให้ระยะเวลาการเผาเป็นไปอย่างช้า ๆ เพื่อให้ การเผาดิบนอกจากให้งานออกมาคงรูปแล้วทำให้เห็นสีสันสภาพเนื้อดินกับเป็นการตรวจสอบสภาพความสมบูรณ์ของเนื้อดินก่อนที่จะนำไปเคลือบว่ามีการแตกร้าวบิดงอ หรือไม่ ช่วยให้ประหยัดเวลา สีเคลือบและเชื้อเพลิง การวางผลงานที่จะเผาดิบ ควรแยกชิ้นขนาดใหญ่ไว้ชั้นล่างของเตา ชิ้นเล็ก ๆ ก็วางซ้อนทับกันได้ ชั้นที่มีฝาปิดก็ควรวางฝาเข้าด้วยกัน การแยกวางอาจทำให้เกิดปัญหาปัดเปื้อน เช่น ถาด จาน ถ้วยปากกว้าง ต้องวาง

คว่ำลงกับพื้นเพื่อป้องกันการบิดเบี้ยว ไม่วางผลงานแน่นเกินไปช่องว่างพอที่ความร้อนจะแผ่กระจายในเตาได้ทุกจุดการเผา

๓.๘ เตาฟืน

การศึกษารูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี ในการวิจัยครั้งนี้จึงใช้ตามหลักฐานที่พบเป็นการเผาจากเตาฟืน ในที่นี้คือโรงงานเครื่องปั้นดินเผาของนายช่างมะโน เชื้อคำ เตาฟืนมีขนาด ๔ x ๑๐ เมตร เป็นเตาเผาแบบระบายความร้อนแนวนอนหรือระนาบ (crossdraft kilns) ลักษณะเตา มีรูปแบบโครงสร้างคล้ายจรวด (มะโน เชื้อคำ. ๒๕๕๖ : สัมภาษณ์) เป็นเตาที่สร้างอยู่บนเนินดินโดยการปรับเนินดินในบริเวณที่จะสร้างเตาเป็นพื้นที่ ต่อจากนั้นจะใช้โครงไม้ที่มีน้ำหนักเบาและจัดเข้ารูปแบบต่าง ๆ ได้ เช่น ไม้ไผ่เป็นโครงสร้างหลังคาเตา และใช้ดินเหนียวพอกยาทั่วบริเวณแนวเตา ซึ่งพบชิ้นส่วนของผนังเตาที่มีร่องรอยของไม้ถูกความร้อนมากจนเหลือแต่รอยอยู่ด้านในหลายชิ้นหลังจากที่ได้โครงสร้างของเตา การเผานั้นต้องสูมไฟเพื่อไล่ความชื้น และทำให้โครงสร้างเตาที่ประกอบด้วยดินผสมวัสดุอื่น ๆ เช่น กรวดทรายอยู่ด้วย ด้วยเหตุที่โครงสร้างหลังคาเตายึดกันด้วยดินโดยไม่มีโครงสร้างอื่นจึงทำให้ส่วนหลังคาเตายุบตัวลงก่อน รูปเตาฟืนลักษณะเดียวกับที่จารึก วิไลแก้ว (๒๕๓๑ : ๑๑) แบ่งไว้ โดยมีหน้าที่และการใช้งาน คือ ห้องบรรจุเพลิง ห้องวางภาชนะ และปล่องไฟ อธิบายได้ดังนี้

๓.๘.๑ ห้องบรรจุเพลิง (fire box) อยู่ในระดับต่ำกว่าส่วนอื่นมีช่องใส่ไฟอยู่ทางด้านหน้าเป็นรูปวงโค้ง ขนาดขึ้นอยู่กับลักษณะเตาแบบใด เป็นทางที่ใช้สำหรับนำเครื่องปั้นดินเผาเข้าไปวางเพื่อเผา ระหว่างห้องเชื้อเพลิงและห้องวางเครื่องปั้นดินเผาจะยกพื้นขึ้นราว ๖๐ ซม. บริเวณนี้มีคันทันไฟไปในตัวเพื่อมิให้เครื่องปั้นดินเผาเสียหายโดยมีช่องลมสองด้านของเตาฟืนสำหรับพัดเหล็กไว้เพื่อรับฟืน ห้องเชื้อเพลิงจะมีความลาดเอียงราว ๑๐-๑๕ ซม.

๓.๘.๒ ห้องวางภาชนะ (firing chamber) เป็นส่วนที่ยกระดับสูงขึ้นจากห้องบรรจุเพลิงมีพื้นที่มากกว่าทุกส่วน เครื่องปั้นดินเผาจะถูกเรียงไว้ในส่วนนี้สำหรับการเผา ขนาดเล็กหรือใหญ่ตามขนาดเตา พื้นของห้องวางเครื่องปั้นดินเผาถูกความร้อนจนแข็งเหมือนกัน หนาประมาณ ๑๐-๒๐ ซม. มักแตกร้าวเพราะเกิดการหดตัวของดิน

๓.๘.๓ ปล่องไฟ (chimney) ใช้ระบายความร้อนและควันไฟมีเส้นผ่าศูนย์กลางขนาด ๑ เมตร เป็นส่วนที่สูงสุดของเตา ปล่องไฟมีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยม ลักษณะเดียวกับเตาบ้านบางปูน ซึ่งน่าสังเกตว่า มีความแตกต่างจากเตาศรีสัชชาลัยสุโขทัย เตาสันกำแพง เตาเวียงกาหลง และเตาแม่น้ำน้อย ที่ปล่องไฟเหล่านั้นมีลักษณะกลม

ภาพที่ ๒๙ เตาฟืนทรงจรวดของนายช่าง มะโน เชื้อญ่คำ

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล

ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลความรู้ที่ได้จากการศึกษา เพื่อวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลในด้านการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรม งานช่างเครื่องปั้นดินเผาในเชิงประวัติศาสตร์ โบราณคดีและวัฒนธรรม ผลของการดำเนินการสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้านงานช่างเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี

๕. การสรุปและนำเสนอ

การหาข้อสรุปเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนางานศิลปวัฒนธรรม เน้นข้อพิจารณา การกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยการจัดการศึกษาด้านช่างศิลป์ของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ วิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี ย่อมเป็นตัวแปรที่สำคัญในการนำเสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรีที่ทุกฝ่ายร่วมมือและภาคภูมิใจ

บทที่ ๕

การพัฒนารูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผา
จังหวัดสุพรรณบุรี

บทที่ ๔

การพัฒนารูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี

ผู้วิจัยได้ศึกษา วิเคราะห์ ประมวลผลข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรีจากหลักฐานเอกสารทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรม ในจังหวัดสุพรรณบุรีและในท้องถิ่นต่าง ๆ มีวัตถุประสงค์ด้านการใช้สอย การค้า และความเชื่อ ทั้งนี้ลวดลายต่าง ๆ ที่พบในเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนาจึงเน้นการเรียนรู้ร่วมกัน จึงมีผลการวิจัยในรูปแบบของงานเครื่องปั้นดินเผาที่ ผู้วิจัยได้สร้างความรู้ความเข้าใจ และผลของการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครู ศิลปิน ช่างปั้น นักเรียนและนักศึกษา ผลการศึกษาพบงานเครื่องปั้นดินเผาที่มีรูปแบบเฉพาะของจังหวัดสุพรรณบุรี ที่อุทธรณ์มีรูปทรง ดังนี้

๑. รูปทรงกลมรี ปากผาย หรือปากแคบส่วนฐาน (Bottom) จะเป็นรูปกลมเนื้อวัตถุ (Texture) ค่อนข้างหยาบ (cord marked) และลายขูดขีด (incised) และได้ขัดผิว (Polished) ส่วนสีที่พบนั้นเป็นสีน้ำตาลปนดำ

๒. รูปทรงชาม คือมีลักษณะปากกว้างกว่าลำตัว หรือเกือบเท่าลำตัว ก้นลึกปานกลาง ฐานภาชนะจะกลมโค้ง ภาชนะรูปทรงนี้ได้พบจากการขุดค้นของวิลเลียม วัตสัน (William Watson) ที่บริเวณบ้านท่าม่วง ตำบลอุทธรณ์ จังหวัดสุพรรณบุรี ใน พ.ศ. ๒๕๐๙ โดยรูปแบบนี้แพร่ขยายในชั้นดินที่อยู่อาศัยตั้งแต่ชั้นบนถึงชั้นล่าง

๓. รูปทรงแจกัน คือ มีลักษณะปากกว้างผายถึงตัวกลมมีสันโป่งออก ส่วนฐานจะผายออกเล็กน้อยและเป็นเชิง เท้าที่พบมีสีแดงและขัดผิวเรียบเป็นมันพบที่บ้านดอนคา ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี

๔. รูปทรงหม้อ ภาชนะรูปทรงนี้ได้พบจากการขุดค้นที่บ้านท่าม่วง ตำบลอุทธรณ์ และบ้านดอนคา ตำบลหนองสาหร่าย อำเภ่อุทธรณ์ จังหวัดสุพรรณบุรี มีลักษณะปากเล็กกว่าลำตัว ปากจะผายออก ส่วนลำตัว ปากจะผายออก ส่วนลำตัวขยายออกส่วนฐานจะกลม ผิวภาชนะตกแต่งด้วยลายเชือกทาบ

ผลการศึกษาว่าได้ปรากฏหลักฐานจากการขุดค้นครั้งแรกโดยจารึก วิไลแก้ว พ.ศ. ๒๕๓๑ บริเวณเตาเผาจำนวน ๑๐ เตา ริมฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรีหรือแม่น้ำท่าจีน บ้านบางปูน ตำบลพิหารแดง อำเภอมือง จังหวัดสุพรรณบุรี พบเศษดินเผานับหมื่นชิ้นบางชิ้นตกแต่งด้วยลวดลายกดประทับที่มีเอกลักษณ์ทำเป็นรูปบุคคล รูปสัตว์ และลวดลายประยุกต์ เรื่องที่โดดเด่นคือ คล้ายเรื่องเล่าในช่องสี่เหลี่ยมแบบต่อเนื่องกันที่แสดงรูปบุคคลและสัตว์ไว้ภายใน การขุดค้นโดยรูปแบบทางศิลปะมาเป็นหลักในการกำหนดอายุพบว่า แหล่งเตานี้ น่าจะมีอายุราวพุทธศตวรรษที่

๑๘-๑๙ ก่อนสมัยอยุธยาตอนต้น เพราะเมื่อเปรียบเทียบลายรูปภาพเล่าเรื่องรูปบุคคลและสัตว์ในช่องสี่เหลี่ยมแบบต่อเนื่องแล้ว เป็นการพัฒนาจากลวดลายรูปช่องสี่เหลี่ยมแบบต่อเนื่องในสมัยทวารวดี ผสมผสานกับอิทธิพลศิลปะเขมรที่แสดงให้เห็นเด่นชัดบนเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับรูปบุคคล รวมถึงการแสดงเรื่องราวที่อาจเปรียบเทียบได้กับภาพสลักที่ระเบียงนครวัด ลวดลายที่มีการศึกษาและตีความโดยนักวิชาการ และงานวิจัย เช่น ลวดลายรูปบุคคลเทียมคันไถวัวแสดงภาพพระราชพิธีแรกนาขวัญ หรือบุคคลและช้างที่แสดงพระราชพิธีคล้องช้าง เป็นต้น รูปทรงของงานเครื่องปั้นดินเผาบ้านบางปูนมีตัวอย่าง ดังนี้

ภาพที่ ๓๐ งานเครื่องปั้นดินเผาแหล่งเตาบ้านบางปูน

รูปแบบลวดลายงานเครื่องปั้นดินเผา ดังนี้

ผู้วิจัยได้ศึกษาเฉพาะเจาะจง ๗ รูปแบบ ดังนี้

๑. ลวดลายดอกไม้
๒. ลวดลายคลื่นน้ำ
๓. ลวดลายใบโพธิ์
๔. ลวดลายรูปหงส์ในกรอบสี่เหลี่ยม
๕. ลวดลายรูปเทวดา
๖. ลวดลายนักรบบนหลังม้า
๗. ลวดลายแสดงพิธีคล้องช้าง

กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนารูปงานเครื่องปั้นดินเผา

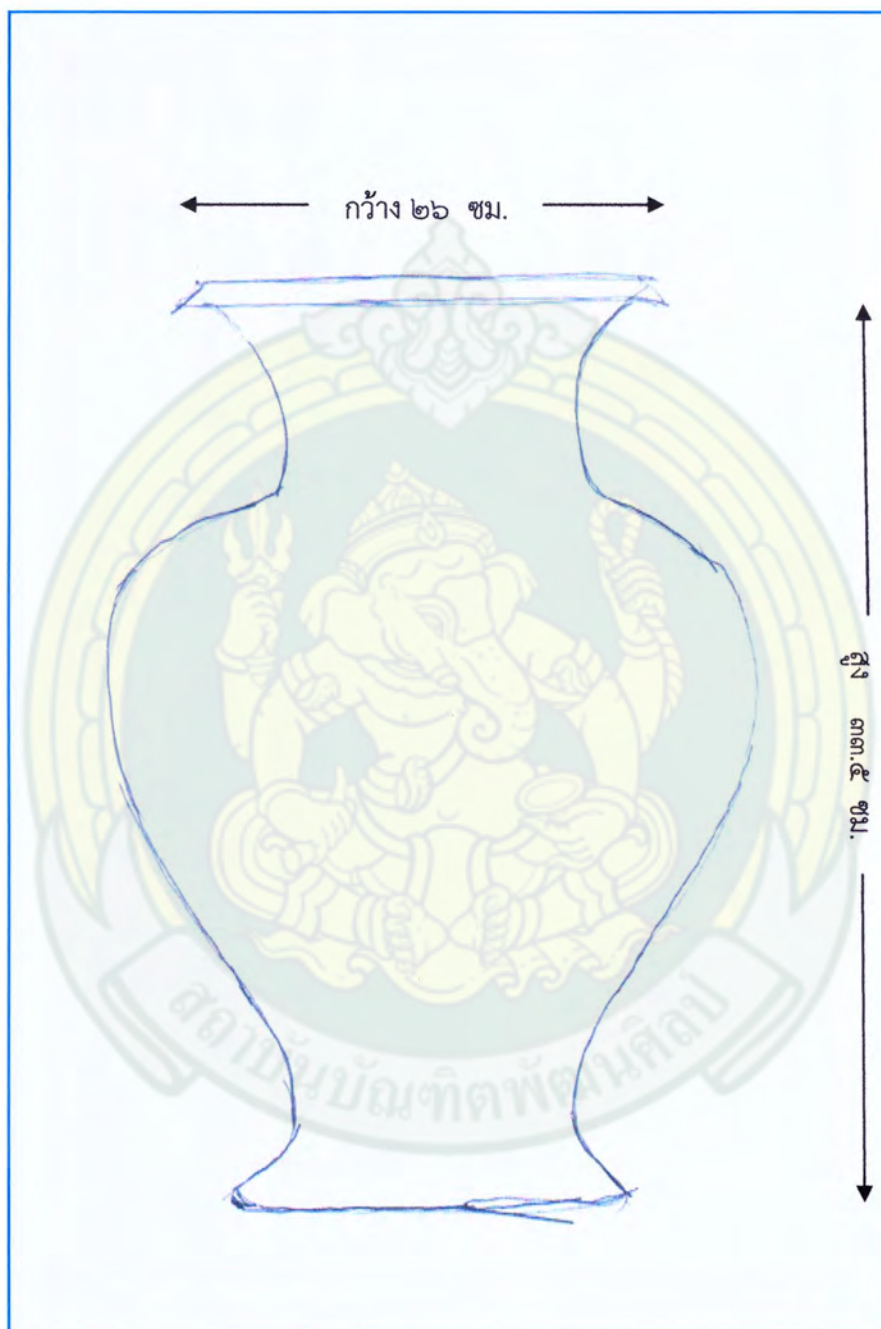
๑. การสร้างความรู้ความเข้าใจ

เป็นความสำคัญประการแรกที่จะต้องดำเนินการหลังจากได้ข้อสรุปผลจากการศึกษา รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผา จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรม โดยผู้วิจัย ดำเนินการเพื่อเชิญชวน ช่าง ครูอาจารย์ และนักศึกษา ที่สนใจโดยให้ความรู้แบบกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย เพื่อเกิดกระบวนการเรียนรู้ และร่วมกันพัฒนารูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรีในรูปแบบที่มีความสัมพันธ์กับศิลปวัฒนธรรม ได้รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจากแหล่งเตา บ้านบางปูน ตำบลพิหารแดง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ได้แก่ การร่างภาพ การทำบล็อก และการทดลองสร้างต้นแบบงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรีจนสำเร็จผลตามเป้าหมาย จากความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องเป็นอย่างดีตลอดการวิจัย

ภาพที่ ๓๑ การบรรยายเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจกับนักศึกษา ระดับ ศ. ปวส.๑
วิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี

๒. ภาพร่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรีของครู ผู้สอนและ
นักศึกษา

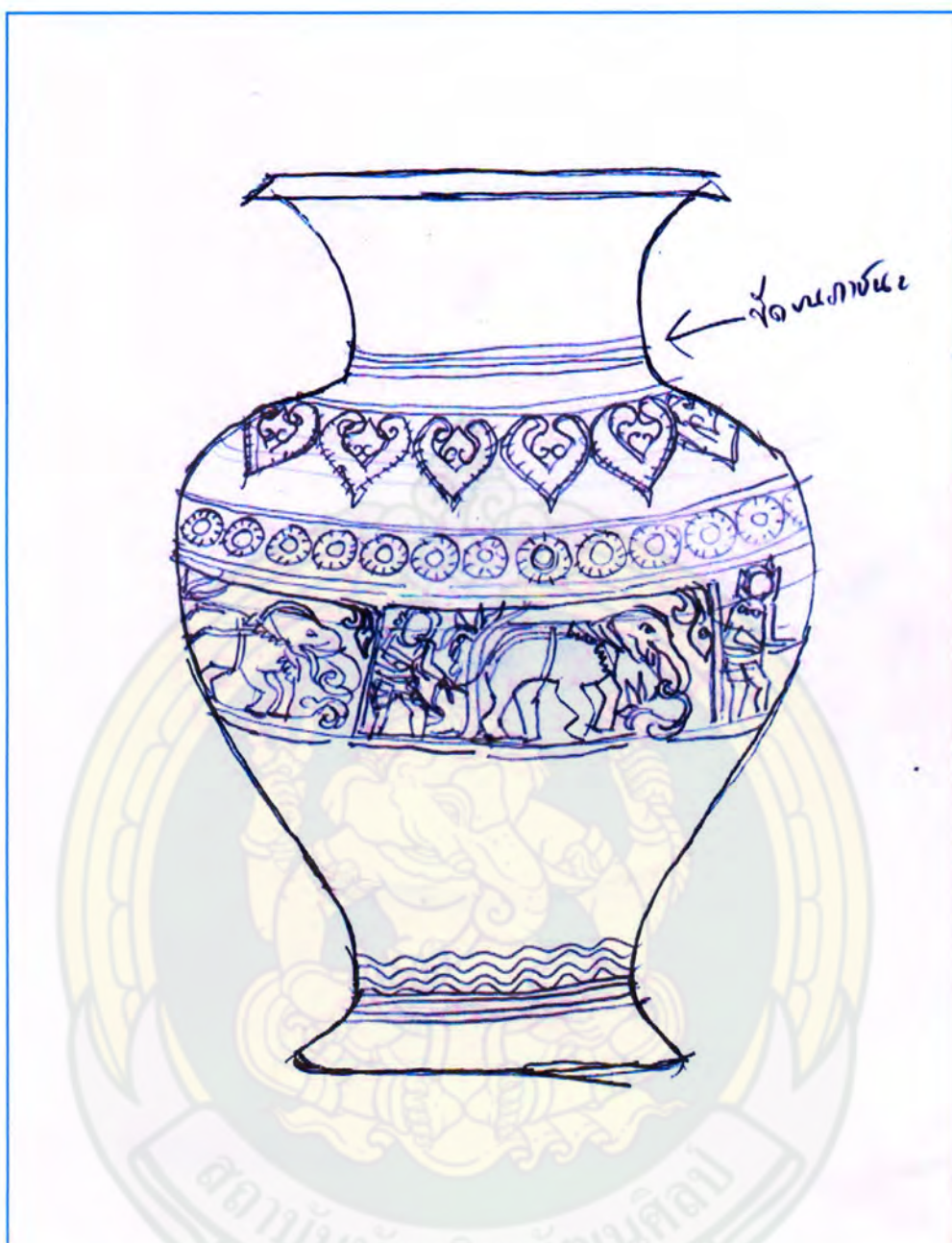
ภาพที่ ๓๒ การวาดภาพร่าง ซึ่งใช้หลักการย่อส่วนและร่างแบบง่าย ๆ ด้วยการใช้อินสอตำลงบนกระดาษรูปทรงของเครื่องปั้นดินเผาขนาดกว้าง ๒๖ ซม. ความสูง ๓๓.๕ ซม.

ภาพที่ ๓๓ ตัวอย่างภาพร่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการนำลายประกอบกับลวดลายหลักคือนักרבบนหลังม้าร่วมกับลายประกอบคือลายคลื่นน้ำ

ภาพที่ ๓๔ ตัวอย่างภาพร่าง รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการนำลายประกอบกับลวดลายหลักคือเทพนมหรือเทวดาในกรอบสี่เหลี่ยมร่วมกับลายประกอบคือลวดลายดอกไม้

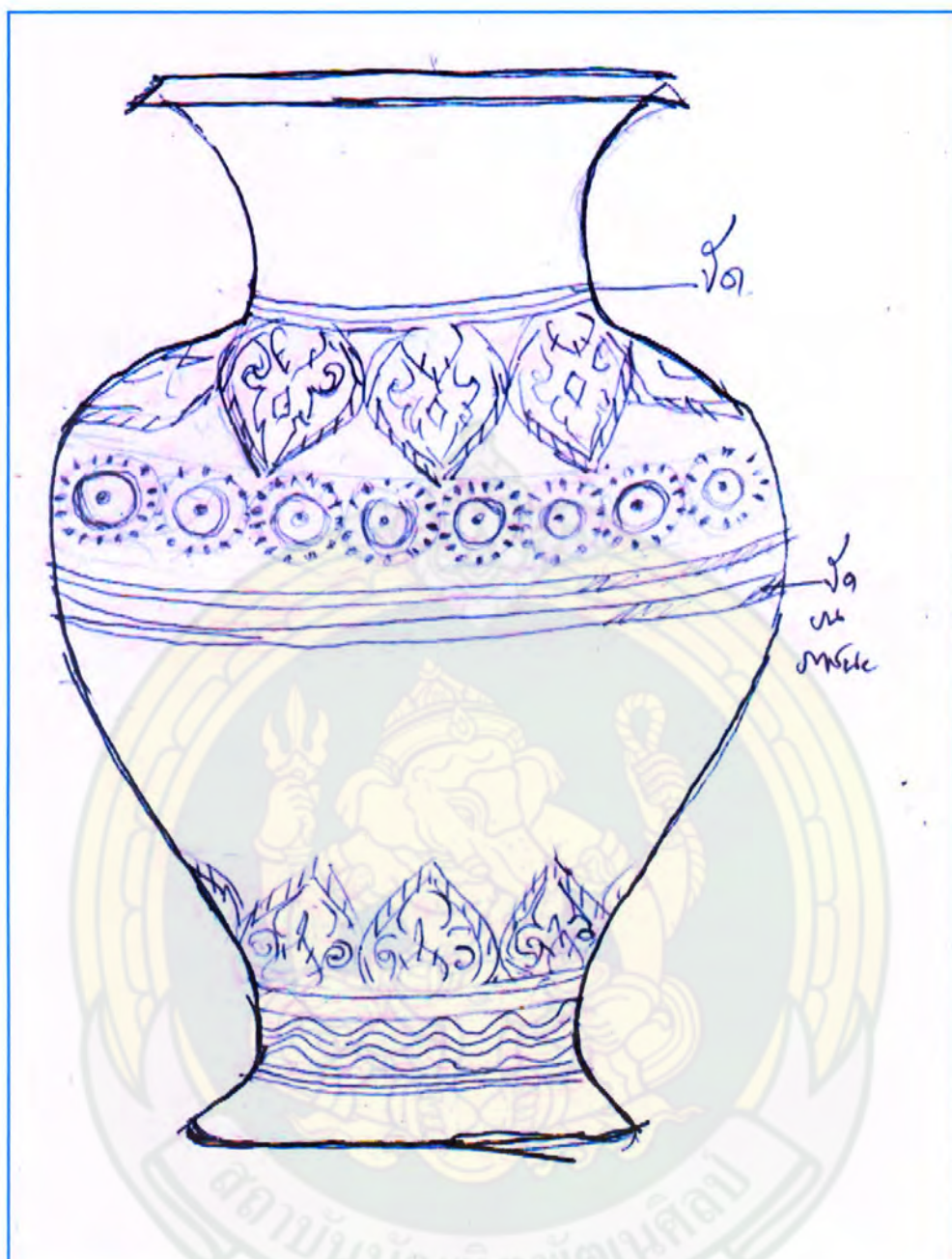
ภาพที่ ๓๕ ภาพร่าง รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการนำลาย
ประกอบกับลวดลายหลักคือรูปพิศคล้องช้างร่วมกับลายประกอบคือลายชุด
ชิตคลื่นน้ำและลวดลายรูปใบโพธิ์

ภาพที่ ๓๖ ภาพร่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการนำลายประกอบ
กับลวดลายหลักคือเทวดาในกรอบสี่เหลี่ยมร่วมกับลายประกอบ คือ ลวดลาย
ดอกไม้ ลายชุด ขีดของคลื่นน้ำ และลวดลายรูปใบโพธิ์

ภาพที่ ๓๗ ภาพร่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการนำลายประกอบกับ ลวดลายหลักคือรูปหงส์ในกรอบสี่เหลี่ยมร่วมกับลายประกอบ คือ ลวดลายดอกไม้ ลาย ขูดขีดของคลื่นน้ำ

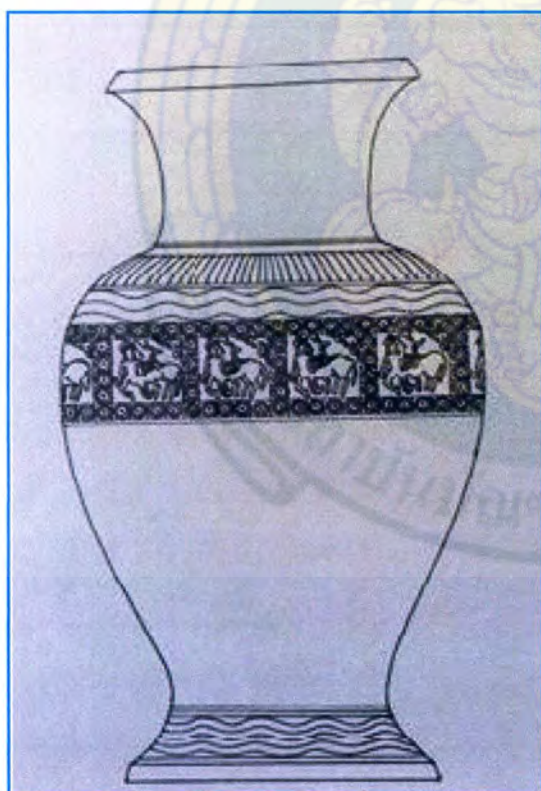
ภาพที่ ๓๘ ภาพร่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการนำลายประกอบ
ทั้งหมด ได้แก่ ลวดลายรูปใบโพธิ์ ลวดลายรูปดอกไม้ และลายชุดขีดคลื่นน้ำ

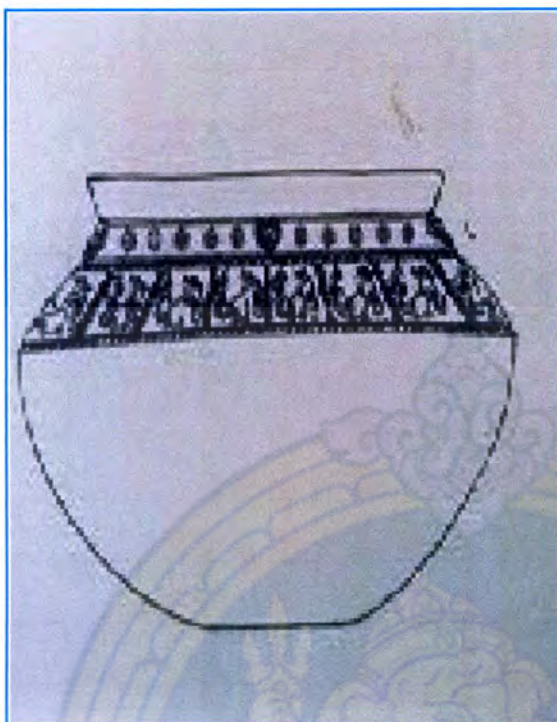
ภาพที่ ๓๘ ภาพร่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการนำลายประกอบ
ร่วมกับลายหลัก ได้แก่ ลวดลายรูปใบโพธิ์ ลวดลายนักรบบนหลังม้า ลายชุดขีด
คลื่นน้ำและลวดลายรูปดอกไม้

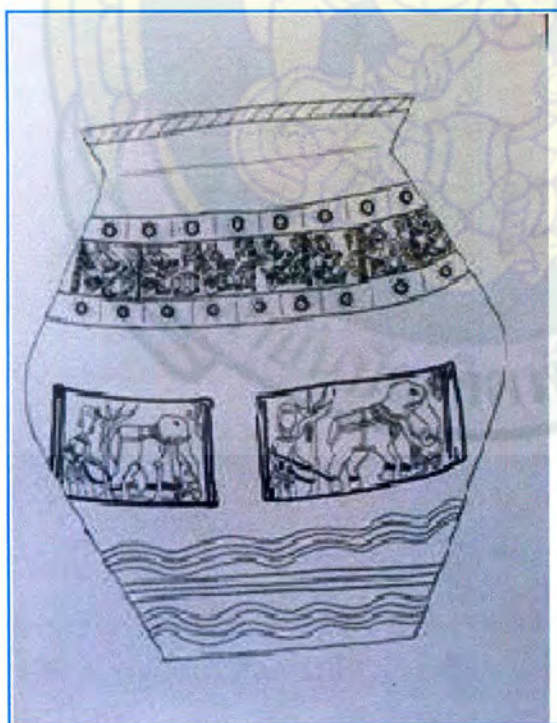
ภาพที่ ๔๐ ภาพร่างรูปแบบงานเครื่องปั้น
เผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการนำประกอบ
กับค้ำช่องข้าง ลายนักรบ ใช้กับลายประกอบ
คือ ลายชุดขีด ลายใบโพธิ์ ลายคลื่นน้ำ ลาย
รูปดอกไม้

ภาพที่ ๔๑ ภาพร่างรูปแบบงาน
เครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการ
นำลาย ประกอบกับลวดลายหลัก ลายหลัก
คือ ลายนักรบบนหลังม้า ใช้กับลาย
ประกอบคือลายชุดขีด ลายคลื่นน้ำ และ
ลายรูปดอกไม้

ภาพที่ ๔๒ ภาพร่างรูปแบบงาน
เครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี
โดยการนำลายประกอบกับลวดลาย
หลักคือ ลายรูปหงส์ในกรอบสี่เหลี่ยม
ร่วมกับลาย ประกอบคือลายลายรูป
ดอกไม้

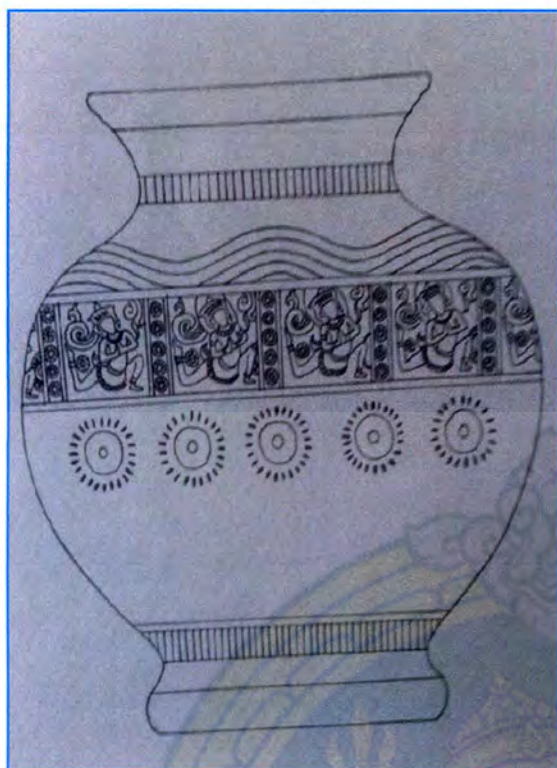
ภาพที่ ๔๓ ภาพร่างรูปแบบงาน
เครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี
โดยการนำลายประกอบกับลวดลาย
หลัก คือลายเทวดาร่วมกับลวดลาย
ประกอบ คือลายรูปดอกไม้และลาย
ชุดขีดคลื่นน้ำ

ภาพที่ ๔๔ ภาพร่างรูปแบบงาน
เครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการ
นำลายประกอบกับลวดลายหลัก ลายหลัก
คือ นักรบบนหลังม้าร่วมกับลายประกอบ
คือลวดลายรูปดอกไม้ และลายชุดขีดคลื่นน้ำ
ลายรูปใบโพธิ์และลายชุดขีด

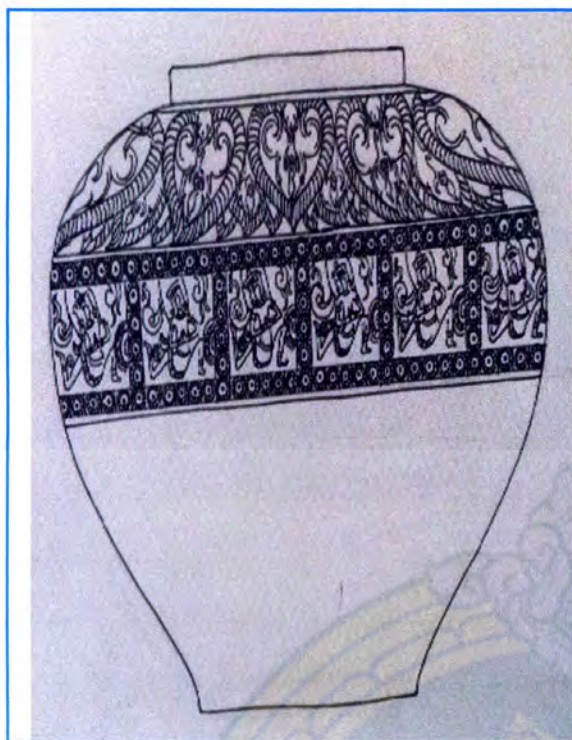
ภาพที่ ๔๕ ภาพร่างรูปแบบงาน
เครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการ
นำลายประกอบกับลวดลายหลัก ลายหลัก
คือ ลายรูปหงส์ในกรอบสี่เหลี่ยม
ร่วมกับลายประกอบคือ ลวดลายรูปใบโพธิ์
ลายชุดขีดคลื่นน้ำและลายชุดขีด

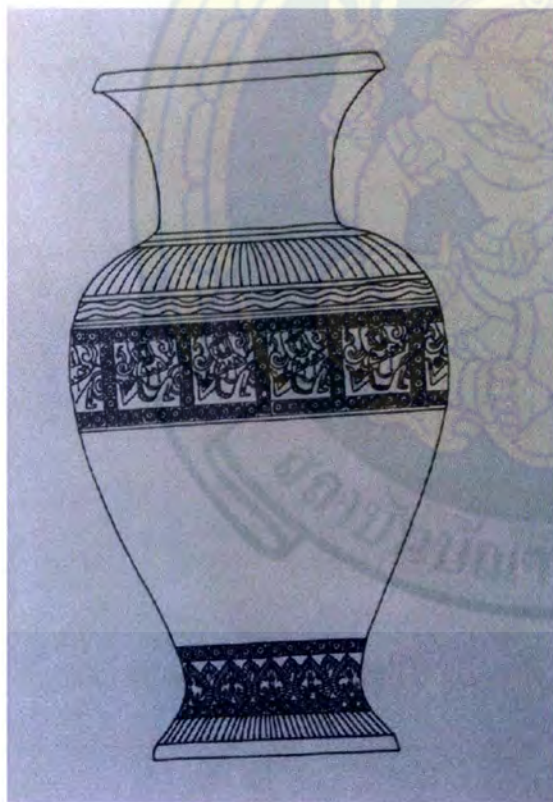
ภาพที่ ๔๖ ภาพร่างรูปแบบงาน
เครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการ
นำลายประกอบกับลวดลายหลัก ลายหลัก
คือ ลายเทวดาในกรอบสี่เหลี่ยมร่วมกับลาย
ประกอบคือ ลายรูปดอกไม้ ลายชุดขีดคลื่น
น้ำและลายชุดขีด

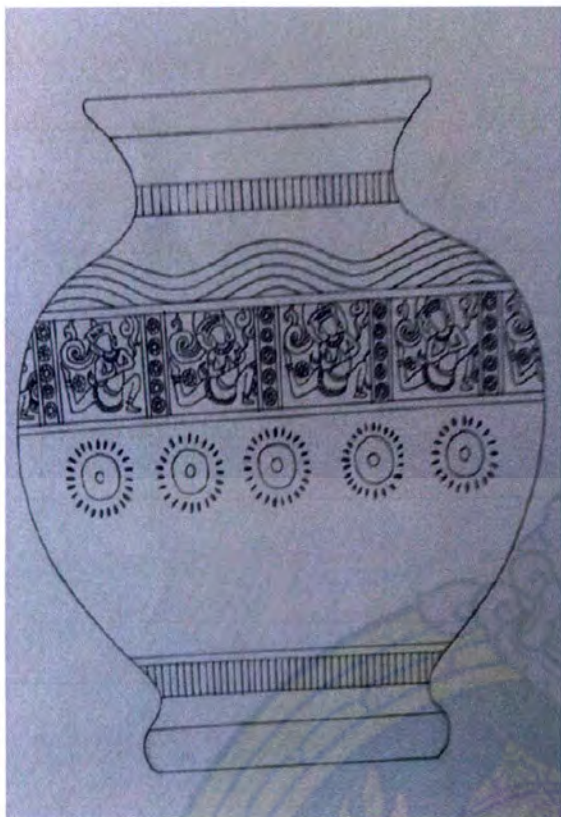
ภาพที่ ๔๗ ภาพร่างรูปแบบงาน
เครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรีโดยการ
นำลายประกอบกับลวดลายหลัก ลายหลัก
คือ ลายหงส์ในกรอบสี่เหลี่ยมร่วมกับลาย
ประกอบคือลาย รูปดอกไม้ ลายชุดขีดคลื่น
น้ำ ลายชุดขีด และลายรูปใบโพธิ์

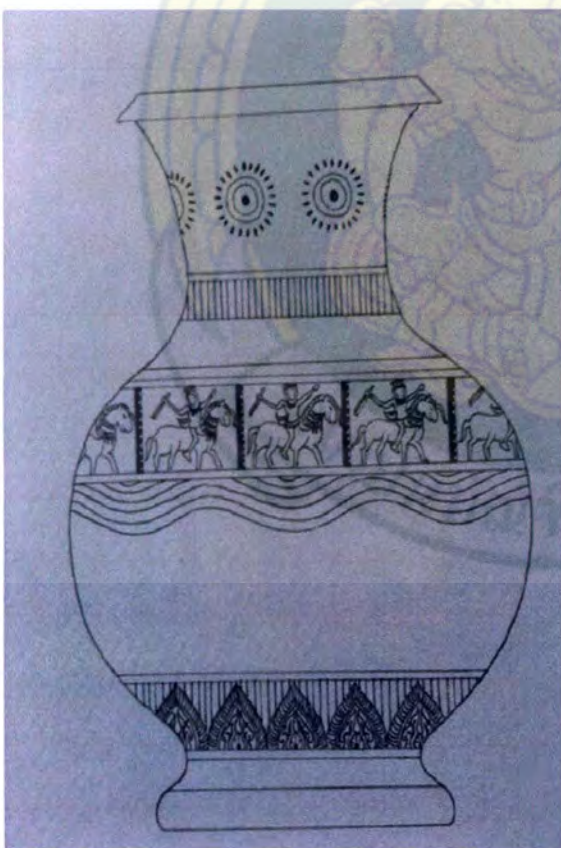
ภาพที่ ๔๘ ภาพร่างรูปแบบงาน
เครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการ
นำลายประกอบกับลวดลายหลัก ลายหลัก
คือลายเทวดาในกรอบสี่เหลี่ยมร่วมกับลาย
ประกอบคือลายรูปใบโพธิ์

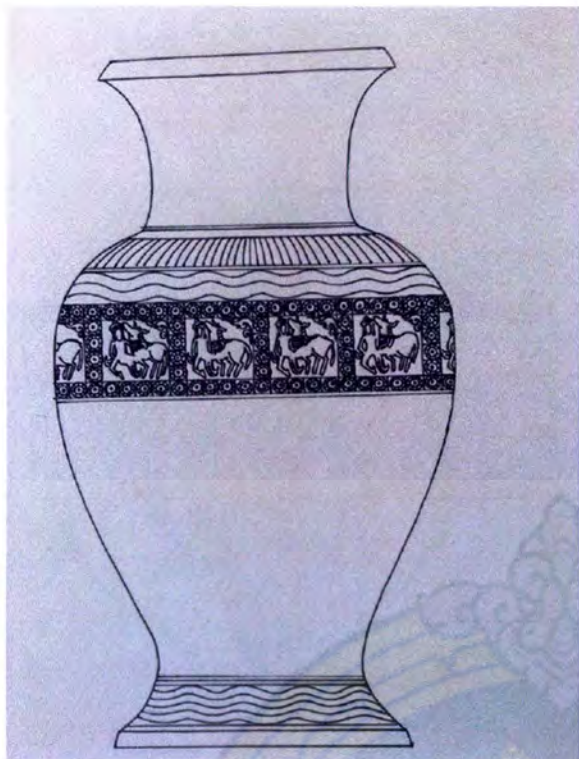
ภาพที่ ๔๙ ภาพร่างรูปแบบงาน
เครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการ
นำลายประกอบกับลวดลายหลัก ลายหลัก
คือลายเทวดาในกรอบสี่เหลี่ยมร่วมกับลาย
ประกอบคือลายรูปใบโพธิ์ ลายชุดขีดคลื่นน้ำ
และลวดลายชุดขีด

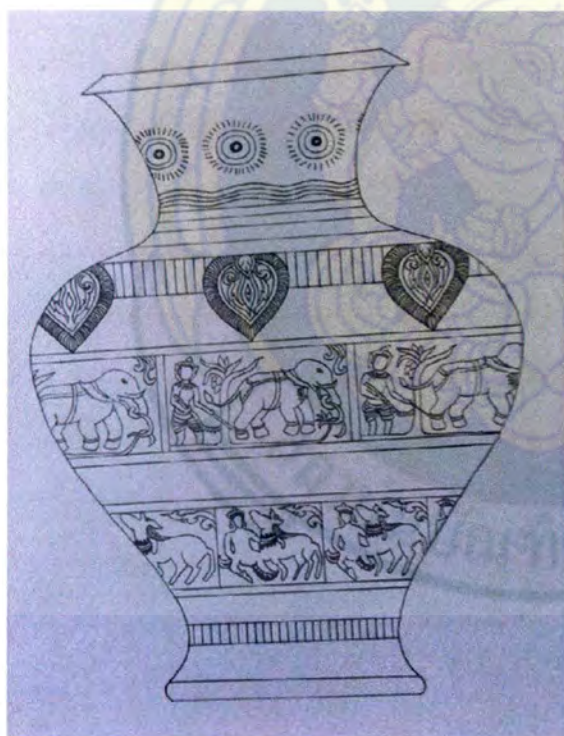
ภาพที่ ๕๐ ภาพร่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรีโดยการนำลายประกอบกับลวดลายหลัก ลายหลักคือลายเทวดาในกรอบสี่เหลี่ยมร่วมกับลายประกอบคือ ลายชุดขีดคลื่นน้ำ และลายชุดขีดอื่น ๆ และลายรูปดอกไม้

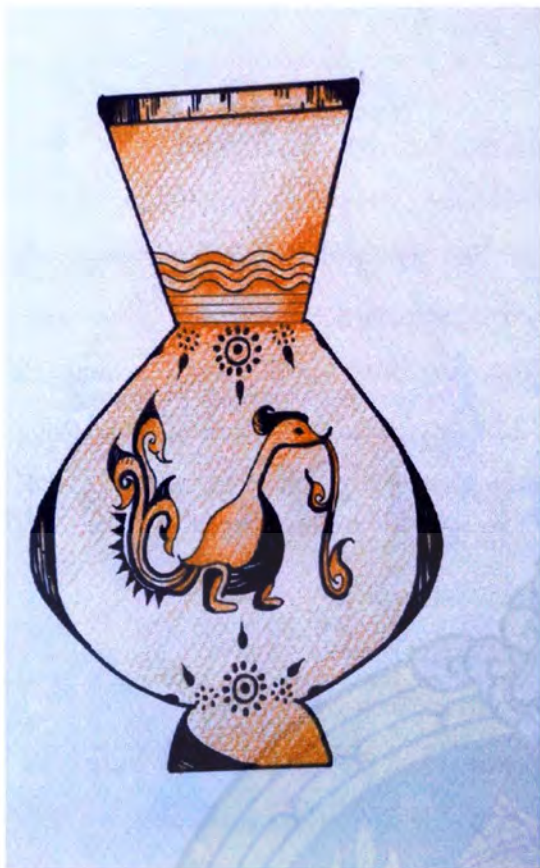
ภาพที่ ๕๑ ภาพร่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการนำลายประกอบกับลวดลายหลัก ลายหลักคือลายนักรบร่วมกับลายประกอบคือลายชุดขีดคลื่นน้ำ และลายชุดขีด ลายรูปดอกไม้ และลายรูปใบโพธิ์

ภาพที่ ๕๒ ภาพร่างรูปแบบงาน
เครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรีโดยการ
นำลายประกอบกับลวดลายหลักคือลาย
นักรบร่วมกับลายประกอบ ลวดลายชุด
ลวดลายชุด ชีต และลวดลายชุดชีตคลื่นน้ำ

ภาพที่ ๕๓ ภาพร่างรูปแบบงาน
เครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการ
นำลายประกอบกับลวดลายหลัก ลายหลัก
คือลายพืชรัดล้อมช้างและลายนักรบร่วมกับ
ลายประกอบคือลวดลายชุดชีต ลายรูปใบ
โพธิ์และลวดลายรูปดอกไม้

ภาพที่ ๕๔ ภาพร่างรูปแบบงาน
เครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการ
นำลายประกอบกับลวดลายหลัก ลายหลัก
คือลายหงส์ และลายลวดลายชุดขีดคลื่นน้ำ
และลวดลายรูปดอกไม้

ภาพที่ ๕๕ ภาพร่างรูปแบบงาน
เครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการ
นำลายประกอบกับลวดลายหลัก ลายหลัก
คือลายนักรบบนหลังม้า และลาย
ประกอบคือลวดลายชุดขีดและลวดลายรูป
ดอกไม้

การศึกษาเกี่ยวกับการทำบล็อกดินแบบ จากช่างในชุมชน โดยนายสกล เพชรศรี ช่างปั้น ที่โรงปั้นดินเผา ตั้งอยู่เลขที่ ๒๗๔ ม. ๑๓ บ้านไผ่เกาะ ต. หัวโพธิ์ อําเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ด้วยการใช้อุปกรณ์ ดังนี้ ๑. แผ่นกระดาน ๒. ขี้ผึ้ง และ ๓. เชื้อเพลิง

นำรูปแบบลวดลายบ้านบางปูน ปั้นได้ตามขนาดโดยกำหนดไว้ ดังนี้ ลายหลัก มีขนาดประมาณ ๕ x ๖ ซม. ได้แก่ รูปแบบนักรบบนหลังม้า รูปแบบลายรูปหงส์ในกรอบสี่เหลี่ยม รูปแบบลายพืชรักช้าง รูปแบบลายเทพนม และลายประกอบมีขนาดประมาณ ๓ X ๔ ซม. ได้แก่ รูปแบบลายรูปใบโพธิ์ รูปแบบลายชุดชิตคลื่นน้ำ และรูปแบบลายรูปดอกไม้ มีขั้นตอน ดังนี้

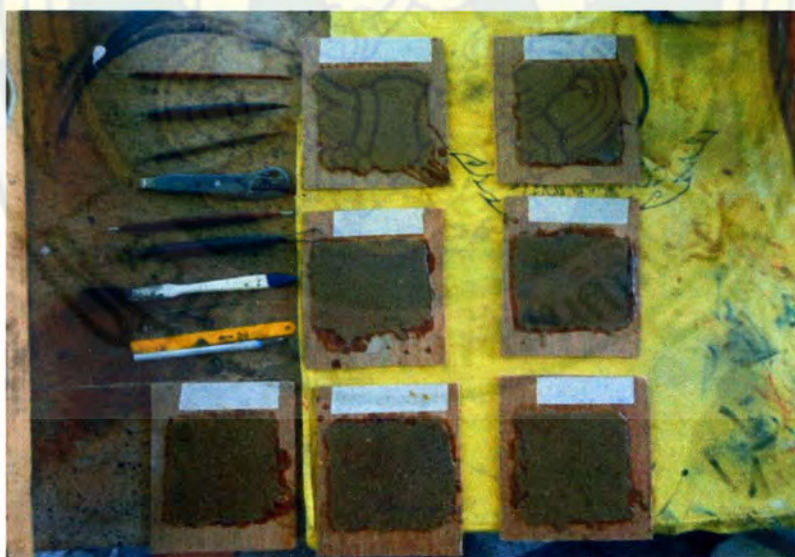
๑. ใช้ความร้อนหลอมขี้ผึ้งให้มีความอ่อนตัว เพื่อที่จะสามารถขึ้นรูปได้
๒. เมื่อหลอมขี้ผึ้งจนอ่อนตัวแล้วนำขี้ผึ้งไปขึ้นรูปตามแบบ
๓. ทายางซิลิโคนบริเวณรูปที่ขึ้นไว้จนทั่ว ทิ้งไว้ให้แห้ง
๔. เมื่อยางซิลิโคนแห้งแล้วนำปูนพลาสเตอร์เทลงในพิมพ์ยางซิลิโคน เพื่อหล่อแบบบล็อกพิมพ์ ทิ้งให้แม่พิมพ์แห้ง ก็จะได้แม่พิมพ์กดประทับในงานเครื่องปั้นดินเผา

ภาพที่ ๕๖ การเตรียมเชื้อเพลิงใช้หลอมขี้ผึ้งให้มีความอ่อนตัว

ภาพที่ ๕๗ ผู้วิจัยและนายสกล เพชรศรี ช่างปั้น ขณะเรียนรู้และร่วมกันหาแนวทางเพื่อการทำบล็อกรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี

ภาพที่ ๕๘ การเตรียมอุปกรณ์เพื่อขึ้นรูปทำบล็อกพิมพ์

ภาพที่ ๕๙ ผลงานการขึ้นรูปทำบล็อกพิมพ์

ภาพที่ ๖๐ ขั้นตอนการทำพิมพ์ยางซิลิโคน

รูปแบบลายนักรบบนหลังม้า

รูปแบบลายหงส์ในกรอบสี่เหลี่ยม

รูปแบบลายพิธีคล้องช้าง

รูปแบบลายเทพพนม

ภาพที่ ๖๑ บล็อกปูนพลาสเตอร์ลวดลายหลัก

รูปแบบลายคลื่นน้ำ

รูปแบบลายใบโพธิ์

รูปแบบลายดอกไม้

ภาพที่ ๖๒ บล็อกปูนพลาสเตอร์ลวดลายประกอบ

๔. การสร้างต้นแบบรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี

การสร้างงานเครื่องปั้นดินเผาตามรูปแบบที่ได้มีการเรียนรู้และร่วมกัน ซึ่งในการวิจัยนี้ได้มีความร่วมมือจากครู ช่าง และนักศึกษาร่วมกันทำงานครั้งนี้ที่โรงปั้นดินเผาของนายช่างมะโน เชื้อคำ มีผลการวิจัย ดังนี้

๔.๑ การเตรียมดิน ดินที่ใช้เป็นดินท้องถิ่นนำมาบดด้วยเครื่องนวด

๔.๒ การขึ้นรูป ช่างใช้ประสบการณ์จากการมองรูปทรงภาชนะ ตามแบบร่าง แล้วขึ้นรูปกับอุปกรณ์ขึ้นรูปให้ได้ขนาดเท่าของจริง

๔.๓ การใช้บล็อก

๔.๓.๑ การกดประทับรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผา กดประทับตกแต่งบริเวณรอบขอบ ใหญ่เครื่องปั้นดินเผาตามแบบร่าง หรือตามความคิดของช่าง

๔.๓.๒ การนำดินกดบนบล็อกเมื่อเกิดลวดลายแล้วนำมาปะไว้ที่เครื่องปั้นดินเผาด้วยน้ำดิน (สลิป)

๔.๔ เเผาโดยใช้เตาฟืนโบราณ เตาเผาที่มีรูปร่างเรียก เตาเผาทรงจรวดขนาด กว้าง ๔ เมตร ยาว ๑๐ เมตร มีช่องลม หน้าเตา ๒ ช่อง บนและล่าง ช่องลมด้านข้างของเตาด้านละ ๕ ช่อง รวมเป็น ๑๒ ช่อง เมื่อลำเลียงภาชนะเข้าเตาให้เป็นระเบียบจากด้านในออกมา จากซ้ายไปขวาหรือขวาไปซ้ายโดยเว้นว่างตรงกลางเพื่อการเข้าออกในการลำเลียง ระหว่างภาชนะจะมีการเว้นระยะใช้เสียบเหล็กเพื่อรองรับฟืน เมื่อภาชนะเต็มเตาก็ปิดประตูเตาด้วยอิฐแล้วพอกดินไว้ ปิดช่องลมทุกช่องด้วยอิฐพอกดินด้านข้างทุกช่องของเตา เพื่อให้ควันออกช่องเดียวคือปล่องควันอยู่ส่วนบนของเตาเผา การเผาวันแรกใช้ช่องหน้าเตาซึ่งมี ๒ ช่อง ปิดช่องบนใช้ช่องล่าง โดยฟืนใหญ่เป็นไม้มะขามเทศ วันที่สองปิดช่องหน้าเตาช่องล่างมาใช้ช่องบน และเปลี่ยนไม้ใหญ่มาเป็นไม้ฟืนเล็กหรือไม้ยูคาลิปตัส เริ่มเปิดช่องลมด้านข้างเตา ซึ่งเปิดเพียงแค่ด้านเดียวเท่านั้นเนื่องจากฟืนยาว ใส่ฟืนเล็กเข้าช่องลม แต่ละช่อง คอยสังเกต สี ด้วยตา และเปิดปิดช่องลมตามระยะเวลา โดยรวมการเผาในวันแรกใช้ใส่ฟืนใหญ่หน้าเตาเป็นเวลา ๑ วัน และ วันที่ ๒ ใส่ฟืนเล็กในช่องลมด้านใดด้านหนึ่ง ในที่นี้ใช้ด้านขวาของเตา รวมเป็น ๔ ชั่วโมง วันที่ ๓ เปิดประตูเตาทิ้งไว้ให้อุณหภูมิลดลง วันที่ ๔ ลำเลียงภาชนะเครื่องปั้นดินเผาออกจากเตาฟืน ทำความสะอาดและนำไปใช้ตามวัตถุประสงค์ต่อไป

ตารางที่ ๒ แสดงการเผาเครื่องปั้นดินเผาโดยใช้เตาฟืน

วัน	เปิดช่องลมที่	บริเวณเตา	เวลา	ฟืน
วันแรก	๑	หน้าเตา (ด้านล่าง)	๑ วัน	ฟืนใหญ่
วันที่สอง	๑	หน้าเตา (ด้านบน)	๑ ชม. - ๑.๓๐ ชม.	ฟืนเล็ก
วันที่สอง	๒	ด้านข้าง (ขวา)	๑ ชม. - ๑.๓๐ ชม.	ฟืนเล็ก
วันที่สอง	๓	ด้านข้าง (ขวา)	๑ ชม. - ๑.๓๐ ชม.	ฟืนเล็ก
วันที่สอง	๔	ด้านข้าง (ขวา)	๑ ชม. - ๑.๓๐ ชม.	ฟืนเล็ก
วันที่สอง	๕	ด้านข้าง (ขวา)	๑ ชม. - ๑.๓๐ ชม.	ฟืนเล็ก
วันที่สอง	๖	ด้านข้าง (ขวา)	๑ ชม. - ๑.๓๐ ชม.	ฟืนเล็ก
วันที่สาม	๑ - ๖	ด้านข้าง (ขวา)	๑ วัน	-

หมายเหตุ

การเปิดช่องลมที่ ๓ จะใช้ดินพอกปิดช่องลมที่ ๑

การเปิดช่องลมที่ ๔ จะใช้ดินพอกปิดช่องลมที่ ๒

การเปิดช่องลมที่ ๕ จะใช้ดินพอกปิดช่องลมที่ ๓

การเปิดช่องลมที่ ๖ จะใช้ดินพอกปิดช่องลมที่ ๔

ภาพที่ ๖๓ ผู้ร่วมงานวิจัยที่โรงงานดินเผาสุพรรณบุรีประกอบด้วย ครู นักศึกษา และช่าง

ภาพที่ ๖๔ นักศึกษาและช่างกำลังทดลองขึ้นรูปเครื่องปั้นดินเผา

ภาพที่ ๖๕ การใช้บล็อกรูปแบบเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรีกดประทับลงบนเครื่องปั้นดินเผา

ภาพที่ ๖๖ เตาเผารูปทรงจรวด โดยใช้ฟืนมีช่องลมหน้าเตา ๒ ช่อง และด้านข้าง
ด้านละ ๕ ช่อง

ภาพที่ ๖๗ งานเครื่องปั้นดินเผาที่ถูกกล้ำเลียลงอย่างเป็นระเบียบอยู่ภายในเตา

ภาพที่ ๖๘ การใส่ฟืน ตามช่องลมสังเกตสีของเครื่องปั้นดินเผาเพื่อลดและเพิ่มปริมาณฟืน

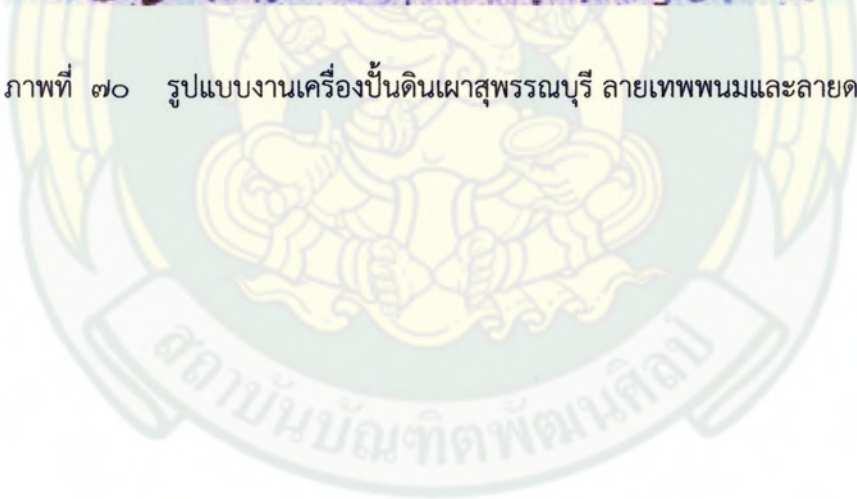
๕. ตัวอย่างรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี

ภาพที่ ๖๙ รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี ลายประทับรูปนักรบบนหลังม้า

ภาพที่ ๗๐ รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี ลายเทพพนมและลายดอกไม้

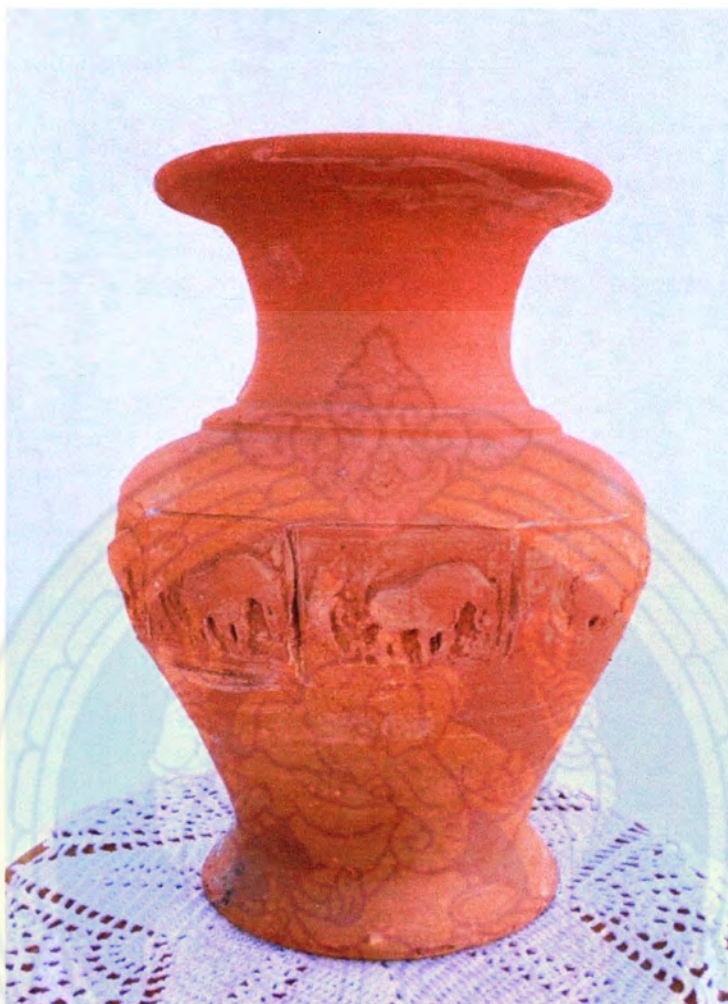

ภาพที่ ๗๑ รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี ลายเทพพนมในกรอบสี่เหลี่ยม

ภาพที่ ๗๒ รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี ลายพิธีคล้องช้าง (๑)

ภาพที่ ๗๓ รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี ลายพิธีคล้องช้าง (๒)

ภาพที่ ๗๔ รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี ลายหงส์ในกรอบสี่เหลี่ยม

ภาพที่ ๗๕ รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี ลายนักรบบนหลังม้า

ภาพที่ ๗๖ รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี ลายคลื่นน้ำและลาย
พิธีคล้องช้าง

การสรุปและนำเสนอผลงานการพัฒนารูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผา

ผู้วิจัยดำเนินการเพื่อนำเสนอผลงานการวิจัยได้แก่ ครู นักศึกษา วิทยาลัยช่างศิลป์สุพรรณบุรี ผู้ปกครอง และผู้สนใจ ณ หอประชุมวิทยาลัยช่างศิลป์สุพรรณบุรี วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๖ เพื่อเผยแพร่และรับข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

ภาพที่ ๗๗ การนำเสนอผลงานวิจัย ณ หอประชุมวิทยาลัยช่างศิลป์สุพรรณบุรี

บทที่ ๕

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทที่ ๕

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุป

การวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนารูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี ทำให้มีข้อมูลเกี่ยวกับงานเครื่องปั้นดินเผาจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรม ดังนี้

๑. ข้อมูลงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี จากแหล่งเตาบ้านบางปูน ตำบลพิหารแดง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี มีความเป็นมาการขุดค้นของจารึก วิไลแก้วและคณะ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๑ ภาชนะส่วนใหญ่นิยมตกแต่งด้วยการประทับลวดลาย ที่จัดว่าเป็นลักษณะเฉพาะ ถือว่าได้มีความสำคัญของการศึกษางานเครื่องปั้นดินเผา พบลวดลายแบบต่าง ๆ บนภาชนะ เช่น สมัยทวารวดี และ พ.ศ. ๒๕๔๒ ศาสตราจารย์สายันต์ ไพเราะจูจิตร และคณะ ได้ผลการศึกษา ด้านโบราณคดีแหล่งเตาเผาบ้านบางปูน ว่าพบร่องรอยเครื่องถ้วยชามมีคุณลักษณะทั้งชนิดเนื้อดินไม่แกร่งมาก (high-fired earthenware) และเครื่องปั้นดินเผาชนิดเนื้อดินแกร่งมาก (stone ware) เป็นเครื่องที่สามารถกำหนดอุณหภูมิได้ประมาณ ๑,๐๐๐ - ๑,๑๐๐ องศาเซลเซียส หรือสูงมากกว่า ๑,๒๐๐ องศาเซลเซียสก็ได้ เครื่องปั้นดินเผาจะไม่เคลือบผิว แต่มีลายลักษณ์ตกแต่งประดับประดามากมายตั้งแต่ฐานล่างจนถึงคอ (richly adorned ware) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มภาชนะประเภทไหปากแตรและโอ่ง เครื่องปั้นดินเผาเนื้อดินไม่แกร่งและมีสีเทา เป็นเพราะคุณภาพและคุณสมบัติของดินวัตถุดิบที่ใช้ปั้นไม่สามารถทนความร้อนสูงเกินกว่า ๑,๑๐๐ องศาเซลเซียสได้ เห็นได้จากมีภาชนะที่บิดเบี้ยวเสียรูปทรงมีเนื้อดินแกร่งมากถูกทิ้งเป็นขยะเตา และบรรดาเครื่องปั้นดินเผารูปทรงสมบูรณ์และที่มีคุณภาพปานกลางถึงคุณภาพดีมากล้วนแต่มีเนื้อดินไม่แกร่งมากนักทั้งสิ้น การที่เครื่องปั้นดินเผาของแหล่งบ้านบางปูนต้องทำให้เป็นสีเทา น่าจะเนื่องมาจากภาชนะเนื้อดินไม่แกร่ง เนื้อดินสีแดงและสีอิฐที่เคยเป็นที่นิยมในวัฒนธรรมทวารวดีอาจจะไม่เป็นที่นิยมของผู้บริโภคในระยะหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๕ ซึ่งเป็นช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๕ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่วัฒนธรรมแบบขอม หรือวัฒนธรรมร่วมสมัยขอมในประเทศไทยที่เรียกว่า วัฒนธรรมสมัยลพบุรีแพร่หลาย และเป็นปัจจัยกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิตของประชากรในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผู้บริโภคในห้วงพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๘ อาจจะนิยมใช้เครื่องปั้นดินเผาเนื้อแกร่งเคลือบสีน้ำตาลดำในวัฒนธรรมลพบุรีหรือเครื่องเคลือบแบบเขมรที่แพร่หลายอยู่ก่อนหน้านั้น เงื่อนไขและข้อกำหนดทางวัฒนธรรมภายในภูมิภาคและเงื่อนไขความต้องการของผู้บริโภคคงเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิตภาชนะที่มีผิวสีเทาเข้มหรือผิวสีดำ ซึ่งน่าจะช่วยให้เกิดความรู้สึกว่าภาชนะแข็งแรงและตอบสนองรสนิยมได้ใกล้เคียงกับภาชนะเคลือบสีน้ำตาลหรือได้ไม่ยากในหมู่ผู้บริโภค ปรากฏการณ์เช่นนี้ก็พบในภาชนะเนื้อแกร่งไม่เคลือบของแหล่งเตาเมืองเสลียง (ในกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาก่อนสังคมโลก) ซึ่งก็ผลิตไหไม่เคลือบสีเทามีลายลักษณ์ประดับด้วยเช่นกันในห้วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ แต่

ระยะต่อมากลุ่มคนที่เมืองเซียงพัฒนากิจการจนสามารถผลิตเครื่องปั้นดินเผาเนื้อแกร่งเคลือบผิวได้ จึงเน้นการผลิตไหเคลือบสีน้ำตาลออกมาขายแพร่หลายทั่วไป แต่ก็ไม่ได้หยุดผลิตไหปากแตรเนื้อแกร่งสีเทาไปแต่อย่างใด ในที่นี้ศาสตราจารย์สายันต์ ไพเราะญัตติ ได้ตั้งข้อสงสัยว่าปัจจัยในการสร้างสรรค์ลายลักษณ์ประดับประดาตกแต่งบนภาชนะประเภทไห ทั้งลายลักษณ์รูปภาพและลายลักษณ์นามธรรมอื่น ๆ เกิดจากคติความเชื่อแบบแผนประเพณีการปฏิบัติของชีวิตและความมุ่งหมายในการใช้สอยภาชนะประเภทต่าง ๆ ที่กำหนดรูปแบบภาชนะและลายลักษณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคติธรรมความเชื่อในเรื่องจักรวาลวิทยา ชีวิตหลังความตาย จินตภาพเขาพระสุเมรุ ประเพณีการฝังศพ ในภาชนะดินเผา และการใช้ภาชนะดินเผาเป็นเครื่องสังเวยในพิธีกรรมการจัดการศพที่มีมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในดินแดนประเทศไทยตั้งแต่เมื่อราว ๕,๐๐๐ ปีมาแล้ว และแบบแผนทางวัฒนธรรมดังกล่าวมีการปฏิบัติสืบทอดมายาวนานในภูมิภาคเอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผลศึกษาพบไหปากแตรที่มีลายลักษณ์รูปภาพและลายลักษณ์นามธรรมประดับประดาตกแต่งอย่างอลังการที่ผลิตจากแหล่งเตาสุพรรณบุรีที่บ้านบางปูนถูกนำไปใช้ในกิจกรรมพิเศษเฉพาะทางที่เกี่ยวกับคติธรรมความเชื่อ และพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย การฝังศพ ในลักษณะที่เป็นโกศ ใส่กระดูก หรืออัฐิ ฝังไว้ตามป่าช้า บนภูเขาเชิงเขา รอบฐานเจดีย์และศาสนสถานในเมือง นอกเมือง และชุมชนโบราณในภูมิภาคต่าง ๆ นอกจากนี้ยังพบไหปากแตรที่ใส่กระดูกและอัฐิพบจมอยู่ในแม่น้ำ ความต้องการไหที่มีลายลักษณ์แบบพิเศษไปใช้ในพิธีกรรมพิเศษไปใช้ในพิธีกรรมพิเศษของชีวิตน่าจะเป็นอุปสงค์หลักอีกประการหนึ่งที่ทำให้รูปแบบของเครื่องปั้นดินเผาที่ผลิตในแหล่งเตาสุพรรณบุรีที่บ้านบางปูนไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือเปลี่ยนแปลงไปไม่มากนัก ในท่วงระยะเวลาการผลิตต่อเนื่องกันมาหลายร้อยปีนอกจากนี้มีเหตุจูงใจ อื่น ๆ ประกอบเข้ามาอีก เช่น การสร้างคุณลักษณะเด่นทดแทนคุณลักษณะเนื้อดินที่ไม่แกร่ง ไม่เคลือบผิว เนื้อดินหยาบขรุขระไม่เรียบร้อยที่อาจจะดูด้อย ขาดความน่าสนใจ การใช้ลายลักษณ์ที่แปลกตาและสวยงามตกแต่งประดับประดาคงจะช่วยทดแทนคุณสมบัติด้อยเรื่องความแข็งแรง ทนทาน หรือความไม่สวยงามที่ขาดหายไปได้ไม่ยาก เครื่องปั้นดินเผาประเภทไหปากแตร ไหเท้าช้าง และโอ่งขนาดใหญ่ที่มีลายลักษณ์ประดับประดาตลอดทั้งใบเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและไม่มีการผลิตจากแหล่งอื่น ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สินค้ากลุ่มนี้จึงมีส่วนแบ่งที่แน่นอนในตลาดเครื่องปั้นดินเผา เป็นผลให้กิจการการผลิตสามารถดำรงอยู่ได้นานหลายร้อยปี จึงนับว่าเป็นมรดกวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าควรต่อการอนุรักษ์และสืบสานจากรุ่นสู่รุ่นต่อไป

๒. รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรี พบหลายรูปแบบซึ่งพบว่ามีเอกลักษณ์ท้องถิ่น ซึ่งตัวอย่างที่นำมาพัฒนา ดังนี้

๒.๑. ลวดลายดอกไม้

๒.๒ ลวดลายคลื่นน้ำ

๒.๓ รูปแบบลวดลายใบโพธิ์

๒.๔ ลวดลายรูปหงส์ในกรอบสี่เหลี่ยม

๒.๕ ลวดลายรูปเทวดา

๒.๖ ลวดลายนักรบบนหลังม้า

๒.๗ ลวดลายแสดงพิธีคล้องช้าง

การนำรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาไปใช้เพื่อกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันสามารถทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์บนพื้นฐานทุนนิยมทางวัฒนธรรม และความภาคภูมิใจต่อผู้มีส่วนร่วมตามหลักการจัดการศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรม เพื่อการแสดงออกด้านศิลปะ หรืองานช่าง ที่ให้ประโยชน์ต่อเนื่องจากความสุนทรีย์ และสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลสมัย งานช่างศิลป์ในศิลปวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการเป็นแบบแผนเฉพาะของตนเอง มีความโดดเด่นไม่เหมือนสังคมอื่น ชาติอื่น และบางเรื่องอาจจะได้รับอิทธิพลโดยเฉพาะของตนเองได้

งานช่างศิลป์มีบทบาทของช่างและศิลปินเพื่อผลิตผลงานทางด้านศิลปะ (Arts) ของมนุษย์ที่อาจจะอยู่ในรูปของงานจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ ศิลปะไทยและงานเครื่องปั้นดินเผา ก็เป็นพฤติกรรมการแสดงออกที่มีนัยทางด้านศิลปะแฝงซ่อนอยู่ด้วยกันทั้งสิ้น ทางพฤติกรรมการแสดงออกด้านสุนทรีย์เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม และเป็นแบบแผนพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้และการยอมรับของสังคม แม้ว่าศิลปิน ช่าง ครู อาจารย์ ทั้งหลายอาจจะมีความเป็นตัวของตัวเองอยู่มาก แต่ผลงานศิลปะที่สร้างสรรค์ขึ้นมาก็ไม่ได้แหวกออกไปนอกขอบเขต หรือชนบทรอบรู้ที่สังคมนั้น ๆ กำหนดและยอมรับร่วมกัน หมายความว่า งานศิลปะต่าง ๆ ถูกควบคุมโดยสังคมและรับใช้สังคม ดังนั้นศิลปะจึงเป็นเครื่องมือการบำบัดแก้ปัญหาสังคม ชุมชน การแสดงออก ในแง่ความงามหรือสุนทรีย์เป็นภาพสะท้อน ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตมนุษย์ ศิลปะจึงมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมวัตถุและเทคโนโลยีในท้องถิ่นนั้น ๆ งานช่างศิลป์ ในที่นี้เป็นของแต่ละชุมชนไม่สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองโดด ๆ โดยปราศจากรากเหง้าและความหมายทางวัฒนธรรมของชุมชน สังคมที่เป็นต้นกำเนิดของศิลปะนั้น เมื่อถูกทำให้เสื่อมค่า ทำให้เสียหาย ถูกพินาศ ถูกทอด ถูกเปลี่ยนแปลงให้ความหมาย สภาพต่างจากบริบทของชุมชนหรือสังคมที่เป็นตัวกำหนดความหมายและคุณค่า งานศิลปะนั้น ๆ ก็จะหมดความหมายในเชิงวัฒนธรรมของชุมชนสังคมเดิมไปโดยปริยาย ในงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรีนับเป็นมรดกวัฒนธรรมที่สำคัญที่ ช่าง ศิลปิน ครู และวิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรีได้มีบทบาทเพื่อการดำรงไว้ให้มีความเจริญงอกงามพร้อมด้วยอัตลักษณ์ของเมืองสุพรรณบุรีอย่างมีคุณประโยชน์ต่อสังคม และชาติไทยสืบไป การวิจัยนี้จึงใช้เป็นแนวทางการพัฒนารูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรีให้เกิดได้มีการสร้างสรรค์งานศิลป์ที่สอดคล้องกับชุมชน และทราบถึงการสร้างสรรค์เคียงคู่กับช่าง ศิลปิน ศิลปะจะจรรโลงสังคมให้ได้ความพึงพอใจ สงบสุข และสุนทรีย์สุข การรับรู้งานช่างศิลป์จึงเป็นเรื่องเดียวกับชีวิต ผู้คน มนุษย์ ทำให้ทุกฝ่ายทั้งผู้คน ปวงชน ช่าง และศิลปินมีความสัมพันธ์กันอย่างเกื้อกูล เป็นวัฒนธรรมที่งอก

งานด้วยงานศิลปะ และงานศิลปะจะเป็นเรื่องเดียวกับการดำเนินชีวิตของผู้คน เป็นศิลปวัฒนธรรมที่ทุกชาติ ล้วนพึงปรารถนาให้เกิดแก่ชนชาติตนทั้งสิ้น

ข้อเสนอแนะ

๑. ผู้สอนวิชาด้านช่างศิลป์สามารถนำเอารูปแบบศิลปกรรมท้องถิ่นในที่นี้คือ รูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรีไปจัดการเรียนรู้ในสาขางานช่างศิลป์ในสาขาเครื่องปั้นดินเผา และแขนงอื่น ๆ ได้ ดังนี้

- ๑.๑ วิชาประวัติศาสตร์ศิลปะไทย
- ๑.๒ วิชาวาดเส้น
- ๑.๓ วิชาการออกแบบผลิตภัณฑ์
- ๑.๔ วิชาจิตรกรรม
- ๑.๕ วิชาประติมากรรม
- ๑.๖ วิชาภาพพิมพ์
- ๑.๗ วิชาศิลปะไทย
- ๑.๘ วิชาศึกษาทั่วไป

ผู้สอนสามารถนำลวดลายงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรีประยุกต์ใช้เพื่อจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ โดยการปรับปรุงหลักสูตร เป้าหมาย อย่างชัดเจน เมื่อเสร็จสิ้นภาคเรียน สามารถนำผลการเรียนรู้จัดแสดงร่วมกันภายใต้หัวข้อเดียวกันในแต่ละสาขาวิชา ต่อปีการศึกษา หรือตามความเหมาะสมซึ่งช่างปั้น ศิลปิน ชุมชนร่วมเรียนรู้ด้วยการแลกเปลี่ยนหรือใช้นอกสถานที่ อาจเป็นในชุมชนแหล่งเตา หรือแหล่งศิลปกรรมในชุมชนเพื่อจัดการเรียนรู้

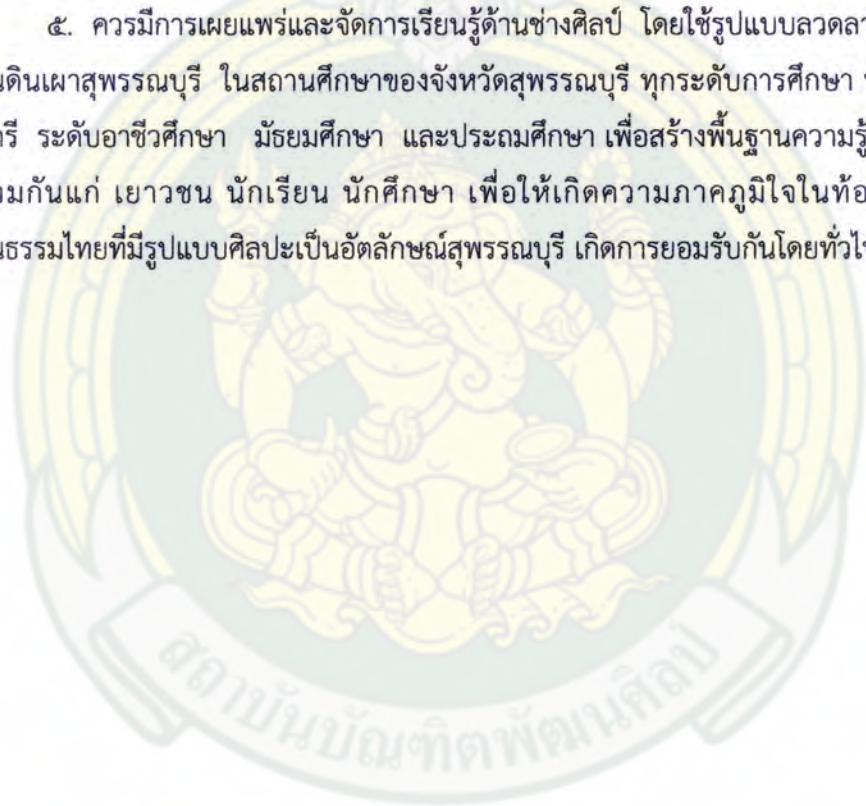
๒. การนำลวดลายรูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผา ลายลักษณะอื่น ๆ นอกเหนือจากรูปแบบในงานวิจัยนี้ ซึ่งตามผลการศึกษาผู้วิจัยที่ได้ข้อมูลพบรูปแบบลายลักษณะที่หลากหลาย ดังนั้นผู้สอน ช่าง ศิลปิน นักเรียน นักศึกษา ผู้สนใจสามารถนำลวดลาย ลายลักษณะอื่น ๆ เพื่อใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานได้ตามความสนใจ ถือเป็นการใช้ทุนทางศิลปวัฒนธรรมอย่างคุ้มค่า และสร้างสรรค์เป็นการรับใช้สังคมโดยจัดว่าเป็นงานศิลปะที่สร้างประโยชน์ต่อวัฒนธรรม ชุมชน บุคคล งานช่าง แก่สังคม และประเทศชาติตามเป้าหมายของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ที่มีเป้าหมายเพื่อธำรงอนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยด้วยการสร้างสรรค์และสืบสานงานศิลป์อย่างต่อเนื่อง

๓. วิธีในการจัดการพัฒนารูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาจังหวัดสุพรรณบุรีนั้น วิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี หรือสถานศึกษาช่างศิลป์สามารถจัดการเรียนรู้งานช่างศิลป์ ในรูปแบบที่ใช้พื้นที่นอกสถานศึกษา หรือใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ ด้วยการประสานช่างปั้น ช่างในท้องถิ่น ศิลปิน พื้นบ้านร่วมถ่ายทอดความรู้และความเชื่อ อุดมคติการทำงานเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และผู้เรียนได้

เข้าใจบทบาทงานช่างศิลป์ นับเป็นการเรียนรู้ถึงบริบทสังคม ชุมชนอย่างลึกซึ้ง และแรงบันดาลใจ อาจเกิดขึ้นเมื่อได้รับรู้จากประสบการณ์ตรง ช่าง และชาวบ้านในชุมชนก็ได้เห็นกระบวนการเรียนรู้ และสร้างสรรค์งานช่างศิลป์ในรูปแบบของทักษะหรือเทคนิคปัจจุบัน เพื่อสามารถรับรู้และยอมรับ ความแตกต่าง และพัฒนาหรือแก้ไขให้เกิดการสร้างสรรค์งานช่างศิลป์ตามบริบทของสังคม และ สังคมจะเกิดความภาคภูมิใจในการได้มีส่วนร่วมต่อการเรียนรู้งานช่างศิลป์ จึงเป็นผลบรรลุในการ อนุรักษ์และพัฒนางานศิลปวัฒนธรรมและใช้ได้ในงานช่างเครื่องปั้นดินเผา งานช่างศิลป์ทุกแขนง

๔. สถานศึกษาด้านศิลปะเชิญผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ ศิลปิน ร่วมกับช่างในชุมชน ให้ความรู้และร่วมกันพัฒนารูปแบบงานเครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรีในรูปแบบเฉพาะบุคคลขึ้นทุกปี การศึกษา เพื่อให้ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนางานให้มีความประณีตตามความคิดสร้างสรรค์ หรือความชำนาญของช่าง ศิลปิน หรือตามความสนใจของสังคมอย่างต่อเนื่อง

๕. ควรมีการเผยแพร่และจัดการเรียนรู้ด้านช่างศิลป์ โดยใช้รูปแบบลวดลายงาน เครื่องปั้นดินเผาสุพรรณบุรี ในสถานศึกษาของจังหวัดสุพรรณบุรี ทุกระดับการศึกษา ทั้งในระดับ ปริญญาตรี ระดับอาชีวศึกษา มัธยมศึกษา และประถมศึกษา เพื่อสร้างพื้นฐานความรู้ และความ เข้าใจร่วมกันแก่ เยาวชน นักเรียน นักศึกษา เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น หรือ ศิลปวัฒนธรรมไทยที่มีรูปแบบศิลปะเป็นอัตลักษณ์สุพรรณบุรี เกิดการยอมรับกันโดยทั่วไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. จารึกในประเทศไทย เล่ม ๕. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๐๙.
- กรกฎ บุญลพ. มนุษย์กับภาษาชนพื้นเมืองจากอดีตกาลสู่โลกสมัยใหม่. กรุงเทพฯ : สามลดา, ๒๕๕๑.
- กรมศิลปากร. โบราณคดีและประวัติศาสตร์เมืองสุพรรณบุรี. กรมศิลปากร, ๒๕๔๒.
- กิตติพงษ์ สนเล็ก. บทบาทของช่างในสังคมอยุธยา. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๔.
- เกศรินทร์ แซ่เบ๊. วิเคราะห์งานศึกษาเครื่องถ้วยแหล่งเตาสุพรรณบุรีที่บ้านบางปูน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรีวิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ปีการศึกษา ๒๕๔๙.
- จิตร ภูมิศักดิ์. สังคมไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาก่อนสมัยอยุธยา. กรุงเทพฯ : ไม้จาม, ๒๕๒๖.
- ชะเอม แก้วคล้าย. ศรีทวารวดี. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๓๔.
- ชิน อยู่ดี. สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๒๙.
- ณัฐภัทร จันทวิช. เครื่องถ้วยจีนที่พบจากแหล่งโบราณคดี. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๒๙.
- ธนิก เลิศชาญฤทธ์. มนุษย์กับภาษาชนพื้นเมืองจากอดีตกาลสู่โลกสมัยใหม่. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๕๑.
- ธิดา สารยา. สร้างบ้านแปงเมืองระบบเมืองคู่ สถาบันเมืองหลวง. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๒๖.
- . (ศรี) ทวารวดี ประวัติศาสตร์ยุคต้นของสยามประเทศ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๓๘.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. ดำเนินเครื่องโต๊ะและถ้วยปั้นพระราชานิพนธ์สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ : โรงเรียนช่างพิมพ์เพชรรัตน์, ๒๕๐๙.
- ทรงพันธ์ วรรณมาศ. เครื่องปั้นดินเผา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๐.
- น. ณ ปากน้ำ. ศิลปะรอบตัวเรา. กรุงเทพฯ : ต้นอ้อ, ๒๕๔๐.
- นิตดา หงส์วิวัฒน์. เครื่องปั้นดินเผา. กรุงเทพฯ : คติ, ๒๕๕๔.
- บุญครอง คันธฐาภรณ์ และรัตนมณี คันธฐาภรณ์. สุพรรณบุรี : ประวัติศาสตร์ ศิลปกรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่น. สุพรรณบุรี, ๒๕๔๐.
- ปวิวรรต ธรรมปรีชากร. ศิลปะเครื่องถ้วยในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : โอสดสภา, ๒๕๓๙.
- พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. สุพรรณภูมิ : ตำแหน่งที่ตั้งและความสัมพันธ์กับสุโขทัย. มปท : มปป. ๒๕๓๙.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ผาสุข อินทรารุช. **ดรชนิภาชนะดินเผาสมัยทวารวดี**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๘.
- มะลิฉัตร เอื้ออานันท์. **ศิลปศึกษาแนวปฏิรูป : ความเป็นมา ปรัชญาหลักการ วิวัฒนาการทฤษฎี การเรียนและการค้นคว้า**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยฯ, ๒๕๔๕.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. “ทิศทางและมุมมองของการบริหารจัดการวัฒนธรรม”. ใน **ศิลปวัฒนธรรม : มุมมองทางวิชาการ**. กรุงเทพฯ : สันติสิริการพิมพ์, ๒๕๕๐.
- วิโรฒ ศรีสุโร. “เครื่องปั้นพื้นเมืองอีสาน”. **ศิลปวัฒนธรรม**, ๒๕๒๘.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. “เส้นทางพระพุทธสถานมหายานที่สามชุก”. **เมืองโบราณ** . ๙ : ๒. (เมษายน-กรกฎาคม ๒๕๒๖).
- . “สยามประเทศ” **ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ**. ๒๕๓๔.
- . **สมเด็จพระนรินทรราชาธิราช เจ้าครอินทร** . พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๔๘.
- สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์. **คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษา ๒๕๕๕-๒๕๕๗**. นครปฐม : สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, ๒๕๕๖.
- . **หลักสูตรศิลปบัณฑิตสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์**. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์. ๒๕๕๒.
- สายนต์ ไพรชาญจิตร์. **การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในงานพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภการพิมพ์, ๒๕๔๒.
- . **โบราณคดีเครื่องถ้วยสยามแหล่งเตาเมืองน่านและพะเยา**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๑.
- . **โบราณคดีเครื่องถ้วยสยามแหล่งเตาล้านนาและสุพรรณบุรี**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. ๒๕๕๓.
- สามารถ จันทรสุริย์และประทีป อินแสง. **การศึกษาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย (แนวทางการจัดการศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย)**. กรุงเทพฯ : สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๑.
- สาโรจน์ มีวงศ์สม. **เครื่องถ้วยในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : เอส.ที.พี., ๒๕๔๒.
- สุกัญญา เบาเนิด. “**ภาชนะดินเผากับคติความเชื่อและพิธีกรรม ภาชนะฝังศพ พิธีกรรมความตายของวัฒนธรรมทุ่งกุลาร**” : มนุษย์กับภาชนะดินเผา. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๕๑.
- สุขุมล เล็กสวัสดิ์. **เครื่องปั้นดินเผาพื้นฐานการออกแบบและปฏิบัติงาน**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยฯ, ๒๕๔๘.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สุจิตต์ วงษ์เทศ. เครื่องปั้นดินเผาและเครื่องเคลือบกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของสยาม. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๕๐.
- สุรพล นาถะพันธุ์. มนุษย์กับงานเครื่องปั้นดินเผาจากอดีตกาลสู่โลกสมัยใหม่ : ภาชนะดินเผายุคก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายของประเทศไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยา, ๒๕๕๑.
- สุรพล ดำริห์กุล. เครื่องปั้นดินเผา. กรุงเทพฯ : สตาร์ปริ้นท์, ๒๕๔๒.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า. ศิลปะในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๘.
- . หนังสือที่ระลึกพระราชพิธีเพ็ญพิรุณ. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ, ๒๕๔๗.
- สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, หม่อมราชวงศ์. “เนินพระแหล่งโบราณคดีเขมรแบบบายนจังหวัดสุพรรณบุรี” เมืองโบราณ. ๑๓ : ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๓๐). หน้า ๒๘.
- สุรรัตน์ บุปผา. มนุษย์กับภาชนะดินเผา. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๕๑.
- Hergoualc’h. L’Armement et L’organisation de L’Armee Khmère aux Xlle et Xllle sieles. Paris. Presses Universite’ de France, 1997.
- John Guy . Ceramic Tradition of Soutg –East Asia . Singapore : oxford University. 1989.
- Peterson,son. The craft and Art of clay. USA. : Rinehart and Winston Inc., 1966.
- Kenrick. 1995. hiperling. [http : //www.workdogweb.com.pottery.htm](http://www.workdogweb.com.pottery.htm). accessed August 2, 2007.
- Matson, F.R. Ceramic ecology : An approach to the study of the early culture of the Near East In Ceramics and Man”. Edided by F.R. Matson. Chicago : Viking, Fund Publication in Antrology, 1965.
- Roxanna Brown. The ceramics of Southeast Asia : Their Dating and Identification, 2nd ed. Singapore : oxford University, 1988.
- White, J. Ban Chiang : Discovery of a lost Bronze Age. The university museum, university of pennsylvuania, 1982.

ภาคผนวก ก

รายนามผู้เชี่ยวชาญ

ผู้วิจัยได้นำเสนอโครงการงานวิจัยและสร้างสรรค์ประจำปี ๒๕๕๖ โดยกรรมการ ๓ ท่านพิจารณา เมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖ กรรมการให้แนวทางและแก้ไขโครงการ ให้เหมาะสม โดยมีรายนาม กรรมการพิจารณา ดังนี้

๑. ศ.ดร. ศุภกรณ์ ดิษฐพันธุ์ คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๒. รศ. ดร. ปริญญ์ ตันติสุข คณบดีคณะจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
๓. อาจารย์เด่น หวานจริง คณบดีคณะศิลปวิจิตร สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ผู้วิจัยนำเสนอผลความก้าวหน้าโครงการงานสร้างสรรค์ประจำปี ๒๕๕๖ โดยกรรมการ ๓ ท่าน เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๖ กรรมการให้แนวทางและแก้ไขการดำเนินงานให้เหมาะสม โดยมี รายนามกรรมการพิจารณา ดังนี้

๑. อาจารย์อุษารณ์ บุญเรือง รองอธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
๒. ดร.บำรุง พาทยกุล ผู้ช่วยอธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
๓. อาจารย์เด่น หวานจริง คณบดีคณะศิลปวิจิตร สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ผู้วิจัยได้ส่งรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญประเมิน โดยได้รับแบบประเมินกลับเมื่อวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๕๗ รายนามผู้ประเมินคือ

๑. ศาสตราจารย์สายนต์ ไพเราะญัตติ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

แบบประเมินเล่มฉบับสมบูรณ์
ฝ่ายวิจัยและนวัตกรรม สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

☒ งานวิจัย
☐ งานสร้างสรรค์

ชื่อผู้วิจัย จิรา นามสกุล นิ่มเกษม
สังกัด สำนักวิชาศิลปศึกษา
หัวข้อโครงการวิจัย การพัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อใช้ในการเรียนการสอน

คำชี้แจง ทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับคุณภาพ โดยพิจารณาตามเกณฑ์ดังนี้

- 5 หมายถึง มีระดับคุณภาพ ดีเด่น (ร้อยละ 80 ขึ้นไป)
- 4 หมายถึง มีระดับคุณภาพ ดีมาก (ร้อยละ 60-79)
- 3 หมายถึง มีระดับคุณภาพ ดี (ร้อยละ 40-59)
- 2 หมายถึง มีระดับคุณภาพ พอใช้ (ร้อยละ 20-39)
- 1 หมายถึง มีระดับคุณภาพ ควรปรับปรุง (ต่ำกว่า ร้อยละ 20)

รายการประเมิน	ระดับคุณภาพ				
	5	4	3	2	1
1. การเขียนบทนำ					
1) นำเสนอให้เห็นลักษณะและความสำคัญของปัญหา/แสดงถึงแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงาน	✓				
2. วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง					
1) ความเกี่ยวข้องกับงานวิจัย/งานสร้างสรรค์					
2) ความสามารถในการสังเคราะห์วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	✓				
3) ความสามารถในการใช้ประโยชน์จากวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง					
3. วิธีการดำเนินการวิจัย/งานสร้างสรรค์					
1) ความเหมาะสมของวิธีวิจัยหรือกระบวนการสร้างสรรค์ผลงาน		✓			
2) ความเหมาะสมของตัวแปร (ถ้ามี)					
3) ความเหมาะสมของเครื่องมือ เทคนิคและกลวิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูล					
4) การตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูล					
4. การวิเคราะห์ข้อมูล					
1) เป็นไปตามวัตถุประสงค์การวิจัย		✓			
2) ความเหมาะสมของข้อมูลในการนำเสนอผลการวิเคราะห์					
3) ความชัดเจนในการนำเสนอผลการวิเคราะห์					

รายการประเมิน	ระดับคุณภาพ				
	5	4	3	2	1
5. การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ					
1) ความเหมาะสมของประเด็นที่อภิปราย		✓			
2) การใช้หลักฐานและเหตุผลประกอบการอธิบาย					
3) ความกระชับในการอภิปราย					
4) ความเหมาะสมในการเสนอแนะที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้					
6. ความถูกต้องในการเขียนและการพิมพ์					
1) การใช้ภาษา วรรคตอน ย่อหน้า และการสะกดในเนื้อหา		✓			
2) ความถูกต้องของการพิมพ์บรรณานุกรม					

ผลสรุปคุณภาพโดยรวมของผลการวิจัย

- ☐ ดีเด่น
☒ ดีมาก
☐ ดี
☐ พอใช้
☐ ควรปรับปรุง

ข้อเสนอแนะ

๑. ปรับปรุงรายละเอียดในส่วนวิธีวิจัย และวิธีคำนวณ
 ๒. ควรเพิ่มบทอภิปรายวิจัย และวิธีคำนวณ
 ซึ่งแสดงให้เป็นที่กระจ่างมากขึ้น จนเกิดแนวทาง
 ได้: ผู้ประเมินที่เสนอ: วส.

ลงชื่อ

(๑. วรวิทย์ ไพฑูรย์)

วันที่

๑๖ ก.ย. ๒๕๖๓

ผู้ทรงคุณวุฒิ

ภาคผนวก

ข

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	ปัทมา โฆษิตเกษม
วัน เดือน ปีเกิด	๒๓ มิถุนายน ๒๕๑๘
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	๑๕๙ หมู่ ๒ ตำบลดอนก่ายาน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. ๒๕๔๑ จบการศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครราชสีมา พ.ศ. ๒๕๕๔ จบการศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร
สถานที่ทำงาน	พ.ศ. ๒๕๕๑ – ปัจจุบัน ภาควิชาศึกษาทั่วไป วิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

